

Els papers  
del Pavelló de la República

9



Centre d'Estudis Històrics Internacionals

FONS  
MIQUEL FERRER I SANXIS  
(1939-1989)

Edició, introducció i notes  
Miquel-Àngel Velasco

editorial afers  
centre d'estudis històrics internacionals  
Catarroja – Barcelona  
2012

Aquest llibre forma part del projecte de recerca «El franquisme a Catalunya: institucionalització del règim i organització de l'oposició (1938-1979)(2)», subvencionat pel Ministeri de Ciència i Innovació (ref. HAR2009-10979), i ha estat desenvolupat dins el Grup de Recerca i Anàlisi del Món Actual (GRANMA, GRC99, 2009-2013) de la Generalitat de Catalunya.

*Aquest llibre no podrà ser reproduït, ni totalment ni parcialment,  
sense el permís escrit de l'editor. Tots els drets reservats.  
Dirigiu-vos a CEDRO ([www.cedro.org](http://www.cedro.org)) si necessiteu fotocopiar  
o escanear fragments d'aquesta obra*

primera edició: juny 2012

© CEHI-Pavelló de la República

© de la introducció: Miquel-Àngel Velasco, 2012

© d'aquesta edició: Editorial Afers, 2012

apartat de correus 267

46470 Catarroja (País Valencià)

[www.editorialafers.cat](http://www.editorialafers.cat)

[editorialafers.blogspot.com](http://editorialafers.blogspot.com)

[afers@editorialafers.cat](mailto:afers@editorialafers.cat)

imatge de la coberta: *Fragment d'una carta de Miquel Ferrer  
al Secretariat de Catalunya de la UGT*

(Pauillac-Trompeloup, França, 10-VII-1939). CEHI-Arxiu Pavelló  
de la República, Universitat de Barcelona, FP (Ferrer) 11(3)1

disseny de la col·lecció: Jaume Gómez Muñoz

disseny de la coberta: Miquel Rosselló

maquetació: Miquel Rosselló

imprès: Impremta Palàncios

Sueca (País Valencià)

ISBN: 978-84-92542-65-9

dipòsit legal: V-1667-2012

# Índex

Introducció.....	9
El fons personal custodiat al CEHI.....	15
Estructura del fons.....	16
Documents.....	16
Correspondència.....	19
Els Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili.....	20
Selecció de textos.....	22

## ELS DOCUMENTS

Correspondència.....	27
Articles de premsa i altres escrits.....	111
Índex de transcripcions.....	145
Índex de sigles.....	149
Bibliografia.....	151



## Introducció

Miquel Ferrer i Sanxis va néixer el 7 de setembre de 1899 a Castelldefels (Barcelona). Als dos anys d'edat quedà orfe de pare, quan aquest, Jaume Farré, ferroviari, patí un accident mortal. La seva mare, Maria Sánchez, es traslladà a viure amb ell a la Colònia Güell i més tard a Vilanova i la Geltrú. Començà a treballar a les oficines dels tallers gràfics dels germans Oliva i, quan l'empresa s'instal·là a Barcelona, formà part del grup de treballadors de confiança que acceptaren el trasllat. Estudià peritatge mercantil a l'Escola de Comerç i ajudà un gestor especialitzat en suspensions de pagaments i fallides al servei dels tribunals de justícia.

Ferrer inicià la seva tasca d'activista en el camp de la cultura catalana popular, en què fou un dels promotors de la Llibreria Italiana de Barcelona juntament amb l'advocat i pintor Magí P. Sandiumenge, soci capitalista. Aquesta llibreria, durant els primers anys de la dictadura de Primo de Rivera, esdevingué la principal distribuïdora d'obres catalanes i un centre d'activitats catalanistes de tota mena. En produir-se el cop d'estat el setembre del 1923, figurava adherit al partit Acció Catalana i col·laborà en l'organització de la Societat d'Estudis Militars (SEM), que dirigia el doctor Miquel A. Baltà, a les classes del qual assistí amb assiduitat, com també a les pràctiques de càmping. Incorporat al moviment independentista i com a membre del Grup dels Set participà, en col·laboració amb l'organització Bandera Negra, en diverses accions fins que l'abril de 1926 fou de-

tingut, processat i condemnat per dos consells de guerra, acusat d'activitats subversives i de participar en partides armades de suport a l'intent insurreccional de Francesc Macià a Prats de Molló. Per aquelles dues condemnes passà quatre anys en presidi al reformatori d'adults d'Alacant, d'on sortí el març de 1930, després d'haver-se beneficiat de diversos indults generals concedits per la dictadura.

Retornat a Barcelona, treballà uns mesos com a funcionari temporer del servei d'estadística municipal de Barcelona i, tot seguit, ocupà un lloc d'auxiliar a la biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Durant aquesta etapa, i sempre amb pseudònim (Ramon Fuster o altres), participà en la creació del Bloc Obrer i Camperol (BOC) i formà part del seu comitè executiu com a secretari d'organització. Col·laborà en les activitats de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i fundà l'Ateneu Popular de Gràcia, del qual fou el primer president. Intervingué en les activitats de la minoria d'oposició del CADCI que conquerí la direcció d'aquella entitat dels dependents del comerç i de la indústria que impulsava una intensa acció social i política. També formà part de la comissió del foment de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

A causa de la incorporació del Grup d'Esquerra Comunista d'Andreu Nin i la consegüent creació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), es produí una escissió al BOC. Ferrer s'adherí als dissidents, els quals es disgregaren entre els diversos grups o partits socialistes catalans. Aleshores, participà en les reunions destinades a la fusió orgànica d'USC, PCP, FCPSOE i PCP, que culminà en la creació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1936); i va ser membre del seu comitè central i vocal annex del seu comitè executiu, tot formant part de la redacció del diari *Treball*.

Arran de l'alçament militar del 18 de juliol de 1936 s'incorporà al grup reorganitzador de la UGT de Catalunya. La mort d'Antoni Sesé durant els Fets de Maig possibilità la seva elecció com a secretari general del sindicat, que comptava amb més de sis-cents mil afiliats, en el tercer congrés celebrat el novembre de 1937. Des d'aquest càrrec va ser un dels signants del pacte d'unitat d'acció amb la CNT de



Catalunya i va ocupar la vocalia d'organització del treball del Consell d'Economia de Catalunya.

El 9 de febrer del 1939, sense un cèntim a la butxaca, passà a França amb la seva esposa —amb qui s'havia casat el 7 de setembre del 1936— i la seva mare. Sostinguts per la CGT francesa i sota el seu patronatge, organitzà el servei de recerca de familiars de refugiats dispersos entre els camps de concentració i els refugis, atenent tots els sectors sense excepció. Per aquesta activitat, sospitós de voler organitzar un moviment revolucionari a França perquè rebia correspondència de tots els nuclis d'exiliats dels diversos departaments francesos, fou internat al camp de concentració de Setfont i anà a parar a la brigada de càstig del castell de Cotlliure durant seixanta-set dies que li comportaren una pèrdua de 20 kg de pes (aquesta vicissitud inspirà a Xavier Benguerel el personatge de Nicolau Ballester i Saladrigues de la seva novel·la *1939*).

Expulsat de França, embarcà el 14 de juliol del 1939 cap a Mèxic com a refugiat polític, a càrrec del SERE. Establert a la capital mexicana, començà a treballar inicialment a l'Editorial Atlante, vinculada al PSUC, tot seguit fundà la S.A. Compañía General Editora, amb capital d'un antic resident espanyol i, ja establert en solitari, el Club del Llibre Català i l'Instituto Panamericano de Bibliografía y Documentación, editor del setmanal *Boletín Bibliográfico Mexicano*. Més endavant treballà per a l'Editorial Misrachi fins al seu retorn a Catalunya.

Amb motiu del pacte germanosoviètic, el 23 d'agost del 1939, trencà amb la línia del PSUC, i juntament amb trenta-un companys, tots ells expulsats del partit, participà en la constitució del Moviment Social d'Emancipació Catalana el setembre del 1940, embrió del posterior Partit Socialista Català, del qual fou secretari general. Plantejà reorganitzar els nuclis dispersos de la UGT de Catalunya i planejà la promoció d'estudis sobre el futur del sindicalisme obrer.

Intervingué en el moviment de les comunitats catalanes d'Amèrica. Fou secretari de relacions i president de la comunitat de Mèxic i formà part del secretariat d'Amèrica del Consell Nacional de Catalunya que, a Londres, presidia

Carles Pi i Sunyer. Una vegada dissolt aquest consell, participà en l'organització de la Conferència Nacional Catalana, d'on sortí el Consell Nacional Català el setembre del 1953, del qual fou secretari general durant els onze primers anys, comptant amb la col·laboració de grups catalans del Principat, el Rosselló, el País Valencià i les Balears, mantenint estretes i cordials relacions amb els militants més destacats de la CNT de Catalunya, que també es trobaven exiliats, amb els delegats de la Solidaritat d'Obrers Bascos, amb el sector de la UGT d'Espanya, que reconeixia la plena personalitat de la UGT de Catalunya, i amb el Consell de Galícia i el Partit Nacionalista Basc, presidits, respectivament, per Castelao i Aguirre. Fou secretari de la Institució de Cultura Catalana, secretari de la Confederació d'Organitzacions Catalanes d'Amèrica i participà en un dels pactes Galeuzca, el signat a Mèxic.

Als Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili guanyà divuit premis amb treballs sobre història, política i sociologia. De 1930 a 1938 col·laborà en diverses publicacions de Catalunya, entre les quals *L'Hora*, *Front*, *La Batalla*, *Clarís*, *Justícia Social*, *Treball* i *Las Noticias* de Barcelona, signant amb les inicials «MF» o amb els pseudònims «Ramon Fuster» i «Babel». A l'exili, fou secretari de redacció de la *Revista dels Catalans d'Amèrica*, dirigida per Josep Carner, i col·laborador habitual de *Nova Era*, *El Poble Català*, *La Nostra Revista*, *Pont Blau*, *La Nova Revista* i *Xaloc*, de Mèxic; *La Nova Catalunya*, de l'Havana; *Germanor*, de Xile; etc., signant Miquel Ferrer o amb els pseudònims «Jeroni Fuster» o «Jeroni de Castelldefels». També col·laborà en altres publicacions de curta vida, editades a Mèxic, com el *Butlletí d'informació del MSEC*, el *Butlletí del Partit Socialista Català*, *Meridià*, *Butlletí interior del CNC*, que el 1955 canvià de títol a *Consell Nacional Català*, *Butlletí de la UGT* (1957) i *JOC*, portaveu de la Joventut de l'Orfeó Català de Mèxic. Menció especial mereixen els seus més de dos-cents articles publicats a *Ressorgiment* de Buenos Aires, una col·laboració ininterrompuda des de 1946 fins a la desaparició de la revista el 1972, on signava com a «Indíbil» la secció «Cartes de Barcelona».

El 3 de juny de 1965, Miquel Ferrer i Maria Serra tornaven a Barcelona des del port de Veracruz, a bord del vaixell *Virginia de Churruca*. Vingueren acompanyats de Celerina Flores, considerada una integrant més del nucli familiar d'ençà que a l'edat de dotze anys havia començat a assistir en les feines domèstiques el matrimoni Ferrer-Serra, i la filla d'ella, Montserrat, que, en no tenir descendència Miquel i Maria, afillaren en adopció menys plena.

A Mèxic quedaren vint-i-sis anys d'exili i les arrels familiars en restar allà el cos de la mare de Miquel Ferrer, que faltà el 1963. Els únics cabals que l'exili els deixà foren els passatges de tornada i les divuit caixes i vuit baguls farcits de llibres i documents que transportaren amb ells. En arribar s'establiren a la Colònia Güell i a principi de 1966 en un piset del carrer Múrcia. El 1980 s'instal·laren definitivament en un pis exterior del carrer Còrsega cantonada Nàpols, molt a prop de la finca del passeig de Sant Joan cantonada Indústria, on vivia Ferrer fins a l'ensulsiada.

Amb 66 anys d'edat inicia una nova etapa laboral vinculat a l'Editorial Daimon. Els ideals i l'esperit combatiu no minvaren en Ferrer, que assistia a conciliàbuls amb coneguts catalanistes que se celebraven en pisos clandestins, a l'Ateneu Barcelonès o al voltant d'uns cafès al restaurant La Punyalada i al bar Tèrminus. A la revista *Canigó* trobà l'espai necessari per expressar el seu pensament, mentre recollia les seves *Memòries* per encàrrec de la Fundació Jaume Bofill, publicades finalment per la Fundació Comaposada (2008). L'any 1976 intentà revifar la UGT de Catalunya des dels postulats del III Congrés i el 1978 formulà el projecte per a una Aliança Nacional Independentista Catalana.

Escrigué diversos llibres sobre biografia, història i anàlisi política, el més destacat dels quals és el polèmic *La Generalitat de Catalunya a l'exili*, publicat per Aymà l'any 1977, que aixecà una forta polseguera.

El seu declivi vital començà el juliol de 1981 en faltar la seva companya, Maria Serra. Encara tingué forces per participar juntament amb Joaquim Fons i Pont en la creació de la Fundació Catalunya, amb seu a Andorra, per a la defensa dels drets humans als Països Catalans. L'any 1985 la

Generalitat de Catalunya li atorgà la Creu de Sant Jordi, que li imposà el president Pujol, a qui havia conegut en temps de clandestinitat. Miquel Ferrer Sanxis morí a Barcelona el 2 de maig del 1990.

## El fons personal custodiat al CEHI

Montserrat Flores Farré-Serra, filla adoptiva del matrimoni Miquel Ferrer i Maria Serra, va cedir el setembre de 2008 al Centre d'Estudis Històrics Internacionals tots els documents que custodiava a casa pertanyents al seu pare, cobejats de la seva mort ençà per alguns particulars i per diverses institucions. La documentalista del CEHI, Olga Giralt i Esteve, va tenir cura de la seva catalogació i el febrer següent fou posat a la disposició dels investigadors com un recurs més de l'àmplia llista de fons personals que ofereix la Biblioteca del Pavelló de la República de Barcelona.

Tot el dipòsit documental que Ferrer conservava al seu domicili al passeig de Sant Joan de Barcelona abans de la Guerra Civil fou espoliat pels franquistes quan entraren a Barcelona, segons comenta a les seves *Memòries*. Per tant, com a punt de partida del fons, hem de considerar el colpidor «Informe sobre els refugiats» que Ferrer redacta el dia 1 de març de 1939 a Tolosa, menys d'un mes després que hagués traspasat la frontera francesa, i que reproduïm encapçalant la selecció de textos. El darrer document és una consulta formulada l'any 1989 per l'historiador Xavier Ferré i Trill que, segurament, no fou resolta per Miquel Ferrer per la precarietat de la seva salut.

## Estructura del fons

La posada en línia amb accés lliure i en format pdf de l'inventari del Fons Personal Miquel Ferrer<sup>1</sup> ens estalvia reproduir el seu sumari i un esment exhaustiu, però estem obligats a comentar, encara que sigui succintament, el seu contingut i els diferents apartats que l'integren.

L'estructura del fons es conforma en dos grans blocs: 626 documents (caixes 1 a 7) i correspondència (caixes 8 a 11), integrada en 227 apartats.

### Documents (caixes 1 a 7)

Caixa	Carpeta i documents continguts	Nombre de documents
1	1- Papers personals diversos	29
	2- Documents diversos relacionats amb activitats culturals	38
2	1- Materials reunits per a la seva obra	4
	2- Materials relacionats amb les seves memòries (1920-1970)	2
	3- Escrits incomplets i de difícil classificació	10
3	1- Treballs incomplets presentats a diversos premis	2
	2- Treballs presentats a diversos premis (s/d)	5
	3- Treballs presentats a diversos premis	12
4	1- Escrits sobre temes diversos	76
	2- Escrits sobre diverses personalitats	11
	3- Escrits sobre història d'Amèrica	5
	4- Crítiques de llibres	10
	5-Cartes enviades al diari <i>Avui</i>	5
5	1- Escrits d'altres: poesia, cançons, contes, etc.	11
	2- Escrits d'altres sobre personalitats diverses	13
	3- Escrits d'altres sobre la Guerra Civil espanyola	4
	4- Escrits d'altres sobre la llengua catalana	6
	5- Escrits d'altres sobre la qüestió nacional	18
	6- Escrits d'altres: memòries personals	4
	7- Escrits d'altres sobre temes diversos	13
	8- Escrits d'altres sobre història d'Amèrica	3
	9- Escrits d'altres sobre temes diversos	4

<sup>1</sup> [http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/17203/7/FP\\_Ferrer.pdf](http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/17203/7/FP_Ferrer.pdf).  
Consulta: 4-X-2011.

6	1- Casals i centres catalans a l'exili	6
	2- Orfeó Català de Mèxic	4
	3- Jocs Florals de la Llengua Catalana	8
	4- Consell Nacional de Catalunya (fins al 1945)	10
	5- Consell Nacional Català. I Conferència Nacional Catalana (Mèxic, 1953)	4
	6- Consell Nacional Català a Amèrica (1953-1964)	16
	7- Consell Nacional Català (1964-1978)	13
	8- Consell Nacional Català (a partir de 1976)	21
7	1- Comunitat catalana de Mèxic	42
	2- Altres comunitats catalanes a l'exili	23
	3- Organitzacions polítiques catalanes a l'exili (1939-1976)	37
	4- Exili espanyol (1939-1976)	7
	5- Generalitat de Catalunya. Presidència Josep Irla (1940-1954)	7
	6- Generalitat de Catalunya. Polèmica per l'elecció de J. Tarradellas (1954)	18
	7- Generalitat de Catalunya. Presidència Josep Tarradellas (1954-1980)	14
	8- Generalitat de Catalunya. Comissió Nacional de Planejament	5
	9- Segona República espanyola. Polèmica sobre el règim autònom	5
	10- Governos autònoms a l'exili (1939-1976)	3
	11- Organitzacions polítiques de l'interior (1939-1976)	40
	12- Institucions religioses de l'interior (1939-1976)	11
	13- Institucions i organitzacions franquistes (1939-1976)	5
	14- Institucions i organitzacions polítiques a partir de 1976	42
Total documents		626

La caixa 1 reuneix documents d'identificació personal (passaports, diplomes, cartes i sol·licituds adreçades a diversos organismes oficials) i relacionats amb activitats culturals (invitacions, convocatòries, fullets, etc).

Les caixes 2, 3 i 4 contenen materials reunits per a la seva obra, relacionats amb les seves memòries (1920-1970), treballs presentats als Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili, dels quals fem referència en un epígraf a part, i diversos articles, estudis i disseccions d'episodis viscuts i semblances biogràfiques, els quals han nodrit en bona part la nostra selecció de documents seleccionats per a divulgació.

La caixa 5 conserva escrits de persones vinculades a Ferrer sobre poesia, personalitats diverses, Guerra Civil, qües-

tió nacional catalana i història de Catalunya, d'Espanya i d'Amèrica.

La caixa 6 arxiva manifestos, proclames, programes d'actes de centres catalans a l'exili, Orfeó Català de Mèxic, Jocs Florals i informes emesos pel Consell Nacional de Catalunya o Consell de Londres. Aquest contenidor també disposa d'important documentació del Consell Nacional Català, de la qual Ferrer es convertí en dipositari pel seu càrrec de secretari general, durant els primers onze anys de l'entitat des de la seva constitució dimanada de la I Conferència Nacional Catalana, celebrada a Mèxic el setembre de 1953. Trobem quatre documents relacionats amb l'esmentada Conferència, setze del període 1953-1964, tretze dels anys 1964-1976 i vint-i-un a partir de 1976. En ells, principalment, s'aborden temes vinculats a la situació de l'exili català i de les seves institucions, plantejament d'enquestes, projectes de declaracions i memoràndums, etc.

La caixa 7 ofereix trenta-sis informes de la comunitat catalana de Mèxic —de la qual Ferrer fou secretari de relacions i, posteriorment, president— al Consell de Londres (període 1942-1943); deu informes del seu consell directiu; i vint-i-tres documents emesos per altres comunitats catalanes (Colòmbia, Argentina, Nova York, etc.). Les carpetes 3 i 4 conserven trenta-set documents de diverses organitzacions polítiques a l'exili (Grup Nacionalista Radical de Santiago de Cuba, Partit Socialista Català, MSEC, ERC i POUM de Mèxic, Solidaritat Catalana, MSC, etc.) tots ells del període 1939-1976. Les carpetes 5 a 8 reuneixen documents relacionats amb la Generalitat de Catalunya, entre els quals destaquen els relatius al conflicte institucional suscitat abans de l'elecció de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat de Catalunya l'agost de 1954 a Mèxic. També trobarem documents del període 1939-1976 sobre la Segona República espanyola, governs autònoms a l'exili, organitzacions polítiques de l'interior, institucions religioses i organitzacions franquistes a les carpetes 9 a 13. Finalment, la carpeta 14 guarda documents d'institucions i organitzacions polítiques de la Transició.



## Correspondència

Caixa	Carpeta i correspondència continguda	Epígrafs
8-9-10	Correspondència personal	104
11	1- Entitats culturals diverses	18
	2- Editorials, llibreries, publicacions	10
	3- Institucions i organitzacions polítiques diverses	5
	4- Consell Nacional de Catalunya (1944-1945)	15
	5- Consell Nacional Català (1954-1976)	24
	6- Consell Nacional Català (a partir de 1976)	7
	7- Generalitat de Catalunya (1940-1980)	20
	8- Parlament de Catalunya	7
	9- Comunitats catalanes a l'exili	4
	10- Correspondència d'altres	12
	11- Cartes per identificar	1
Total epígrafs		227

La correspondència personal (caixes 8, 9 i 10) agrupa més de dos milers de cartes de cent quatre corresponsals. La immensa majoria data de després de 1965, quan es produeix el retorn de Ferrer i s'adreça als integrants de la seva colla restant a Mèxic. Amb Manuel Alcàntara Gusart, promotor cultural amb qui Ferrer compartí activitats a l'editorial Misrachi, es produeix el carteig més abundós (402 cartes). Altres corresponsals ben assidus són Abelard Fàbrega, Abelard Tona, Francesc Úrsul, Jaume Camps, Joaquim Bohigas Serramallera, Manuel Serra i Moret —fins al seu trencament de relacions l'any 1954—, Jordi Arquer (també amb el pseudònim Joseph Saltó) i Vicenç Riera Llorca. L'insigne poeta Josep Carner Puig-Oriol i el prestigiós novel·lista Xavier Benguerel dispensen un tracte i un tacte epistolar molt deferent vers Ferrer.

Malgrat el volum de cartes inventariades, constatem, però, l'absència total de les bescanviades amb Josep Maria Batista i Roca, que intuïm devien ser força, pel vincle amb el CNC, i les escadusseres amb Fèlix Cucurull i altres personalitats catalanes de pensament independentista. Intuïm que Ferrer les cediria a alguna persona interessada en el tema de les moltes que freqüentaven el seu domicili per fer consultes i a les quals fornia de documents i llibres amb tota la seva millor voluntat.

La caixa 11 conté l'epistolari mantingut per Ferrer amb entitats culturals diverses (carpeta 1), amb editorials, llibreries i publicacions (carpeta 2) i amb institucions i organitzacions polítiques diverses (carpeta 3). A les carpetes 4, 5 i 6 trobem la correspondència del Consell Nacional Català, dividida en tres períodes, 1944-1945, 1954-1976 i posterior a 1976, que s'ha d'entendre com un complement inseparable dels documents abans descrits del CNC. A la carpeta 5 es troben els interessants dictàmens emesos a petició del CNC per diversos juristes (Ot Duran d'Ocon, Domènec Pallerola, Faustí Ballvé, Josep Llistosella, Pelai Sala, Antoni M. Sbert i Ramon Palazon) sobre la legalitat o il·legalitat dels decrets que signà Josep Irla (21-IV-1954) per instituir la figura del Consell de Catalunya i anomenar Josep Taradellas conseller primer, que conclourien en l'esmentada elecció d'aquest com a nou president de la Generalitat.

Finalment, les carpetes 7 a 11 recullen principalment cartes i còpies ciclostilades remeses per la Generalitat de Catalunya, el Parlament de Catalunya, les comunitats catalanes a l'exili i altres entitats o particulars.

El Fons Personal Miquel Ferrer es complementa amb un fons bibliogràfic integrat per 81 llibres i fullets, ja inventariat i posat a la disposició dels usuaris de la biblioteca del Pavelló de la República, i amb un ampli arxiu fotogràfic, en fase de catalogació.

### *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili*

Miquel Ferrer obtingué divuit premis als Joc Florals de la Llengua Catalana, celebrats a l'exili. Considerava aquest certamen com «un acte altament polític, en el més noble sentit de la paraula, com a manifestació d'afirmació nacional, de defensa de les llibertats de Catalunya i de lluita oberta, davant del món lliure, contra el règim opressor de la nostra Pàtria»<sup>2</sup>.

<sup>2</sup> M. FERRER: «El valor polític dels Jocs Florals a l'exili», *Ressorgiment*, IX (1951), Buenos Aires, p. 6.832.

Els treballs que foren premiats i que es conserven al seu fons personal són els següents:

Arxiu	Títol de l'obra	Any	Ciutat	Premi obtingut
3/3(1)	Francesc Macià i els catalans d'Amèrica	1950	Perpinyà (França)	Centre Català de l'Havana
3/3(12)	Visió general de Catalunya	1951	Nova York (EUA)	President Companys
4/2(4)	El pensament polític i social del doctor Domènec Martí i Julià	1951	Nova York (EUA)	Martí Julià
3/1(2)	Enric Prat de la Riba i l'Assemblea de Parlamentaris del 1917	1952	Tolosa de Llenguadoc (França)	Rovira i Virgili
3/3(2)	Lluís Companys, president de Catalunya (1934-1940)	1953	Caracas (Veneçuela)	President Companys
3/2(3)	Macià, exemple i guia	1954	Sao Paulo (Brasil)	José Enrique Rodó
3/3(3)	Manuel Carrasco i Formiguera, en la lluita de Catalunya per la llibertat	1955	San José (Costa Rica)	President Companys
3/3(4)	La voluntat catalana	1956	Cambridge (Gran Bretanya)	President Companys
3/3(6)	Els darrers setanta anys de domini espanyol a Catalunya	1957	Ciutat de Mèxic	Parlament de Catalunya
3/3(5)	Actualitat de Francesc Eiximenis (1340-1409)	1957	Ciutat de Mèxic	Jaume Serra Hunter
3/2(2)	L'Institut d'Estudis Catalans al servei de la cultura nacional	1958	Mendoza (Argentina)	Jaume Serra Hunter
3/2(1)	Antecedents i proclamació de la República Catalana del 1931	1958	Mendoza (Argentina)	Josep Irla
3/3(8)	El pensament polític català a l'exili (1939-1959)	1959	París (França)	President Companys
3/3(10)	Josep Puig i Cadafalch i l'Estatut d'Autonomia del 1919	1963	Montevideo (Uruguai)	Rovira i Virgili

També es conserven altres treballs que no obtingueren el premi al qual optaven:

Arxiu	Títol de l'obra	Any	Ciutat	Aspirant al premi
3/3(11)	Panorama econòmic i social de la Catalunya d'avui i bases per a la seva reconstrucció. [ <i>Esborrany</i> «La situació econòmica i social de la Catalunya d'avui i bases per a la seva reconstrucció». Arxiu: 3/2(4)]	1961	L'Alguer (Itàlia)	Prat de la Riba o Patronat de Cultura Popular
3/3(9)	La República catalana del 1931 vista des de Madrid	1960	Buenos Aires (Argentina)	Rovira i Virgili
3/3(7)	El moviment obrer de Catalunya	1958	Mendoza (Argentina)	Prat de la Riba
3/2(5)	Què és Catalunya?	s/d	s/l	President Companys

En canvi, no existeixen al fons els següents títols que foren premiats:

Títol de l'obra	Any	Ciutat	Premi obtingut
El nostre Cristòfor Colom i quatre catalans més, companys d'aventura	1951	Nova York (EUA)	Almirall Ferragut
El pensament polític de Joan Maragall	1958	Mendoza (Argentina)	President Companys
La impremta i el llibre a la Catalunya Gran	1960	Buenos Aires (Argentina)	Serra Hunter
Els darrers deu anys de Francesc Macià (1923-1933)	1969	Guadalajara (Mèxic)	Atlàntida

### *Selecció de textos*

Les cinquanta cartes transcrits pretenen ser un petit reflex de les àmplies relacions epistolars de Ferrer amb polítics, escriptors —tots ells amics, alguns de record entranysable— i institucions sobre les seves activitats particulars, polítiques i vinculades a temes editorials. A partir de 1965 que torna a Catalunya, ens ofereix puntuals notícies

del seu esdevenir familiar i laboral i autèntiques cròniques de l'actualitat catalana que redactava com a primícia per als seus companys de Mèxic que, a poc a poc, van tornant d'un exili poc reeixit. Diverses cartes sobre consultes d'escriptors i historiadors, relacionades amb personatges coneguts i episodis succeïts fins a la fi de la Guerra Civil ens donen fe que Ferrer era considerat com un dels dipositaris de la memòria històrica de tot allò viscut a Catalunya durant el segle XX que el franquisme havia anorreat.

Quant als articles de premsa i altres escrits, malgrat l'indiscutible interès que poden suscitar, hem hagut de deixar de banda els documents i informes generats per organismes com la comunitat catalana de Mèxic o el Consell Nacional Català dels quals Miquel Ferrer fou, segurament, inspirador o impulsor en la seva qualitat de càrrec directiu. Hem optat per transcriure aquells que Ferrer és autor en exclusiva, per donar a conèixer el seu compromís i el seu pensament respecte a dues qüestions que permanentment, gairebé obsessivament, el preocupaven i l'inspiraven: la defensa de la unitat d'acció sindical i la defensa dels interessos de la classe obrera, des d'una òptica socialista democràtica; i el reconeixement de Catalunya (i dels Països Catalans) en el marc d'una confederació pactada d'igual a igual amb les diferents nacionalitats que integren l'Estat espanyol, projectada a l'àmbit europeu.



Els documents





## Correspondència

La transcripció respecta l'escriptura dels corresponsals quant a girs verbals, locucions no acceptades per la gramàtica o paraules no registrades en el diccionari, però que ens apropen a les expressions més pures de llurs autors. S'han fet correccions ortogràfiques i, en alguns casos, de puntuació.

Els mots o paràgrafs que figuren en cursiva apareixen subratllats en els textos originals.

Les referències biogràfiques dels corresponsals amb Miquel Ferrer a peu de pàgina es descriuen únicament en el seu primer registre, ja sigui com a remitent o com a destinatari de la carta.

Taula d'equivalències:

[...] fragment no transcrit.

[ca] circa, data aproximada.

[sic] transcripció literal.

[\*\*\*] paraula il·legible.

[s/d] *sine data*, es desconeix la data.

[s.l.] *sine loco*, es desconeix el lloc.

[Nota] aclariment del transcriptor.

Le Vésinet (França), 29-VI-1939

Volgut amic Ferrer:

He tardat en escriure't per poder-te dir quelcom concret, després de la meua última en la qual em manifestava poc confiat en el resultat de la gestió que es feia al Ministeri de l'Interior.

Bé, avui he parlat personalment amb l'Azcarate, al qual venia parlant-li diàriament i m'ha dit i assegurat que la gestió no podia ésser més favorable. Així, doncs, sortireu en l'expedició de Mèxic tu i l'Estivill entre els dies 5 o 6 de juliol. Sembla que no hi haurà nou retràs.

Et repeteixo que en nom dels amics et vindré a acomiadar-me de vosaltres.

Procuraré posar-me d'acord amb la teva dona per fer el viatge junts fins a Bordeaux.

En el mateix vaixell vindran dos companys de Sabadell que hi han estat admesos. Són bons companys, molt lleials encara que modestos en llurs activitats. Ja te'ls presentaré.

No tinguis cap angúnia per la teva dona. Diga-li que si li manca alguna cosa que no tingui repar en dir-ho que jo faré quant estigui al meu abast.

La Legació de Mèxic us ha admès.

No hi ha, per ara, cap inconvenient previsible. Apa, fins a veure'ns.

Saluda a l'amic Ruiz desitjant-li una prompta alliberació.

Cordialment.

<sup>1</sup> Moix Regàs, Josep (Sabadell, 1899-Praga, 1973). Teixidor, sindicalista i polític. Actiu militant de la CNT, fou expulsat en alinear-se amb els trentistes. En els rengles del PSUC fou ministre de Treball en el govern de Negrín (1938). Arran de l'expulsió de Comorera del PSUC (1949), exercí la màxima responsabilitat política com a coordinador del secretariat del Comitè Central, i fou secretari i president (1956) fins a la seva mort.

MIQUEL FERRER A SECRETARIAT DE CATALUNYA DE LA UGT

Pauillac-Trompeloup (França), 10-VII-1939

Benvolguts camarades: Després de la meua estada, durant 67 dies, al Fort de Collioure i trobant-me ja impossibilitat de fer cap mena de tasca a França en nom de la nostra organització perquè sembla que es considera com indesitjables als que hem passat per aquell camp de concentració especial, he decidit aprofitar l'avinentesa de poder sortir vers Mèxic i espero que el vaixell sortirà dintre breus dies.

Així les coses, poso a la vostra disposició i a la del Comitè de Catalunya el meu càrrec de secretari general, elegit pel nostre III Congrés, i en el pròxim hom podrà donar compte d'aquesta dimissió.

Des de Mèxic i com ex-secretari general estic a la vostra disposició.

Salutacions fraternals i a reveure.

Vostre i de la causa obrera.

MANUEL SERRA I MORET<sup>2</sup> A MIQUEL FERRER

París, 1-II-1947

Estimat amic Miquel Ferrer:

Després d'escriure la meua del 17 de gener he rebut les vostres del 9 i del 19 del mateix mes. Amb la segona acom-

<sup>2</sup> Serra i Moret, Manuel (Vic, 1884-Perpinyà, 1963). Intel·lectual i polític, cofundador de la USC (1923), ministre d'Economia i Treball de la República catalana (1931) i titular de la mateixa Conselleria a la Generalitat (1931). S'integrà sense gaire entusiasme al PSUC. Fou president del Consell d'Economia (1937). En acabar la Guerra Civil s'exilià a Argentina. Expulsat del PSUC, s'integrà a l'MSEC. Traslladat a França (1947), s'integrà a l'MSC. Fou ministre de la República (1949). Assumí les presidències del Parlament (1950) i de la Generalitat (1954) dins l'afer conegut com a «cas Serra i Moret».

panyàveu la documentació justificativa de l'acord del PSC [Partit Socialista Català] de no dissoldre's i d'organitzar seccions a França i a Catalunya.

Aquest acord ha causat sorpresa entre els amics del Moviment Socialista i me n'ha causat a mi en quant a la seva oportunitat. No sé si jo vaig suggerir la dissolució del PSC, però, en tot cas, no ha estat aquesta la meua intenció. De totes maneres, repassant les vostres dues cartes, i algunes d'anteriors, puc dir-vos que esteu completament errats respecte el caràcter i l'actuació del Moviment a França. M'atreveixo a creure que si fóssiu ací, seríeu uns entusiastes del Moviment tal com es presenta a França i a Catalunya.

Anem per parts. El Moviment s'ha constituït amb elements provinents de les distintes tendències, però bàsicament amb els integrants de l'antiga Unió Socialista de Catalunya. Hi ha gent del POUM, de la CNT i d'altres procedències, però jo puc assegurar-vos en veritat que ningú no es recorda d'on va venir i tothom té consciència d'on es troba. Ací ningú parla de Rovira-Coll, ni de Maurín-Andrada-Gorkin, ni de tots aquests anagrames que vós esmenteu. Ningú sap de l'existència de Del Barrio ni se'n preocupen. La gent són del Moviment i prou. I no són dues dotzenes, sinó uns quants centenars, amb seccions en les poblacions més importants de França —dues d'elles depassen el centenar d'afiliats i moltes la cinquantena— amb disciplina, amb seny, amb activitat i amb un to sa i de renovació que dóna gust. De política menuda, no se'n fa. Tothom treballa amb lleialtat, no hi ha recels, es discuteixen les coses amb serena objectivitat i s'ha guanyat el respecte dels altres partits i s'ha produït el pànic al PSUC.

A Catalunya el Moviment va constituir-se també amb antics elements de la USC arran de les cartes que jo vaig adreçar a dos companys de Barcelona. D'aleshores ençà s'han incorporat uns 250 joves que no havien estat de cap partit, un grup d'estudiants universitaris, un altre de l'Escola del Treball i molts obrers. Recentment, s'han organitzat les delegacions de les comarques i la primera Conferència celebrada ha estat un èxit. Els companys Pallach i «Busquets» que hi assistiren m'han donat tota mena de detalls i prova

de la influència que té el Moviment és que són els nostres delegats els delegats del Consell Nacional de la Democràcia Catalana. Cal veure la bona fe, l'entusiasme i el risc amb el que treballen tots aquests xicots que han absorbit el millor del Front Nacional de la Llibertat a l'interior. Allà, no solament som una de les forces més actives, sinó l'única que recluta adeptes entre la joventut i el grup polític de més pervindre. Ara hi anirà el company Brufau a donar alguns retocs a l'organització.

Fins ara, tothom acata sense discussió les meves directrius i, com podreu veure pel número d'*Endavant* en què em donen la benvinguda no em fan home d'un partit, sinó l'home de Catalunya. Això, que podrà ésser o no encertat, indica la generositat, rectitud i la sana orientació dels que dirigeixen el Moviment. Aquest número d'*Endavant* ha estat un èxit formidable car al costat del meu autògraf i fotografia hi ha l'autògraf i fotografia de Pau Casals i mestre Fabra. Aquest darrer m'ha dit repetidament l'estima i el respecte que li inspiren els «nois» del Moviment.

Jo —naturalment— respecto les vostres decisions i em sotmetré a elles. Us prego, però, de considerar, en vista de tot el que us dic i que és veritat, si elles són oportunes i si la seva divulgació pot fer un bé a la nostra causa. Ara us confesso que m'heu posat la por al cos i que temo que aquesta carta no us produeixi una reacció oposada al que és la meva intenció. Potser m'he explicat malament en les meves cartes anteriors, potser he dit el que no devia dir. Si és així, atribuir-ho, si us plau, a la meva feina excessiva, car tinc de lligar molts caps i fer moltes coses i no trobaria gens estrany que cometés alguns errors. Però, si us plau, penseu també que els errors podem cometre'ls tots. Estem en el naixement d'una cosa sana i vigorosa i cal vetllar pel pervindre i la fortuna de l'infant. Observo que moltes coses velles estan superades, no solament en el Moviment, sinó en altres sectors de l'emigració. Nosaltres representem una afirmació i una esperança. Crec que tots tenim el deure de no desmentir aquestes expectacions.

Del que digui *Endavant* en l'aspecte polític podeu fer-me'n responsable a mi perquè em sotmeten els editorials.

Dels articles signats en són responsables els autors i crec que hi han d'anar perquè expressen les opinions preponderants a l'interior. Aquestes podran plaure'ns o desplaure'ns, però existeixen. La crisi del Govern de la República n'és una prova palesa. La lluita que he sostingut en el Consell de la Generalitat durant quinze dies n'és una altra. Avui, finalment, hem aprovat la declaració que s'ha arrancat amb fòrceps. Tothom dubta perquè tothom sap el corrent gairebé unànim de l'interior. Jo crec que el que cal és salvar el salvable: Catalunya. He arrencat concessions del Govern de la Generalitat, però n'arrenco també del CNDC la confiança del qual m'he guanyat. Cal saber maniobrar en mig de la gran desorientació regnant i no deixar-se emportar de reaccions momentànies. Jo no sé si en sabré, però sou vosaltres els qui m'heu imposat l'obligació de provar-ho. Per la vostra tranquil·litat puc dir-vos que si els comunistes creguessin que serien admesos en un govern de transició, farien mans i mànigues per a que es constituís. Ell «senten» l'odi unànim que la gent els té i sostenen una bandera que va baixant poc a poc. Aquesta esfondrada és poc menys que inevitable. Al meu entendre, l'emoció de Catalunya pot salvar-nos de l'obliteració, i encara que sembli exagerat, em fa l'efecte que som els socialistes catalans els que hem ensopegat la tecla i els únics que ens salvarem del naufragi universal. La barca de l'Esquerra fa moltes aigües i Pi m'interroga amb ànsia a cada moment.

Veig que m'he estès molt i a fe que no he dit encara la meitat del que em proposava dir. Ho deixaré per a un altre dia. Sovint em lamento que no sigueu ací perquè hi faríeu un gran servei. La vostra activitat i la vostra lleialtat foren eines molt útils. No deixeu d'escriure'm i de discutir-ho tot. Què s'han fet *Nova Era* i *Endavant* de Mèxic? No han sortit encara aquells números que preparàveu quan jo era allà?

Salutacions cordials a la Maria. Ah si veges la nevada que tenim avui a París i les glaçades que tenim cada dia! Vosaltres esteu al Paradís i teniu de tot, àdhuc cigars. Per molts anys!

Salutacions als companys i maneu sempre a vostre invariable.

P.D. Com sabeu hi ha hagut a Tolosa el Congrés del POUM i no hi ha anat ningú del Moviment. Bergós està ja servit. Ja li he escrit. Irla ha telegrafiat.

4

JOAN FRONJOSÀ SALAMÓ<sup>3</sup> A MIQUEL FERRER

Caracas, 28-VII-1954

Estimat Ferrer:

En plenes vacances, i en tornar a casa per preparar-nos a reprendre les activitats normals, he trobat els darrers documents que has tingut l'amabilitat de trametre'm. T'agraïxo molt aquesta informació, perquè junt amb la que l'amic Foix m'ha tramès i la que de França he rebut, m'he pogut formar un judici ben orientat i objectiu de la qüestió plantejada referent a la presidència de la Generalitat. Estudiada la cosa desapassionadament i sense interès polític per cap banda, vull dir-te, abans que les ocupacions m'ho impedeixin, la meva opinió:

Mai aquella facècia de l'individu en possessió d'un segell de goma, que tu tan bé expliques, havia tingut tant d'èxit. I el que està fora de tot dubte, perquè s'ha demostrat que a l'exili, mig centenar d'individus escampats per mitja dotzena de països i dirigits per un home actiu enarborant el segell de goma, poden portar la pertorbació i la desorientació espiritual a una emigració que espera amb enyorança poder tornar a casa; i què et diré, això podrà ésser tan divertit com vulguis, però per a mi és una mala acció i de les greus.

Ja descarto la conducta d'en Tarradellas, perquè tothom ja el coneix, encara que ningú, sabent-ho molts, li diu ben clar el que és; aquest aventurer només el defensen públicament

<sup>3</sup> Fronjosà i Salamó, Joan (Barcelona, 1892-Caracas, 1972). Tècnic, sindicalista i polític, format a l'Escola del Treball de Barcelona, adscrit a la USC i membre del secretariat general de la UGT de Catalunya. Fou l'únic diputat al Parlament de Catalunya de 1932 que en exiliar-se va passar per un camp de concentració francès (Sant Cebrià del Rosselló). S'exilià a Mèxic (1939) i a Caracas (1947).

els seus inveterats i per més que cridi, gesticuli i injuriï, vull creure encara que algun dia haurà de donar comptes de les seves activitats delinqüents des de la Conselleria d'Economia, de Finances i de la Comissió de les Indústries de guerra de la Generalitat; això si torna a Catalunya perquè, si no hi pot manar, no crec que tingui cap interès en tornar-hi.

Dono molta més importància a l'actitud d'aquest grup intrigant de Mèxic, al davant del qual vas tu esgrimint el conegut segell de goma i de bracet, segons veig, amb un conegut diputat de matuta i uns quants arlequins que es pensen que fan política.

Quins són els inconvenients legals i morals perquè en Serra es possessioni de la presidència de la Generalitat, per les mateixes disposicions que varen servir per Irla, per en Rovira i Virgili a la presidència del Parlament i pel mateix Serra a la mateixa presidència parlamentària? Perquè per ara del pompós Consell Nacional Català no he llegit cap argument sòlid i sí un grapat de contradiccions confusionàries i falsedats.

No, mira Ferrer, es pot jugar tranquil·lament a moltes coses menys a creure que els demés són uns rucs. El que passa entre els republicanets intranscendents, companys teus d'avui, és que la tradició socialista i l'enteresa de caràcter d'en Serra no els agrada, perquè temen perdre prestigi de partit i no podrien tractar-lo com a un ninot tal com en feien amb el desgraciat de l'Irla. Per altra part el tret de més llarg alcanç: no se't pot escapar la influència que prendria el socialisme en cas d'alliberament de la Pàtria si al front de la seva institució cabdal, com a president de tots els catalans hi hagués un socialista. Fóra un fet històric de tal magnitud que acabaria amb la llegenda estúpida de que Catalunya no és apta pel Socialisme. Si a tu això no t'interessa, a molts encara sí.

Però, hi ha més; el cas teu i el d'en Ruiz [Ruiz Ponsetí] és un cas particular. Vosaltres voleu convertir una qüestió de rancúnia personal en una qüestió política de caràcter nacional, i l'interès de Catalunya està per damunt d'aquestes baixeses, i la nostra dignitat de catalans no pot acceptar-ho.



Què es pretén ara amb aquest mercat lliure de presidents: Casals, A. Pi Sunyer, Carner... (*hagan juego señores*) desprestigiar Catalunya i aquells homes que donen categoria a la nostra emigració, que gràcies a ells molts no s'han donat compte que entre nosaltres hi ha uns quants poca-soltes que pretenen agafar la lluna amb les dents? No dec, ni vull negar l'immens prestigi de certs noms catalans de l'emigració en la ciència, les arts i les lletres; però tampoc vull deixar de proclamar els atributs morals i intel·lectuals d'en Serra, amb la condició a més, molt important per a mi, que en Serra i Moret va lluitar contra les armes feixistes d'en Franco, no sols amb el seu talent i la seva presència, sinó també amb la seva acció peculiar.

Si aquests trenta-tres senyors que van pel món arrossegant el seu pobre prestigi dient-se diputats creuen que són suficients per saltar-se a tall de torero les mateixes lleis que ells varen votar, un de sol podrà dir-los públicament que són uns irresponsables, que el seu patriotisme no és altra cosa que un objecte de subhasta, com ho demostra el fet que per qüestions de mesquines rivalitats polítiques es llencin a campanyes negatives de disgregació, odis i recels, contra un home que ha defensat tant bé com ells la República i durant molts anys més bé que ells Catalunya.

És lamentable, molt lamentable. Quan es donen lluites entre nosaltres com aquestes, és quan crec que cal saber-nos jutjar i valorar a nosaltres mateixos sense vanitats idiotes sinó de manera estricta. Algun pecat col·lectiu devem tenir els catalans quan fa tants segles que només gemeguem sense poder aixecar el cap. I no s'abusi massa de l'esclavatge a què ens té sotmesos Castella, perquè quan no hem sabut emancipar-nos d'un poble tan tronat, analfabet i buit com aquest, és que nosaltres tampoc devem valer gaire cosa.

Bé, Ferrer, aquesta és la meva opinió, aquest és el meu estat d'ànim. Per avui res més.

MIQUEL FERRER A JOSEP TARRADELLAS<sup>4</sup>,  
 PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Ciutat de Mèxic, 9-VII-1956

Benvolgut amic Tarradellas:

Vaig rebre els vostres mots del 22 de juny i després de donar veus per si algun amic tenia exemplars sobrats de l'apel·lació que es va presentar a l'Assemblea de San Francisco, resulta que cap dels consultats no en té i jo només en tinc un sol exemplar. Crec que el millor fóra que en demanéssiu a les dues persones o tres que van intervenir d'una manera activa en la difusió del document en funcions de membres de la Delegació del CNC als Estats Units: Carner-Ribalta, Ventura Sureda i Fontanals. Em sembla recordar que teniu l'adreça del darrer. Per si no teniu la dels dos primers, us la dono a continuació:

J. Carner-Ribalta. 4536, Corliss Street. Los Angeles 41, Califòrnia.

J. Ventura Sureda. 93-03, 69th Avenue. Forest Hills 75, Nova York.

El CNC va rebre la vostra comunicació oficial i jo d'altres amics els mots de cortesia manuscrits, la qual cosa agraiïm. Respecte a la comunicació oficial estem en espera de la posició que adopteu públicament i ja sabeu quina és la posició, avui per avui invariable, sobre les qüestions fonamentals que ha fet pública el Consell en una nota que ha estat repartida per a evitar confusions. El criteri nostre no ha variat i tampoc sé que hagi variat la posició dels nostres contraopinants. Personalment, continuo creient que el que

<sup>4</sup> Tarradellas Joan, Josep (Cervelló 1899-Barcelona 1988). Secretari d'ERC i diputat al Parlament de Catalunya (1932). Des de l'inici de la Guerra Civil ocupà diverses conselleries en el govern de la Generalitat. Quan Josep Irla dimití com a president de la Generalitat a l'exili, fou elegit a Mèxic nou president, l'agost de 1954. Mantingué la institució, encara que de manera testimonial, perquè no formà govern ni convocà el Parlament. Tornà a Barcelona (23-X-1977) i fou nomenat president de la Generalitat provisional per designi reial.

cal és fer coses al servei de Catalunya i que és secundari que les fem tots junts o per separat, si les distàncies que ens separen són importants. En alguna cosa potser coincidirem. Pel darrer número de *Tribuna*, veig que la posició de l'amic Sauret i dels que el segueixen és encara més allunyada de la nostra que la dels amics de Mèxic que en diem legalistes. Els veritablement legalistes són els que parlen a través de *Tribuna*. Els de Mèxic ho són a mitges. I en aquesta qüestió no es poden adoptar posicions a mitges. No cal dir, però, que discrepo profundament de la posició retrògrada dels amics de *Tribuna* i del manteniment d'una situació que no existeix ni de dret ni de fet, tal com han dit una pila d'homes de dret. El problema segueix plantejat en les mateixes condicions de sempre mentre existeixin dues posicions tan divergents. Només interpretant la llei espanyola a la manera maximalista, com l'han interpretada Prat de la Riba, Puig i Cadafalch, Macià i Companys es pot fer quelcom de profitós. No cal pas que repeteixi aquests arguments que ja coneixeu. Només vull repetir-vos que els vostres seguidors i recolzadors estan impacients i que ja resulta criticable que hagin passat prop de dos anys sense que els hàgiu mobilitzat. És això el que dic en una nota a *La Nova Revista* que hi ha en premsa.

Respecte a la reorganització de la UGT us puc dir que la cosa marxa després d'haver salvat l'obstacle que significaven determinats acords del nostre III Congrés que donaven una preponderància al sector comunista. Això ja és impossible i en el nou secretariat no hi ha ni un sol militant del PSUC. No crec que els Vidiella, Moix, etc. acceptin aquest fet i que s'incorporin sotmetent-se a l'orientació que s'ha convingut en donar a la represa de les activitats que mai no han estat del tot abandonades, com sabeu. El pla de treball de cara a la reconstrucció de Catalunya, l'acció conjunta amb els companys de la CNT, l'aplegament dels ugetistes alliberats del sectarisme polític, tot està en curs i cada dia surten nous col·laboradors per a tirar-ho endavant. Ja anireu rebent el que publiquem. Les nostres relacions amb la UGT d'Espanya segueixen en un punt mort i ara amb el seu proper congrés de Tolosa potser es tornarà a plantejar

el problema entre ells, havent sortit companys partidaris del nostre reconeixement i d'una acció conjunta. Mentrestant farem el nostre camí.

Afectuosament vostre.

6

JOSEP TARRADELLAS, PRESIDENT DE LA GENERALITAT  
DE CATALUNYA, A MIQUEL FERRER

Saint-Martin-le-Beau (França), 15-VII-1957

Benvolgut amic:

Confio que la vostra amistat m'excusarà que fins avui no contesti la vostra carta. Al seu contingut i al que darrerament ha succeït espero us farà comprendre les raons que he tingut per a silenciar unes vegades la meva indignació i altres una profunda pena. Per altra part no volia que ningú pogués interpretar a la seva manera el meu pensament i he preferit esperar els aconteixements els quals han demostrat la raó de les meves inquietuds. Crec que actualment les posicions són ben clares i tots aquells que, per damunt de naturals divergències, som i serem fidels a Catalunya, ens serà possible treballar eficient per al triomf dels nostres ideals.

Molt agraït de tot el que em dieu de la UGT. Darrerament he llegit el vostre interessant article a *Meridià*, «Els problemes de la unitat sindical», i no cal dir-vos com m'ha plagut llegir el que expresseu referent a la Generalitat. Referent als problemes de la unitat de la nostra classe obrera, de la seva futura actuació i de la seva irradiació al dia de demà, com també de les possibles actituds a prendre, us tinc de dir que, donada la intervenció del PSOE prop de certs partits de casa nostra, cal que tots plegats fem molta atenció. La situació és greu davant el «provincialisme» de certa gent. Recordareu com tinguérem ocasió de parlar-ne durant el meu últim viatge i llavors ja us vàreig dir tota la meva preocupació.

Una vegada més us prego m'excuseu i com sempre podeu comptar amb la meva amistat. Una abraçada del vostre amic.

Buenos Aires, 17-XI-1958

Estimat amic Ferrer:

Ja comprendreu els motius de no haver-vos escrit de seguit d'arribar de Mendoza on, fet i fet, hem estat set dies entre anar i tornar. Ho tenia tot empantanegat i ha calgut reprendre les coses i enllestir el número de *Ressorgiment* d'aquest mes.

Bé, us felicito contentíssim que hàgiu triomfat en els Jocs on us hem concedit tres premis: El Serra Hunter, l'Irla i el Prat de la Riba, si no m'equivoco. Heu guanyat en bona llei i a desgrat de veure's que els tres treballs eren del mateix autor. Així que sou mestre en gaia prosa d'un sol tret. Visca! El Roc Boronat té el premi Ignasi Iglésias. Peyrí el d'Avel·lí Artís. Hi ha un o dos més premiats de Mèxic. El Pi-Sunyer, Carles, té l'Englantina i un altre premi, aquest per un interessantíssim treball sobre tema d'economia, em sembla.

Tenim encara el Tarradellas ací. Presidí els Jocs a Mendoza. Hem parlat sols tres vegades, cada vegada un parell d'hores. Diu que es proposa iniciar una nova etapa en la seva actuació partint de la superació de l'Estatut. Diu que Catalunya és una nació que aspira a constituir-se en Estat i que aquest sant i senya serà la seva actitud. Vol o pretén trobar la col·laboració de les individualitats i entitats d'ací per al que es proposa. Tot això, que m'ha dit a mi íntimament, ho repeteix a cada reunió o discurs que fa. Es mostra molt separat dels espanyols republicans i diu que el que s'ha de fer és obra catalana. Es manifesta contrari o extremadament fred per Galeuzca i té una tírria formidable

<sup>5</sup> Nadal Mallol, Hipòlit (Port de la Selva, 1891-Buenos Aires, 1978). El 1912, per no haver de fer el servei militar, es traslladà a Buenos Aires. El 1916 cofundà la revista *Ressorgiment*, que donà un suport constant als catalans de l'interior durant les dictadures de Primo de Rivera i Franco fins al 1972 que tancà l'edició.

a l'Aguirre pel seu espanyolisme, diu ell... No creu tampoc en l'afiliació dels programes que van sortint ni dels punts sorgits de les taules rodones celebrades fins ara. Diu que el que cal és fer feina positiva. En fi, l'home sembla animat de bons propòsits. En recabar la meva col·laboració jo li he dit que una vegada visitats tots els països deurà formular algun programa d'actuació. Aleshores, en iniciar-lo, veurem si coincideix amb la meua manera de veure les coses; que l'aplaudiré si ho veig beneficiós per a Catalunya i que el criticaré, com he fet altres vegades, si veig que va desencaminat. Ell em parla amb una gran cordialitat i manifesta envers la meua persona una gran consideració, tant en parlar amb mi com quan ho fa amb els que el volten (Santaló i els dirigents del Casal, sobretot Rocamora, etc.). Ja el primer dia que el rebé el Consell directiu del Casal els va dir que el primer que havia volgut consultar havia estat en Nadal i els féu un elogi de mi i de *Ressorgiment* que, naturalment, no els devia plaure gens. Jo sé què són aquests elogis, amic Ferrer, i no els dono més importància de la que realment tenen. Els veig interessats. Ara bé, jo no sóc pas d'aquells que defugen actituds; li parlo amb mesura i dignitat, sense violència ni escarafalls.

D'ací surt el divendres cap a Montevideo. D'allí marxarà a Xile i després pensa visitar Veneçuela, Colòmbia, Cuba, Estats Units i Mèxic. Allí trobareu un os dur per rosegat — vaig dir-li—. I ell em contestà: Sí, efectivament. Ell no s'està de dir que es troba sol; d'ací que cerqui col·laboracions o recolzament no pas amb partits sinó amb individualitats i entitats d'Amèrica.

No hem parlat mai del CNC. Jo li he parlat despulat de tota altra representació que no sigui *Ressorgiment*.

Bé, amic Ferrer, aquest mes va la crònica de la conferència Galés pel CNC (llarguíssima) i el vostre article sobre els pactes, malgrat el poc espai que ens deixa la informació dels Jocs Florals els quals s'han celebrat esplendorosament. Dos-cents érem al banquet dels Jocs (250\$ el cobert). Sis-cents al banquet popular al Centre Català (60\$ el cobert). Aquestes dades són prou eloqüents perquè m'estalviï altres detalls. El teatre ple de gom a gom els dos dies. Tothom

content i meravellat. Un veritable esdeveniment. Això no ho hauríem pogut fer a Buenos Aires, sobretot reunir tanta gent en ambdós banquets. Impossibile ací.

Afectes per als vostres i una abraçada per a vós de l'amic.

8

JOSEP CARNER PUIG-ORIOI<sup>6</sup> A MIQUEL FERRER

Brussel·les, 11-XI-1961

Amic Ferrer:

Dir que sou un àngel, fóra poc. Sou, pel cap baix, un àngel i mig. I no parlo sinó pel que es refereix al vostre do puríssim d'amistat. Us admiro també per tot el que feu per al nostre país nadiu i, en canvi, diverses altres coses combinades en l'exili em semblen terregada. Però, tornant al nostre cas particular, la dona de casa i un hom estem positivament entendrits. Ella ja escriu pel seu compte i a mi em cal dir que em plauria tenir una còpia del meu article sobre el sonet, amb la condició que encarregueu aquesta còpia a algú d'altre, al qual jo pagaria la seva feina. De coses meves sobre el nostre lloc em plauria de veure'n els textos, perquè no voldria que cap distracció momentània o feblesa estilística o errada d'impremta hi deixessin senyal. I, finalment, em desplauria que vós, enfeinat en tantes d'activitats com sereu amb dignitat patriòtica nobilíssima, us fatiguéssiu encara per un generós excés de la vostra incomparable amistat.

Vaig ésser fa poc a Le Havre, on viu Josep Valls, el mestre Valls, el més gran compositor català, el patriota més pur i més perfecte que, després de vós, hagi conegut mai. En Valls, molt jove, va tenir el premi quinquennal de música a Filadèlfia, cosa que l'assimila a prestigis ja mundials. La seva vida ha estat de sacrificis. Ací, a Bèlgica, el músic més

<sup>6</sup> Carner Puig-Oriol, Josep (Barcelona, 1884-Brussel·les, 1970). Diplomàtic i escriptor, un dels màxims exponents poètics del Noucentisme. Dins la carrera diplomàtica exercí com a ambaixador en diverses capitals. Va ser membre del Consell de la Generalitat a l'exili (1945-1947).

eminent, molt amic nostre, el té en grandíssima estima i ha atès el meu prec de prendre una peça de música que era en poder meu, i que ja gràcies al músic susdit (Paul Collaer) serà donada a la ràdio de Brussel·les. En Valls ha posat en música els meus tres poemes de to més sentimentalment catalanesc. No us conto pas tot això perquè intenteu res per a ell: es guanya la vida fent de factòtum en el consolat d'un país sud-americà, secretari d'un cònsol que és l'ase més persistent que jo hagi conegut en la vida meva. En Valls té muller francesa capblanca, molt simpàtica i els fills li comencen de prosperar. Un d'ells, gran matemàtic, sembla que hagi de fer gran carrera. Un nou detall de Valls: mobilitzable quan vivia a França, en esclatar la guerra civil i sense mitjans de fortuna per a complir, se n'anà a Barcelona *a peu*. Per si algun dia us convingués la seva adreça, ací us la dono: 70, avenue Foch, Le Havre, França.

Saludeu-me Missenyora i digueu-li que la dona de casa (que acaba d'obtenir el premi de crítica i estudis ofert cada cinc anys pel govern belga) li guarda gran afecte. No cal afegir que també jo guardo d'ella un record inoblidable. Com d'un cert subjecte que va tenir la sort de casar-s'hi.

Una abraçada cordial i ara pleguem abans del vostre primer o segon treball.

9  
MIQUEL FERRER A ÒMNIUM CULTURAL<sup>7</sup>

Mèxic DF, 25-VII-1963

Benvolgut amic [Joan B. Cendrós]:

Assabentat de les vostres relacions culturals amb el Brasil i Argentina, es confirma la necessitat de deixar establertes unes relacions permanents per mitjà d'uns equips actius que es preocupin de l'ajut cultural. Ja haureu vist la campanya iniciada amb aquest objectiu per tal de donar iniciatives i

<sup>7</sup> Òmnium Cultural: entitat cívica i cultural fundada a Barcelona el 1961, dedicada a la recuperació i el foment de la llengua i la cultura catalanes.



fer suggeriments entre tots els agrupaments de les diverses col·lectivitats.

Mentrestant, voldria tenir embastat tot un pla de treball, adaptat a cada país segons la mena d'emigració que hi ha —vella o nova— i tenint en compte els amics susceptibles d'interessar-se per les coses de la cultura. Per això volia disposar, almenys, d'una dotzena de documents relatius a *Òmnium Cultural*: el fascicle amb l'entrada del Palau Dalmasas, l'informe darrer d'activitats, i l'Acta de constitució de la Comissió Consultiva. Aquests documents originals són el fonament de la gestió per a crear una mena de Delegacions o Corresponsals. Voldria relacionar els Orfeons Catalans d'Amèrica amb els vostres; els esbarts; els grups teatrals; els grups excursionistes; les organitzacions juvenívoles; els professionals; els universitaris; els artistes. Facilitar els contactes entre emigrats d'una comarca amb les entitats culturals més recomanables de la seva comarca per a fer-los viure la vida i les inquietuds de la contrada on van néixer. Si podíem reconstituir la Confederació d'Entitats Catalanes d'Amèrica, seria un gran què per a coordinar totes aquestes activitats. Si no ho podem aconseguir, ho farem a través d'aquesta Institució de Cultura.

Però estic empantanegat i amb les mans lligades perquè els fulls d'*Òmnium* que vàreu donar a l'amic Aiguader encara no m'han arribat perquè em va dir que els havia tramès a Xile i des d'allà els enviarien a Mèxic. Suposo que per mitjà del grup del Centre de Xile i del sector Aiguader ja haureu començat a comprovar els resultats benefactors de les converses que tinguéreu. Si no fos així us prego de dir-m'ho perquè hi donaré un cop de mà. Perquè, havent retornat Domènec Guansé, em fa por que allò portarà una vida trista si no els burxeu des de Barcelona i d'una manera constant.

Tinc moltes ganes d'ajudar la vostra obra i, quan vingui, portaré adreces de persones que segurament se sumaran a la vostra obra si reben una invitació directa des de Barcelona més que no pas si som nosaltres qui els invitem a incorporar-s'hi.

Espero les vostres notícies. Us prego de saludar els amics del Consell de Gestió.

Colònia Güell, 15-VI-1965

Estimats Tísners:

Després d'uns dies de vida contemplativa, hem començat a restablir el contacte amb els amics llunyans.

La nostra arribada va ser plena d'emocions, com podeu suposar. El viatge massa llarg i pesat perquè el vaixell balla d'allò més. La Cele i la nena es van marejar molts dies, mentre que la Maria i jo vam aguantar perfectament i no vam perdre un sol àpat. Les escales són massa espaiades. Els dos dies de Cartagena d'Índies, a Colòmbia, ens van permetre de veure el convent o refugi del nostre Pere Claver i comprovar que ja tenia raó de preocupar-se dels negres colombians perquè ho necessiten força, encara. A La Guaira hi vam arribar de nit i no vam poder baixar. Tenerife és zona franca i es poden comprar mil coses a bon preu, si són estrangeres, mentre les del país costen igual o poc menys que a tot arreu. Cadis em va rejoyenir de 40 anys en veure els primers tricorns. Alacant el tenia molt present però ha augmentat de categoria. Finalment, Barcelona.

Hi havia una quantitat de parents i amics que enternia. Mentre feia la duana en venien de nous i ens vam reunir una gentada. Els tràmits obligatoris eren lents però tot va anar com una seda. Llàstima que en començar a obrir els primers baguls, vam començar a trobar les primeres coses trencades, entre les quals hi havia la indieta de terra cuita feta per la Montserrat. La meva biblioteca, en canvi, va arribar íntegra i intacta a casa.

<sup>8</sup> Artís Gener, Avel·lí (Barcelona, 1912-2000). Escriptor, dibuixant i pintor, redactor de diverses publicacions, dibuixant i caricaturista amb el pseudònim de «Tísner». A l'exèrcit republicà arribà al grau de tinent coronel d'Estat Major. S'exilià a França i després a Mèxic. Dirigí *La Nova Revista* (1955-1956), continuadora de *La Nostra Revista* que fundà el seu pare. Retornat a Catalunya, reprengué les activitats periodístiques i polítiques fins a la seva mort.

Però la casa ja és un problema perquè amb tot i les seves cinc habitacions resulta insuficient i mancada de l'aigua necessària en uns dies de calor com els que hem començat a viure. No ens toca cap més remei que cercar pis. Una tragèdia. Qui sap el temps que haurem de viure en aquestes condicions i amb els inconvenients d'unes comunicacions desastroses.

Les meves primeres escapades a Barcelona foren impressionants. La Lluïsa ja sap com és de bonica la ciutat. Doncs encara més li trobo jo. El centre és d'un moviment que enamora; els establiments són de categoria; el dialecte barceloní ja el tenia oblidat. Fins ara he tingut la sort de sentir el predomini de la nostra gent i de comprovar que «els altres catalans» parlen o contesten a la gent de casa sense males cares i que la nostra gent s'hi adreça en català com la cosa més natural del món. He començat a conèixer minyons de vint a vint-i-cinc anys, perfectament adaptats i parlant sense accent d'origen. Durant tres dies no vaig trobar un sol conegut. Era un estranger a casa seva. Divendres, però, es va produir el miracle de les Rambles i per davant d'una de les cadires de Canaletes van aparèixer els primers amics i coneguts. Com que tothom diu que no he canviat gens, sembla que era ahir. Fins ara, encara no sento la nostàlgia de Mèxic. Jo diria que no m'he mogut mai d'ací. Però me vindrà, suposo, l'enyorança dels amics i del paisatge i de la vida mexicana.

M'he trobat amb antics condeixebles de primària i altres vells amics que es manifesten molt cordialment.

Crec que la correspondència amb tots vosaltres farà que no arribi a enyorar Mèxic, de la mateixa manera que la correspondència amb Barcelona em feia creure que seguia vivint-hi. Poques coses m'han sorprès, fins ara. Només aquest eixamplament barceloní que vist des de La Rabassada, per exemple, fa esborronar. I el ram de la construcció no para.

Us saludem a tots amb unes ganes boges de que ens vingueu a fer companyia al més aviat possible.

Abraçades.

San Mateo (Mèxic), 20-XI-1965

Estimat Miquel:

Doncs vetaquí que allò que semblava tan remot i tan inassolible ja s'ha resolt. I el dia 27 de gener embarcarem la tribu Tísner al Covadonga i arribarem a Bilbao el 15 de febrer. Ara vinc de la Representació del carrer de Córdoba i m'han confirmat tot el que vaig començar a gestionar uns dies abans: em repatria el govern. La veritat és ben dolorosa i he procurat dir-te-la de cop. No sembla gaire galdós que el resultat dels vint-i-sis anys d'estada a Mèxic es resolguin amb una almoina oficial, però sense aquesta almoina no ens hauria quedat altre remei que podrir-nos al país.

No ho he dit a ningú, encara, llevat d'en Pere [Calders] que va ésser qui m'indicà aquesta possibilitat de repatriació. Ni tan sols n'he parlat amb els companys de la penya en primer lloc perquè dimecres encara no era un fet i en segon perquè, doncs, allò que et deia de la vergonya que em fa haver-ho d'explicar o deixar que ho endevinin.

Les facilitats del carrer de Córdoba han estat atuídores; semblava que m'hi esperessin! Vaig demanar pel senyor Boves (era una indicació d'en Calders) i em va donar una acollida increïble que, lligant caps després, en bona part l'ha motivada la meva columna de l'*Heraldo*; l'home n'estava assabentat, va dir-me que és el primer que llegeix cada dia i va afegir que no entenia per què me'n volia anar quan tot just acabava de sortir l'*Heraldo*. Vaig explicar-li que no pagaven gaire i que, de fet, no constituïa cap motiu fort de retenció al país. I, a partir d'aquest moment, van començar les facilitats que et deia.

Pres del determini, ja me'n volia anar l'endemà. Però no hi havia vaixells a la vista. El primer, el Satrústegui, que surt de Veracruz el dia 8 de desembre i va a Barcelona, no pot tragar repatriats per un conveni especial. El següent és el Covadonga —és el que va endur-se'n en Pere i la Rosa— i el teníem al costat del teu Virginia de Churruca, com deus recordar-ho molt bé, i va a Bilbao via Nova York.

Vaig fer-me una composició de lloc molt simple i és la que va portar-me al determini: de fet, a Mèxic, cada tres o quatre mesos he de recomençar. Tota la meua vida en aquest país ha estat el mateix estira i afluixa. Que a Barcelona pot passar-me el mateix? Sí, és clar. Però, potser, si recomenço sense vicis d'origen i amb la certesa que ara sí que ja no és cap cosa provisional, potser ens en sortirem.

M'aconsellaves de venir amb un raconet. La poma per la set serà de les menudes: el que en surti de la venda dels cotxes i la liquidació de la casa. Però aprofitaré com un lladre els anys de productivitat que em queden i, què vols que et digui?, estic ple d'esperances. Suma-hi l'enyorament i em sembla que ja tens a la mà totes les peces del mecanisme.

La Mireia es quedarà a acabar la seva biologia i vindrà l'any 67. La Graziela es queda amb el seu Bet i amb la idea de venir, com a visitant, sempre que pugui. Ja imagino el teu posat i el de la Mariona, i l'inevitable comentari: «Està tan guillat com sempre!». Ara sí, Miquel, *nos vemos* i l'abraçada ja serà de carn i ossos!

12

MIQUEL FERRER A ABELARD FÀBREGA<sup>9</sup>

Colònia Güell, 12-XII-1965

Estimats Abelard i Joana, Laura i Cisco:

Com que la vostra carta s'ha trobat pel camí amb la de la Maria, crec que em toca a mi dir-vos gràcies per la felicitació misrachiana i, especialment, per la magnífica foto que ens ha portat tants records i hem pogut contemplar la Laura i el Cisco com si el temps no hagués passat. Hem resseguit el racó i els quadres i em sembla haver-n'hi algun de nou, precisament abstracte, per estar al dia.

<sup>9</sup> Fàbrega i Esteba, Abelard (Cabanes d'Empordà, 1894-Mèxic, 1991). Vinculat a la Universitat de Barcelona (1931-1933), acabada la Guerra Civil, s'exilià a Mèxic. Col·laborà amb diverses editorials, fins que cofundà l'any 1964 l'Editorial Reverté.

Fa dies que estic i estem dedicats de ple a preparar el nostre trasllat al pis que, finalment, hem aconseguit per mitjà del Josep, el germà gran de la Maria, el qual l'ha pogut aconseguir pel fet de tenir llibreta a la Caixa de Pensions i aconseguir mitja dotzena de recomanacions imprescindibles entre els consellers de la Caixa i personalitats influents en aquelles esferes. Tot per aconseguir un piset com un cop de puny, entre el Clot i la Sagrera, tocant a la nova Avinguda Meridiana, però a dues cantonades del Metro Transversal i, per tant, a deu minuts de la Plaça de Catalunya, centre de l'Univers.

No podeu imaginar-vos el seguit de tràmits que s'han de fer i el car que és establir o canviar de casa. Abans, fer un canvi de pis era bufar i fer ampolles; ara costa un ull de la cara perquè el municipi cobra un tribut prop de 1.500 pessetes per permís de residència i transport de mobles, encara que en el nostre cas no hi ha tals mobles, com sabeu, i no passarà de les quinze caixes de llibres i el contingut dels cinc baguls amb la roba de llit i els atuells de cuina, amb el que s'ha salvat dels objectes-record. Afegiu-hi el que costen els contractes d'aigua, gas i llum, amb l'obligació de comprar la majoria dels comptadors i el que sumaran els mobles que hem d'adquirir de cap i de nou per unes habitacions que en llur majoria no permeten de posar-hi mobles de mesures normals i els armaris, per exemple, s'han de fer expressament, com el de la nostra habitació i l'habitació de la Cele i la Montserrat que han de dormir amb lliteres en una habitació irregular.

És un pis que no hi toca el sol a l'hivern i és a la banda del darrera, per bé que amb bona vista i amb el Tibidabo al fons. Però amb tot i els inconvenients, tothom diu que hem tingut una sort boja. Sembla que hi podrem anar a primers de mes i el domicili serà: C/ Múrcia 29, pis 6è, lletra D – Barcelona (13). És una barriada de l'antiga urbanització dedicada a les províncies i no ens ha tocat València ni Mallorca, sinó Múrcia, precisament. És un edifici de set pisos, amb àtic i sobreàtic i amb vuit pisos a cada replà. Tot un poble d'unes tres-centes persones. Però hi he fet tants viatges que ja m'hi trobo i la Maria ja hi està resignada i, fins i tot, una mica il·lusionada.

Ara que ja tenim aigua al pou, estem en plena tardor enmig del paisatge magnífic de la Colònia, amb els ametllers de fulles de color d'aram, garroferars encara verdosos, voltats de muntanyes i boscos i el jardí en ple cultiu de *xiles*, papaies, *aguacates* i no sé quantes coses més que la Cele ja pensa enyorar un cop a Barcelona i que li fan pensar en la necessitat de venir els dissabtes i diumenges. Però el fred i el vent es fan sentir de debò i el dia que plou és un fangueig que t'obliga a anar amb garrons quan a la tarda s'ha d'anar a la cooperativa del poble a buscar el pa i es torna quan ja és ben fosc. Un cop a casa, tancada la porta i la vidriera, ja ens teniu a la vora de l'estufa de gas i amb la llar de foc encesa, fins a l'hora de sopar i anar al llit, que fa vergonya mirar el rellotge. Mentrestant, han passat set mesos, com aquell que res, i tot està per començar per a la represa del nostre viure normal.

Les primeres impressions barcelonines foren bones i es mantenen pel que fa al rovell de l'ou de la ciutat que és el que ja sabeu; els carrers fan bonic i són nets; els arbres han crescut un metre i fan goig de debò; les botigues son magnífiques com de país ric de veritat; les dones i les noies anaven un xic deixades de calçat i sense mitges a l'estiu però s'han posat a to; hi ha una disciplina introbable a Mèxic entre els vianants que travessen el carrer, respectuosos amb els semàfors i amb els guàrdies urbans; abunden els capellans i monges pels carrers i pels metros; no hi ha gaire força armada pels carrers; no m'he reconciliat, encara, amb la ràdio ni amb la televisió; he triat *El Correo Catalán* com a diari amb més esperit crític i de cara al futur, evidentment dirigit per un grup que no és pas el dels antics carlins; el *Diario de Barcelona* massa descaradament monàrquic i conservador; els altres avorrits en extrem. Els antics amics mexicans i els retrobats són de bona llei, cordials i homes de penyes, més constructives que les orfeonístiques, on reculls tot el que no porten els diaris i t'assabentes de les obres en preparació.

Hi ha una generació o dues, que van dels 25 als 45 anys, ben formades a desgrat del que han viscut, que saben més coses que la meva generació dels seus anys i prometen moltes i bones coses en els camps constructiu i espiritual.

Cada descoberta és una troballa, sense que tanqui els ulls a d'altres esperits malmesos i gairebé inaprofitables de tan aprofitadors de les avantatges personals del moment. Hi ha una activitat social més intel·ligent i realista que mai que, de mica en mica, va aconseguint posicions mai vistes en el passat, per bé que els costi anys de batallar, comprovant-se que els antics dirigents no els fan cap falta per aprofitar totes les esclatxes de la pròpia legislació vigent. Ara mateix s'estan designant els delegats obrers a les empreses amb més de cinc-cents assalariats com a conseqüència del decret de participació obrera en l'administració de les empreses, amb representants als consells d'administració. La resistència patronal ha fet que aquests avenços es facin a pas de tortuga però, vistos a distància, es comprova la constant evolució progressiva, seguint les petjades europees, amb tot i el poc contacte que hi ha fronteres enllà. Culturalment, només cal esmentar el nombre d'editorials que es dediquen al català exclusivament i la mitja dotzena que han vist negoci i han fet col·leccions catalanes, totes les quals sumen prop de seixanta, entre Catalunya, el País Valencià i les Illes. Sembla mentida que hi hagi públic per a totes, però amb tot i que no es publica tant com els primers temps d'aquesta revifalla, s'editen títols interessants de debò i útils per a la formació de les noves generacions.

En Soler es queda i ha començat a treballar a l'Editorial Aymà, que ara és d'un altre. Tísner —i m'estranya que no en parleva— va embarcar en el Satrústegui el dimecres passat amb la Lluïsa i els tres petits per a quedar-se definitivament a Barcelona, començant potser per Sant Cugat, prop del seu cunyat Calders i la Rosa. Ha estat una decisió fulminant mentre en parlava com d'una cosa a llarg termini, com a mínim de dos anys. Ara em parleva de la vinguda de l'Artur Costa i sóc jo el sorprès perquè també em deia que trigaria també uns dos anys. Els avis Gussinyer amb el seu fill embarquen l'any vinent, el juliol els pares, i per l'abril abans el noi, cap a Banyoles. La Magdalena del Soler anirà a liquidar el pis i a portar el petit Jordi. Tindran feina a disposar de la caseta de Gavà i per vendre la de Sitges, però s'hi troben com el peix a l'aigua.



Les meves coses pressupostàries han d'agafar nous camins perquè les condicions de Manolo Porrúa i dels Misrachi no em convenen. El primer voldria que jo invertís el necessari per a la instal·lació de la distribuïdora i només el traspàs de magatzems costa dues-centes mil pessetes, els lloguers són cars i el manteniment insostenible per a mi tot sol. He fet algunes compres per compte de Misrachi —mapes i llibres vells— però sigui perquè es pensaven que tot seria regalat o per la lentitud de les tramitacions i dels transport marítim i, sobretot, pel fet d'haver-se quedat l'Alberto, l'Enrique i l'Alcàntara les accions de la vídua i veure's obligats a estrènyer el cinturó una llarga temporada, no els convé fer inversions a llarg termini i haurem d'esperar millors temps. Resumint: caldrà cercar-me un suplement d'ingressos per a viure, almenys, com a Mèxic. Però fins que pugui comprometre un horari, de Barcelona estant, no puc donar un pas, tot i que ja tinc diverses pistes i projectes de realització amb feines independents.

La nena no podrà fer altra cosa que un període de repàs fins al nou curs. Impossibilitats de fer-la continuar des de la Colònia, hem d'esperar ser a Barcelona i de seguida em dedicaré a triar un col·legi o una acadèmia i fer condicions d'acord amb les condicions i sistemes vigents. Veurem si hauré de fer avalar els certificats de primària i primer de secundària i, si per cas, us molestaré per si em voleu donar el pas al carrer de Córdoba, ja que, fora el Soler, no sé pas a qui recórrer. Hi ha un parell o tres d'institucions conegudes i recomanades però no sé si seran massa cares i si les comunicacions seran recomanables per a una criatura forastera com la nostra.

Ara sí que escriurem, l'un o l'altre, per tenir-vos a la vora i saber de vosaltres i dels amics més pròxims. Precisament un antic amic d'infància em preguntava l'altre dia si els pares de la Maria Antònia Freixes són a Mèxic. Ell es diu Sabí Martorell i Freixes.

Una abraçada al Cisco i la Laura, una altra per a vosaltres.

Barcelona, 27-XII-1966

Amic Alcàntara:

Començaré pel començament, perquè són una pila de coses a dir.

De la meua carta del 25 de novembre: Com que van marxant de Barcelona diversos amics i coneguts sense poder-los col·locar les coses dels Jocs, ara sembla que s'ho emportarà Dolors Bargalló que crec que agafa l'avió dijous vinent. El mestre Costa-Horts va fer l'orni, però dissimuleu. Eroles no el vaig localitzar. El Juhé petit em sembla que ja és fora. La Graciella del Tísner marxa demà. Fet i fet, Bargalló és la més ben disposada.

Oliva: Vaig anar-hi després del daltabaix de l'amic Tasis, perquè aquell dissabte que hi volia anar l'esperàvem i ens el van fer fonedís. Ja us diré més avall. Oliva està fet una desferra, el pobre. Gairebé no hi veu. Va estar molt content i també la seva muller. Hi vaig passar una bona estona i vam parlar d'un munt de coses, com podeu suposar. Em va donar un xec de cinc mil pessetes, que és el que sembla que us deu. Potser no compta amb la quantitat que diu que té la seva muller en una llibreta especial, és clar. Però com que només em vam parlar de les cinc mil per a donar-me, jo no vaig donar-me per assabentat que fossin vuit. Ja em direu si l'haig d'anar a saludar novament i si cal reclamar la diferència. Em van dir que us havien dit que no hi havia anat, encara. Tenien raó.

Carner: Em vaig limitar a felicitar-lo per les festes i dient-li que el volíem tenir a casa nostra ben aviat. Li escriuré quan me tregui el munt de coses que tinc al damunt i ja deurà tornar a ser a Bèlgica. Ja m'ho direu, si per cas. Gràcies

<sup>10</sup> Alcàntara Gusart, Manuel (Barcelona, 1892-Mèxic DF, 1981). Professor i periodista, membre d'Unió Catalanista. Un dels organitzadors de la Residència d'Intel·lectuals catalans de Montpeller (1939). Des de Mèxic, fou un gran animador i promotor de la cultura catalana de l'exili.

per les fotografies magnífiques on s'hi veu Peypoch a qui vam anar a rebre a l'estació de França i ja està instal·lat al seu pis: Marc Aureli 9, 3er 3<sup>a</sup> Barcelona (6). El seu gendre Messeguer el va anar a rebre a Amsterdam per assabentar-lo, amb precaucions, de la mort de Tasis. Va arribar content de retrobar-se a casa i força bé de salut.

Costa-Amic: No sé quan tornaré per l'indret de la Catedral. Ell té la botiga al carrer de la Tapineria, cantonada a l'Avinguda nova de la Catedral. Té reproduccions magnífiques franceses, italianes, alemanyes, del país. I algunes permeten de presentar-les com antigues, amb un vernís que hi dóna molt escaient, però potser massa lluent i per tant massa nou de trinca, pel meu gust. Els mapes, en canvi, si no fes tan llampants hi escauria més. L'altre dia tenia unes coses de Picasso del temps anterior, meravelloses, i em sembla que eren de la mena que vam tenir a Misrachi amb aquell paper ploma gruixut, i millors que els originals.

No m'ha vagat d'entrar a la Syra. Però el dissabte quan surti de Tèrminus potser hi entraré i li donaré els vostres records a la senyora Montserrat Isern, que deu ser filla de l'Isern, Silvestre, perfumista o representant de perfumeria a Caracas, desaparegut?

Tasis: El seu lloc habitual, a la capçalera de la suma de diverses taules del Tèrminus. Hem acordat deixar-la buida. El mateix diumenge ho vam saber per una telefonada de la vídua Xuriguera al seu cunyat, el germà petit Joan Baptista Xuriguera, contertulià i vell amic. Vam estar el dia del que es feia a París per a portar-lo. Vam saber que arribaria per carretera el dissabte següent. Però en arribar a la ratlla el jove Vives, d'Òmniun de París, que el portava el van controlar de seguida i en arribar a Sant Adrià li van dir que aniria de dret al cementiri on tenien nínxol la família a Les Corts. L'endemà diumenge, a les 10 érem unes mil cinc-centes persones ben gravades. Allà, com passa a Mèxic, m'hi vaig trobar amb una pila de vells amics que encara no havia tingut ocasió de saludar. Mossèn Sanabre va fer una oració fúnebre impressionant i contundent. Tasis, quan anava a sortir cap a Nova York-Mèxic ja va dir que li semblava que l'altura no li aniria bé. Després va resultar que, amb

aquesta preocupació, havia anat a cal metge i li havia dit quelcom del seu estat. És per això que el dilluns la família va trobar el testament que no sabia que hagués fet. Vaig veure Rafael jr. a la llibreria i no sé pas si en sortiran del batibull amb què es troben. Ni crec possible que puguin continuar el negoci. Suposo que hi haurà que s'aprofitarà del desori administratiu o d'organització, ben comprensible per les activitats productores del difunt, i no cobraran la meitat del que li deguin. No hi ha manera de saber què li deveu vós. Vam quedar que us trametrien el Bloc Maragall, que no havia esta tramès; que jo hi passaria aquesta setmana per si havia trobat quins llibres us havia tramès per a pagar-los; jo ja li vaig dir que tenia una llibreta vostra però que mirés si hi havia quelcom més. Caldria saber si heu rebut més coses de les que em dèieu a la vostra carta del 3 de desembre i ho pagarem tot, amb les despeses de correu que consideri aproximades, que podria ser un deu per cent, cosa normal.

Gràcies dels retalls de Gringoire que passaré a la família amb la primera notícia arribada a Mèxic. També preguntaré si han rebut el condol del Patronat. He passat a l'Úrsul un retrat de Tasis al llit de mort, perquè eren molt amics i correligionaris i m'escriu consternat de l'emoció. Si per cas no en teniu una de directa, Fabregat podria mirar de fer-la reproduir per a la revista.

Carles Sala: Rambla de Catalunya, 81. És la llibreria on col·labora. Ha canviat de domicili particular però fa dies que no l'he vist. La seva filla havia estat deixeble de Llorens-Artigas. Continua, la noia, de professora a la Massana i crec que Llorens també.

Al cap de sis mesos de dedicar-me a l'organització de la llibreria de la Daimon, m'han proposat d'incorporar-me tot el dia i encarregar-me del control d'edicions com a col·laborador immediat del propietari. La feina m'acapara des de dos quarts de nou del matí fins a dos quarts de vuit del vespre i no tinc temps per a les meves coses i per a dedicar-me a escriure uns resums de divulgació que m'han encarregat, per bé que no sé si passaran, perquè la censura no és obligatòria prèviament, però és recomanable. Econò-

micament em va de perilla, és clar. I ja podeu suposar que la feina també em diverteix. Però s'ha acabat la bona vida i no puc renunciar-hi perquè hi estic massa compromès i em tracten molt bé.

He rebut una tarja de felicitació de Vatalas on em confirma el seu propòsit de retornar a Mèxic amb la seva tiama. Ja té feina? Sembla que encara em tornarà a escriure llarg, potser abans de marxar de Grècia.

He rebut una pila de felicitacions mexicanes que m'emocionen pels records que em porten dels amics i amigues de Central i pel bon record que ens guardem mútuament. La vostra tarja encara no ha arribat. Us ho dic a títol informatiu, simplement.

Jo miraré de dedicar-me uns vespres a correspondre a tothom. Sembla mentida que ja hi hagi tants d'amics que sàpiguen on sóc. Cada dia arriba correu. És una delícia.

Tinc el neguit d'escriure a l'amic Riera i encara no ho he fet. Penso, però, que la seva germana el deu haver assabentat de tots els detalls. Al cementiri la vaig veure inconsolable, potser pensant també amb el disgust del Vicenç.

El Col·legi de Metges volen fer pintar el retrat de don August Pi Sunyer per a la galeria dels grans mestres de la Casa. Jo no tinc cap retrat dels darrers temps que estigui en condicions de reproducció a l'oli. Vaig donar-los l'adreça de Cèsar, però tenia la vella i no la nova que ara tinc. Pregunteu-li, si us plau, si li han demanat per si me'n parlen altra vegada directament o de manera indirecta a través del meu cunyat. Digueu-li també que suposo que deu tenir el fascicle d'homenatge editat per la Societat Catalana de Biologia.

Encara voldria dir-vos més coses, però plego. Heu felicitat Casals? Ha mort Cassadó.

Mentrestant, que l'any vinent sigui el millor per a vós i els vostres.

Mèxic DF, 16-III-1968

Benvolgut amic Ferrer:

Espero que els teus projectes de difusió del llibre català vagin endavant. L'Alcàntara va telefonar-me i va llegir-me un paràgraf d'una carta teva en la qual m'al·ludeixes a propòsit de la no edició de la meva «Roda» i a propòsit de la feina.

En part la meva tornada es relaciona, cada dia més, amb la tornada de Joaquim Ausiró, editor, que ja té la seva família a Barcelona i hi vindrà a darrers d'aquest mes o a primers d'abril, per passar-hi unes setmanes. Dic en part perquè encara que l'Ausiró no tornés jo torno i no condiciono la meva tornada a treballar o no amb ell, com em proposa i com sembla que farà. Després de passar unes setmanes a Barcelona, l'Ausiró tornarà a Mèxic a liquidar els seus negocis, la impremta amb tota seguretat i potser també la llibreria. Vol informar-se dels tràmits que cal fer per muntar una editorial a Barcelona i dels que cal fer després per a publicar llibres. El seu pla és editar llibres en castellà per al mercat d'Amèrica Llatina. L'he convençut ja per editar també en català. No hi està entusiasmat però diu que m'ho deixarà fer si l'ajudo en les edicions en castellà. Li dono la teva adreça perquè et consulti sobre aquesta qüestió dels tràmits i espero que podràs facilitar-li les coses. Si honestament creus que una col·lecció de novel·la catalana no ha de ser necessàriament ruïnosa, tracta de fer-li-ho entendre. Si creus que fatalment s'hi ha de perdre diners, digues-ho, també. He consultat en Pedrolo i m'ha dit que el meu projecte d'una col·lecció de novel·les catalanes és factible «sense risc de deixar-hi la pell».

<sup>11</sup> Riera Llorca, Vicenç (Barcelona, 1903-1991). Periodista i escriptor. Vinculat a la USC i al PSUC, l'any 1939 s'exilià i fou internat en diversos camps de concentració a França. Marxà a la República Dominicana i s'establí a Mèxic fins al seu retorn a Catalunya l'any 1969. Va ser col·laborador de les principals publicacions de l'exili i un novel·lista d'èxit.

Dedico aquest fi de setmana a corregir proves d'impremta i veig que Jeroni de Castelldefels i Indíbil treballen de ferm i bé sobre coses interessants.

No, «Roda» no és novel·la pura ni ho és res del que he escrit, però és novel·la. Com els altres llibres que he escrit, conté escenes que poden semblar frívoles, però és que, pures o no, són novel·les i no pas assaigs o informes socials purs. Sé quin públic busco.

Cordialment.

15

JOAN CASANELLES<sup>12</sup> A MIQUEL FERRER

Bougival (França), 10-XII-1969

Molt senyor meu:

Estic escrivint un llibre de records de la meua vida, descrivint els homes i narrant els fets que s'han desenrotllat al meu entorn. L'amic Josep Andreu [Andreu i Abelló] em va comunicar em podria dirigir a vós per demanar informació respecte al complot de Garraf. És aquest el motiu de la meua lletra.

Ja tinc algunes dades que m'ha donat el meu amic, Emili Granier-Barrera. M'interessaria, però, conèixer el vostre relat i particularment si em podríeu informar sobre els punts següents:

Com es va organitzar el complot; els elements que hi prengueren part; per què va fracassar; el procés, advocats defensors i condemna; retorn de la presó i arribada a Barcelona; Josep Montes Talavera, recomanat de Macià, era confident de la policia? Què representava l'organització de

<sup>12</sup> Casanelles i Ibarz, Joan (Barcelona, 1904-1986). Polític i advocat, exiliat durant la dictadura de Primo de Rivera. Va ser tinent d'alcalde a Barcelona (1931), diputat al Parlament de Catalunya (1932) i a les corts de la República (1936) per ERC. S'exilià a Mèxic i a França. Fou president de les Corts de la República a l'exili. Retornà a Catalunya el 1976 i es reintegrà a ERC. Fou senador (1979-1982) i diputat al Parlament de Catalunya (1984), un cop passà a militar al PSC.

Miquel Baltà? Quina relació tenia amb vosaltres i amb l'Estat Català? Depenia de Macià o treballava separatament? Podríeu donar-me detalls de la vostra fugida del penal amb Badia? I de la de Julià de la presó?

Agraint-vos per endavant la vostra informació, rebeu una afectuosa salutació.

16

MANUEL ALCÀNTARA A MIQUEL FERRER

Ciutat de Mèxic, 26-I-1970

Estimat Ferrer:

Us escric des de casa i la lletra vostra que tinc per contestar és al despatx. Queda per contestar. Però desitjo enviar-vos les adjuntes targes que m'ha donat l'amic Dot amb la promesa que completarà l'equip encara que sigui en forma sumària, refiant-se de la memòria que, ací, és el nostre principal arxiu.

En Dalmau Costa m'ha passat una lletra que li ha enviat Joaquim Ventalló, recordant que el Doctor Fontseré el dia primer de març complirà cent anys (també els compliria enguany, si fos viva, la meua mare) i demanant que les entitats d'Amèrica organitzin actes i li enviïn missatges de felicitació. Cosa semblant ja es féu quan va complir-ne 90. Ja n'he parlat amb el Dr. Bosch Gimpera. En Marcel Santaló —que és del gremi—, En Fabregat (*Xaloc*), Nadal (*Res-sorgiment*), Orfeo, etc. Però ens manquen dades d'aquests darrers deu anys i, ja d'abans, obres publicades i altres activitats al marge del camp estricte de l'astronomia. Tinc el nom i direcció d'un gendre seu per a escriure-li. Però el temps passa volant i el meu cada dia vola més de pressa. Si tinguéssiu quelcom... M'ho hauríeu d'enviar per correu aeri.

Els Jocs Florals 1970 ja se m'emporten molts moments lliures. Lliures, relativament. I la Mercè, secretària del Patronat, no em pot ajudar perquè la seva mare, la sra. vídua Armendares, passa per una crisi fisiològica que temo que s'està extingint.



En fi: coses pròpies de la joventut. El que hem de fer tots plegats és no pensar-hi. I per això quan a mi en retreuen que no celebri els aniversaris, els dic que no els «celebro» perquè els «lamento».

Fins a una altra estona. Molts records.

17

MIQUEL FERRER A VÍCTOR CASTELLS<sup>13</sup>

Barcelona, 27-III-1970

Amic:

Vaig rebre la vostra carta del 2 de març, que responc.

En general, sempre poso interès en tot allò relacionat amb la contemporània història de Catalunya, de la que he estat testimoni, de prop o de lluny, i de la que servo un viu record de l'ahir i un interès directe —malgrat la distància— en la d'avui.

Sobretot d'ençà la proclamació de la República en la denominada Espanya, proclamada inicialment a Barcelona, després que els estudiants vàrem ocupar la «Diputació» i d'haver foragitat al «president de la Diputació» nomenat per Madrid, el senyor Maluquer i Viladot. En parla un que hi va ésser i àdhuc va acompanyar en Maluquer i Viladot —molt espantat— fins a la sortida de l'antiga Diputació pel carrer del Bisbe.

Aquell any també era el primer meu a la Facultat de Dret.

En efecte, amic Castells, el 6 d'octubre de 1934, tant el doctor Joaquim Vinyes i Espín<sup>14</sup> —ho dic així perquè

<sup>13</sup> Castells i Benosa, Víctor (Barcelona, 1928). Artista i escriptor. Col·laborà amb el moviment avantguardista Dau al Set. Molt relacionat amb les comunitats catalanes d'Amèrica i amb personalitats de l'entorn nacionalista català. Integrant del consell executiu del Consell Nacional Català quan es va reconstituir a Barcelona l'any 1977.

<sup>14</sup> L'arxivador 10/4(3) del FP Miquel Ferrer custodia un document signat a Décines (França) l'1-III-1980 pel doctor Joaquim Vinyes Espin, titulat «Testimoniatge sobre els esdeveniments de la nit del 6 d'octubre 1934»

aleshores ja era metge— com jo, i d'altres, entre els quals l'Amadeu Bardina, naturalment, vàrem participar en la defensa del CADCI, del que n'era secretari l'amic Pere Aznar, que també hi va ésser en aquella històrica jornada.

Tres varen ser els morts. I un ferit de les cames, que vàrem poder evacuar pels terrats. I del que mai més n'he tingut notícia. Als altres —Compte, Alba i Bardina—, mortalment ferits, sols ens va ser possible embolcallar, col·locant llurs cossos inerts damunt de taules de l'oficina del CADCI. Ho vàrem enllestir a la matinada, abans d'organitzar l'evacuació dels que havíem defensat el CADCI i podíem moure'ns.

D'antuvi vàrem descobrir un magatzem de llibres darreta l'edifici del CADCI, on podíem arribar fàcilment, deixant-nos caure a un pati d'aquell magatzem. Començava a clarejar quan ens hi vàrem traslladar, romanent-hi gairebé

---

en el CADCI de Barcelona» on literalment testifica el següent: «Quan vaig arribar la tarda del 6 d'octubre de 1934, amb el meu amic Amadeu Bardina, jove comunista, al local del CADCI, hi havia ja el grup de xicots del Partit Català Proletari (antic Estat Català Partit Proletari) amb en Jaume Compte. En Manuel González Alba, que jo no coneixia, estava molt ocupat mostrant a tots, com persona tècnica i entesa, el maneig dels fusells Winchester de què es disposava. // El temps passava. Arribat cert moment, en Jaume Compte va dir-nos: 'El que vulgui anar-se'n, pot fer-ho ara'. Ningú va marxar. // Quan arribaren les noves de què les forces militars sortien al carrer, la porta del CADCI fou tancada. Els companys es distribuïren dins del local amb els fusells. L'espera, angoixosa, no va durar. Se sentiren les trucades, uns cops forts, a la porta. En mig d'una gran emoció, el nostre grup respongué amb una descàrrega forta i única a través de la porta tancada. Es féu silenci. // Va passar una estona i fou la canonada, curta i intensa contra l'edifici del CADCI. Tot seguit els companys portaren les víctimes del bombardeig a la infermeria que es trobava en els soterranis. Jo els vaig assistir com a metge que era. En Compte estava ja mort, sense ferides aparents i amb sang a la boca (sens dubte resultat de l'explosió). Els companys l'abraçaven plorant. L'Amadeu Bardina i en Manuel González Alba presentaven ferides greus i múltiples de metralla. Moribunds, en Bardina no podia parlar i en González Alba digué: 'Moro pels meus fills i per Catalunya'. Tots dos moriren mentre els companys empenien el seu transport cap a la part alta i de darrera del Centre. El camí se'm va fer molt llarg. Ens arribaven sorolls i rumors que semblaven venir de la Plaça de Sant Jaume. // Sortírem del Centre deixant-hi els nostres màrtirs. El nou dia començava.»

una hora. Després vàrem organitzar la sortida de dos en dos, espaiadament.

Els primers en sortir vàrem ser en Vinyes i jo. Per aquells carrers del districte IV, caminant tranquil·lament com, si després d'haver estat reclosos en alguna casa de mala nota, tractéssim d'anar-nos, de pressa, a casa!

Sense cap obstacle, en Vinyes i jo vàrem arribar a la Plaça de Catalunya, a la cantonada de la Telefònica, per dir-ho correctament. Allà ens vàrem acomiadar. En Vinyes es va dirigir a casa seva, al carrer de Trafalgar. Jo, a casa meva, a Gràcia, pel Passeig de Gràcia.

Ni a nosaltres ni als altres que ens varen seguir en l'evacuació se'ns va presentar cap inconvenient. Pel que recordo —sé, per dir-ho tal com va ser— tots vàrem fer cap a casa.

En efecte, en algunes ocasions m'he referit a aquests fets, però sols d'esquillentes.

Us puc assegurar que l'Alba no va morir immediatament després d'haver estat ferit —tan greument— com succeí amb en Compte i Bardina. En el lapse —entre la vida i la mort— sols ens recomanava que tinguéssim cura de comunicar-ho a la seva muller, subratllant que moria per Catalunya. Exactament així!

Però em cal dir —reiterant el que ja he dit— que quan vàrem evacuar el CADCI, els tres malaguanyats amics i companys ja havien mort.

Altrament ens els haguéssim emportat de la manera que haguéssim pogut. No sé com, però ho haguéssim fet! Podeu estar segurs. No cregueu que és una fanfarronada meva, a posteriori! Mai en la meua vida he abandonat un company ferit! I que consti que vaig fer la guerra i me'n varen ferir bastants!

ALBERT MANENT<sup>15</sup> (GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA)  
A MIQUEL FERRER

Barcelona, 15-IV-1970

Benvolgut amic:

Us agrairíem que ens enviéssiu les llistes de polítics, activistes i sindicalistes catalans que creieu que han de sortir a l'Enciclopèdia, sense oblidar els que han treballat a l'exili. Ens interessa especialment una llista, tan extensa com pugueu de partits i associacions polítics; grups paramilitars, etc. Per exemple: «Milícies Alpines», «La Falç», «Escamots», «SEM», etc. I també us agrairíem que ens assenyaléssiu els articles que us interessaria de fer d'entre els que ens enviareu a la vostra llista.

Ben cordialment vostre.

EMILE NOULET<sup>16</sup>, VÍDUA DE JOSEP CARNER,  
A MIQUEL FERRER

s.l. s/d [posterior a 4-VI-1970]

Josep Carner a écrit ce poème quand il avait 84 ans. Comme toutes ses productions tardives, il est une synthèse. Il a pour thème la place et le rôle de l'amour. Il pensait que le couple est le chef d'oeuvre que l'en fait à deux, lentement, avec le temps. Dédaigneux du passé, à ses yeux, la femme qu'on aime naît du jour où on l'aime, et, prévoyant sa propre mort, il prévoit aussi le sort de l'autre qui, privée

<sup>15</sup> Manent i Segimon, Albert (Premià de Dalt, 1930). Escriptor i activista cultural i polític, articulista en nombroses publicacions de l'exili, a *Serra d'Or*, *La Vanguardia* i *Avui*. Cofundador de la segona etapa de *Serra d'Or* (1959) i de les Edicions Catalanes de París (1967) i col·laborador de la Gran Enciclopèdia Catalana des del 1971. Va ser Premi d'Honor de les Lletres catalanes (2011).

<sup>16</sup> Noulet, Emile. Escriptora i poetessa, secretària del poeta Paul Valéry. Es casà amb Josep Carner Puig-Oriol l'any 1937.

de son amour, retombe, pour une longue douleur, dans le son sens de la vie: d'où le titre qui n'est pas synonyme de néant; d'où le dernier vers.

### Inexistència

Jo me'n duc el tresor de les paraules  
que no em digueres i del reprimít  
besar que en els meus llavis no he sentit,  
esca de rimes i llevat de faules.

La pau dels pins, la tremolor dels saules  
asserenen mon dol i mon neguit.  
Pobre dona, oscil·lant, sense esperit,  
deserta si t'ajeus o si t'entaules.

Tu, lluny de mi com un mal encant,  
ignores que en imatge, pel meu cant,  
contra el meu pit alenes abraçada.

I et marceixes, poruga, lluny de mi,  
sense esma de jutjar ni de sentir,  
pitjor que morta —i altre cop no nada.

Josep Carner  
Bèlgica, 1968

20

PERE BOSCH-GIMPERA<sup>17</sup> A MIQUEL FERRER

Mèxic DF, 12-X-1970

Distingit amic:

L'amic Alcàntara em passa un retall que V. li ha enviat  
pregant-li que me'l passi preguntant-li la meva opinió.

<sup>17</sup> Bosch-Gimpera, Pere (Barcelona, 1891-Mèxic, 1974). Arqueòleg i prehistoriador, militant d'Acció Catalana, ocupà els càrrecs de rector

No tenia notícia d'aquesta troballa; però pel que diu el retall de premsa que m'envia penso que és possible que realment sigui tal pedra de molí la del Sant.

Penso en altres troballes que han comprovat tradicions o llegendes. Per exemple les excavacions que férem a Sant Cugat abans de la guerra comprovaren les tradicions de què allí havia hagut el *Castrum Octavianum*, on segons la tradició s'havia martiritzat Sant Sever i altres màrtirs de Barcelona. Allí trobàrem sobre el *castrum* una basílica cristiana prop de la qual hi havia un sepulcre buit però en una reconstrucció de la basílica del temps visigòtic s'afegí a la seva capçalera una construcció absidal a on trobàrem ossos i entre ells una ròtula travessada per un clau de ferro.

Feia pensar que de les ruïnes del sepulcre al·ludit que era del temps de la primera basílica que havia sigut incendiada —el que comprovàrem per un nivell de carbons— es recolliren ossos dels màrtirs i es dipositaren a la nova construcció. Per altra part les excavacions comprovaren que tota la història del monestir abans de l'actual, especialment l'incendi del temps d'Al-mansur a Catalunya.

De les excavacions de Sant Cugat se'n publicà una notícia a la *Revue Archéologique* de París i preparàvem una publicació adequada, qual original és a l'Institut d'Estudis Catalans a on no acaba de sortir. Amb en Serra Ràfols donàrem un resum fa uns anys a la Pontificia Academia romana di Archeologia.

És tot el que puc dir-li.

Amb afectuosos records.

---

de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939) i de conseller de Justícia (1937-1939). Després de la Guerra Civil s'exilià a Mèxic, on fou professor de la Universidad Nacional Autònoma de México i de l'Escuela Nacional de Antropología. Va ser cap de la divisió de filosofia i humanitats de la UNESCO (1948-1952).

Barcelona, 22-VI-1971

Estimat amic Ferrer:

Acabo de rebre aquesta gran carta teva del dia 20. No tens pas idea de l'efecte que m'ha produït. (Em voldria de debò que et pensessis que exagero o que sóc home donat a les exaltacions sentimentals i verbals). Generalment, les cartes que rebo són generoses, amables, troben que el que escric està bé, etc. Les cartes que «no rebo» diuen tot el contrari, però el carter té prou bon lluc per a no fer-me-les a mans. Ara bé, cartes com la teva que «m'ajuden», no en rebo o bé, ara no en recordo cap, deuen ser comptades.

Una confessió, molt més que una excusa: sóc, en certs aspectes vitals i molt més considerables que els que generalment m'afecten i apassionen, tremendament distret. Minvaré la bona opinió que tinguis de mi, ja ho sé, si et dic que en escriure les Memòries, ni tan sols se'm plantejà la idea de si havia de parlar o no del 6 d'octubre. Ara que tu, justament, em fas adonar de la gravetat de les meves insuficiències, si més no en aquests aspectes, em dol i sento una mena de vergonya que s'assembla de molts amb el remordiment. Vaig «veure» l'Avi abocat al balcó de la Generalitat, «sento» l'alegria del 14 d'abril, escolto la gent, se'm remouen tot de sentiments inefables d'aquelles jornades, però «històricament» sóc un enze absolut. Si s'arribés a publicar una segona edició de les Memòries (se'n portaven venudes uns dos mil exemplars i, l'edició, és de quatre mil) no em quedaria altre recurs que escriure un capítol addicional que, se m'acudeix ara, podria ser, dic jo, un diàleg Miquel Ferrer-Xavier Benguerel, en el qual, tu, sense estirar-me massa fort les orelles, em diguessis tot el

<sup>18</sup> Benguerel i Llobet, Xavier (Barcelona, 1905-1990). Traductor i escriptor. En acabar la guerra, després d'una estada a França, s'exilià a Xile, on creà uns laboratoris farmacèutics amb èxit. L'any 1954 tornà a Catalunya i publicà novel·les de caire autobiogràfic. Va rebre el premi Planeta 1974, i fou Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1988).

que ara m'escris i que s'ha trobat a faltar, per força, en el meu llibre. Què te'n sembla? Trobo que resultaria original i alligador per als que el passés pel cap escriure algun dia les seves memòries.

Gràcies de debò, estimat amic<sup>19</sup>. Gràcies, i no poc, per les paraules tan simpàtiques que tens per la meua obra i perquè veig que t'han agradat més que els altres capítols que, també a mi, són els que m'agraden més. (El que no entenc és que em dius «Quan embarqueu cap a Xile, parles del pas per la Dominicana o parles de Trujillo...», perquè nosaltres vam fer el trajecte: Rio-Santos-Montevideo-Buenos Aires, sense tocar cap més port americà).

No tinc els dos llibres que esmentes de la Noulet i en Carner. (El que encara conservo són uns llibres teus, però no temis que tan bon punt enllesteixi això que ara escric, te'ls tornaré tan ben conservats com me'ls vas deixar). Si et dic que em faria il·lusió llegir els que m'ofereixes, no diré pas una petita veritat, sobretot si tens en compte que, anys ha, vaig traduir amb molt de fervor els simbolistes francesos que esmento en les Memòries. Gràcies per endavant.

Vaig escriure a en Jordi Arquer, naturalment, amb el nom de Joseph Salto que tu em vas indicar. Així que rebi resposta et telefonaré. Quan et telefonaré ja em faràs el favor de dir-me quin dia et puc passar a veure. Mentrestant i amb l'esperança que estaràs robust com un toro, accepta la meua més cordial abraçada i el testimoni de la meua gratitud.

<sup>19</sup> Xavier Benguerel expressa la gratitud vers Miquel Ferrer en *Els vençuts* (1969) i *1939* (1973). Singularment remarcable és la dedicatòria a *Icària*, *Icària*: «Acció de gràcies: En algunes pàgines de les extenses i, tant o més que ara, algun dia indispensables Memòries del meu bondadós amic Miquel Ferrer segueix escrivint amb intel·ligent tenacitat i evident perspicàcia, vaig descobrir tot d'esdeveniments que ajudaren a fixar la meua atenció sobre obscures peculiaritats de la nostra crònica social de les primeres dècades d'aquest segle, al mateix temps que quantitat d'experiències personals del seu autor m'ajudaven a precisar la veracitat d'alguns importants detalls del meu llibre.» X. BENGUEREL: *Icària, Icària*, Premi Planeta 1974, Planeta, Barcelona:1974.



Les Escaldes (Andorra), 15-IX-1971

Estimat Miquel:

El 6 del corrent vaig rebre ací la carta que el 30/7 adreçaves al meu domicili barceloní. Suposo que S.V. [Soler-Vidal] ja t'haurà assabentat de la meva desventura. Mai no m'hauria imaginat semblant cosa de la part dels mexicans. Sort que ja hi estic acostumat a les adversitats i no serà aquesta d'ara que em farà posar de mal humor ni perdre una hora de dormir. La Lileta sí que s'ha empipat força, doncs s'havia fet la il·lusió de passar-se tres mesos a Barcelona i visitant amics i parents per tot Catalunya. Això li aprendrà a casarse amb tabalots com jo, i el pitjor és que no s'arrepenteix per molt que cridi i gemegui. Jo, que no oblidó que tinc molts «amics» per tot arreu no m'estranyo de res (no sé si t'he contat mai els motius pels quals, per dues vegades, varen negar-me l'entrada als USA) quan l'arbitrarietat està feta d'injustícia, estultícia burocràtica i fanatisme imbècil. Bé, deixem aquest capítol i tot esperant que les gestions en curs donaran el resultat que espero i la malifeta (si malifeta hi ha, doncs podria ser també un embolic burocràtic o una pèrdua o extraviament de papers) quedarà desfeta.

Abans que no ho oblidis: digues a l'amic Benguerel que, si no vaig acusar rebut de seguida a la seva carta i remerciar-lo de l'autorització que em va enviar, és perquè esperava veure'l personalment pocs dies després i que, contra la meua voluntat, no m'ha estat possible com no ha estat possible nombre d'entrevistes que tenia concertades. Que així que torni a París (a primers d'octubre; ara passaré ací encara uns dies i

<sup>20</sup> Arquero Saltor, Jordi (Belcaire d'Urgell, 1907-Perpinyà, 1981). Escriptor i polític, impulsor del Partit Comunista Català (1928) i cofundador del BOC (1930). Dirigent del POUM, encapçalà la columna d'aquest partit al front d'Aragó. Acabada la Guerra Civil marxà a l'exili, a França i Mèxic, fins que s'establí a París i a Perpinyà. Es desvinculà del POUM i durant un temps milità en el MSC. Va col·laborar en nombroses publicacions de l'exili.

després aniré a Perpinyà i Tolosa), miraré què ha decidit el presumpte editor francès del seu llibre. Li escriuré de seguida. Si va als Jocs Florals de Brussel·les ens hi trobarem. Si a primers d'octubre vol enviar-me el llibre de memòries que em va prometre i si ha editat alguna cosa que de prop o de lluny tracti de problemes socials o polítics o sobre la guerra d'Espanya, que si m'ho vol enviar li estaré molt agraït.

Ací, en aquesta beneïda terra catalana, m'he assabentat de coses ben curioses i entre altres que de les actuals dificultats financeres de l'Enciclopèdia Catalana, en part jo en sóc responsable. A un amic català que resideix ací, algú li ha di: «si la cosa ha anat malament és degut a l'orientació que se li ha donat; si cal concedir el mateix espai consagrat a homes com Jordi Arquer llavors no es podrà fer amb deu volums sinó amb vint o més.»

Es veu doncs que abunden a Catalunya la gent com jo i jo, tonto de mi, no me n'havia donat compte que era un adotzenat. Pobra Catalunya, plena encara de catalans poca-soltes, xirois, envejosos i xafarders que no se senten aclaparats per les realitats punyents, que les obliden i que amb el seu capteniment consoliden... jo no he fet res per ser incorporat a l'Enciclopèdia Catalana i quan vegi algú dels que hi remenen les cireres li diré que, si fan una nova edició del volum en el qual jo hi figuro, em poden suprimir sense remordiments que no me'n queixaré... ja que crec en el que digué Trotski que a la història no se l'enganya i que a fi de comptes cada u quedarà en el lloc que es mereix. I quant a mi, l'honor i la glòria mai no m'han interessat i espero que mentre visqui (i espero viure molt per tal de poder continuar xafant ulls de poll i assistir, amb el pensament i el cor plens de joia, a molts enterraments), tindrè el cap prou clar per no tenir aquesta mena de menopausa que alimenta la vanitat i les pretensions.

Bé doncs, fillet, per aquest any (a menys que hi haguessin aconteixements feliços i importants que m'obliguin a venir immediatament) no podré fer cap escapada a la Colònia Güell (era lloc d'estiueig d'en Folguera i Duran).

Desitjo que hagueu passat bones vacances i que tingueu salut per donar i per vendre.

En Nicolau ja et devia dir que ens trobarem a Andorra i que aniré als Jocs Florals de Brussel·les.

Espero que has resolt bé el problema del teu treball a mig temps a la Daimon... i desitjo que cobris la jornada sencera encara que sols treballis mig dia. Recordo l'anècdota del noi d'en Macià que quan entrà a treballar al Banc d'en Casanelles els hi digué: «a mi, si em volen tenir content, doneu-me molts diners i poca feina».

La Lileta el 13 se'n torna cap a París, doncs el 15, la néta que viu amb nosaltres començarà el curs a l'escola.

Apa, records a les mexicanes i una abraçada per a la Maria i una altra per a tu del vostre amic.

23

EMILI GRANIER-BARRERA<sup>21</sup> A MIQUEL FERRER

Caracas, 2-V-1973

Estimats Miquel i Maria:

Fa pocs dies vam rebre la vostra del 19 d'abril, i aprofito la teva del Primer de Maig per a escriure-us.

Vam estar molt contents de la vostra carta dia 20. Veig que esteu bons i eixerits. No tinc gaire relació directa amb Molinero, però sí mantenim l'amistat. Ells us estimen molt i sovint parlàvem de vosaltres amb afecte. No sé si el seu noi té gaire afecte per les nostres coses, però era un minyó ben eixerit quan vam venir a Amèrica, en 1959. No sé com estarà ell, el pare, de salut; sempre patia de l'estómac però anava fent la viu-viu.

[...] No, no penso anar a Catalunya com no sigui clandes-  
tinament, en armes o bé amb un canvi efectiu. No tinc res a dir contra els qui hi van, perquè hi tenen perfecte dret i qui no hi ha d'ésser són els enemics, però això no fa per a mi.

<sup>21</sup> Granier-Barrera, Emili (Barcelona, 1908-1997). Polític i escriptor, militant d'Estat Català i de Bandera Negra. Ingressà a la USC i al PSUC. Exiliat a França, l'any 1954 marxà a Caracas i en tornà l'any 1978. És autor de la primera versió al català (del francès) del *Manifest comunista* de Karl Marx (1930).

Està bé que facis 74 anys, Miquel, i molts més. Jo en faré 65 el dia 24 del mes que som. Tinc ganes de no haver de treballar per obligació a fi de dedicar-me a les coses que realment m'interessen, i començo a estar cansat d'haver treballat com un ruc tota la vida, o gairebé. Però tampoc no vull ésser una càrrega per a ningú. Malauradament, m'han negat la pensió de retir obrer a Veneçuela perquè la Universitat no va cotitzar mentre jo hi treballava. Coses d'Amèrica, que ja coneixeu. Mentrestant, continuo a la televisió, faig un article setmanal a un diari popular i cobro la pensió de França. En bolívares no és molt però sempre ajuda.

Tarradellas, Manent i altres m'han demanat també les memòries, però no les penso escriure, en tot cas fins després de fer vuitanta anys, si hi arribo. Ja ho tinc escrit en un text que devies rebre.

La meua vida no és massa complicada. L'obligació estricta és ésser a la redacció del diari televisat, de dues a vuit de la tarda, i lliurar l'article el divendres. Però sempre surt alguna diligència. A més, m'han fet president de Terra Ferma, el nostre Patronat de Cultura, i ho faig de grat. Sempre em poden «botar», com diuen ací, de la televisió, per qualsevol caprici, però ara ja fa tres anys llargs que m'aguanten i de tant en tant dic veritables enormitats, en to molt suau, contra qui pots imaginar.

Sabia això de la vostra filla, però no pensava que ja fos tota una dona. Trobem que va fer molt bé. La cunyada de ma filla també acaba d'adoptar, a França, un orfe del Vietnam i estan encantats. Nosaltres tenim els néts, Alexandre, que va fer suara nou anys, i Isabel, que en farà vuit per l'agost. Són la nostra alegria. Si la vostra Montserrat llegeix el català, em plaurà que li agradi el meu darrer llibre, «La noia del Japó», que suposo teniu.

Molts afectes de tots nosaltres i maneu.

Barcelona, 9-VIII-1973

Benvolgut senyor,

No tinc el gust de conèixer-li personalment i ha estat el seu amic Soler Vidal qui ha fet arribar-me l'adreça vostra.

El motiu de la present és relacionat amb en Salvador Seguí: estic preparant un llibret de butxaca sobre ell, destinat a divulgar el personatge entre les noves generacions que, dissortadament, tan poc coneixen el moviment obrer del nostre país.

Aquest llibret, que serà supervisat per l'historiador Josep Termes, apareixeria abans d'acabar l'any, i voldríem incloure l'opinió de persones representatives que o van conèixer a Seguí o tenen pes específic suficient per opinar-hi. La llista dels seleccionats és Frederica Montseny, Pere Foix, Josep Viadiu, Rafael Vidiella, Josep Peirats, Simó Piera i vostè. Naturalment, en cas d'acceptar-hi. Consistiria la col·laboració en respondre, dins de quatre o cinc folis com a màxim, a la pregunta:

*«Què significa Salvador Seguí dins el moviment obrer, situat en el seu temps i en la panoràmica històrica del moment?»*

El treball hauria d'estar abans del 31 d'agost en el meu poder o, en tot cas, abans del 10 de setembre.

Poso en el mateix sobre una còpia del sumari del llibre; una de les intencions en editar-ho fóra també acostar a molts estudiosos materials difícils d'aconseguir, entre ells alguns del mateix Seguí<sup>23</sup>.

Resto a l'aguait de les seves notícies i mentrestant rebi una salutació ben cordial.

<sup>22</sup> Huertas Claveria, Josep Maria (Barcelona, 1939-2007). Periodista. Un dels referents del periodisme català actual amb especial dedicació a la denúncia social i als moviments civils. És autor o col·laborador de més d'un centenar de llibres i més de 5.700 articles.

<sup>23</sup> J. M. HUERTAS CLAVERIA: *Salvador Seguí, «El noi del sucre»: materiales para una biografía*, Laia, Barcelona:1976.

Mèxic DF, 6-III-1974

Estimats amics Miquel i Maria:

He perdut el compte de la darrera carta que us vaig enviar i tanmateix no mereixo pietat, però, així com per fer moltes coses no en tinc mandra ni tampoc em falta temps, amb això d'escriure als amics, sóc una veritable calamitat. La meva conducta moltes vegades em reporta protestes sobrades de raó, però no tinc esmena. Darrerament, en el curs dels Jocs Florals celebrats a Mèxic, vaig passar moments de veritable angúnia. En el moment d'entrega de premis, vaig sentir que cridaven: Emili Granier-Barrera... el meu cor va pegar un sotrac que semblava sortir d'estampida. Uns moments després: Marc Aureli Vila... Chihuahua!! Havia rebut de tots dos cartes, follets, llibres, retalls de periòdics i a res per res havia contestat.

Al retornar al seu seient, vaig córrer per saludar-los, altrament no els hauria pas reconegut. En Granier, aquell noi espigat, amb els braços creuats damunt el pit i aquell somriure de noi mal criat, avui, amb un bigoti de candau, estil Zapata, d'estructura grassonet, els braços estirats, i amb una veu greu, cerimoniosa com d'un home important. Ens vàrem abraçar llargament. Ell tampoc m'hauria recordat o reconegut. Els anys no tenen pietat.

Amb Marc Aureli tampoc ens reconeguèrem. Però la presentació breu per part meva: «Perdona, Marc Aureli, vaig rebre els llibres, les cartes, els follets, però...» No em va deixar acabar: «Ets en Civit!» Abraçades, llàgrimes d'emoció, un «*desmadre padre*». Tot això vol dir que, quan vingui a Barcelona, hem caldrà repetir el mateix.

<sup>24</sup> Civit Vallverdú, Deogràcies (Espluga Calba, 1900-?). Escultor i atleta que destacà en curses de mig fons. Va ser empresonat per la seva participació en el complot del Garraf contra Alfons XIII, organitzat per l'escamot de la Bandera Negra (1926). Durant la Guerra Civil fou l'administrador del Museu de les Arts Decoratives de Barcelona. S'exilià a Mèxic, on es dedicà a la fabricació de xocolata i a l'escultura.

Preguntar què feu, seria un xic infantil. Tu escrius, escrius i sempre escrius. La Maria llegint, llegint i al teu costat.

Nosaltres, què fem? Jo escultura. El dia 11 de setembre vaig regalar a l'Orfeó Català, per instal·lar-la a la Nova Llar, la figura d'en Rafael de Casanova en bronze que medeix aproximadament un metre d'alçada. «Diuen» que va quedar molt bonica, i jo dic, que més que bonica i ben modelada, és molt sentida de gest, de cara i d'expressió, on es reflexa el dolor al sentir-se ferit, justa de proporcions, molt equilibrada, en fi, que hi vaig posar el poc o molt que d'escultor vaig aprendre i tot el sentiment que encara em queda de patriota.

Estic modelant figures de petites proporcions, que feia amb el que empenyen les meves cèl·lules creatives, però d'una manera exitosa, retrats que, apart de pagar-los bé, em permeten estudiar i tafanejar psicològicament els models i, creu-me, que en rebo cada sorpresa que fa por. Reproduir o modelar amb plastilina amb les mateixes proporcions, la boca, el nas, els ulls... això ho fa un simple aprenent d'escultor, però ficar-hi esperit, el sentiment temperamental, l'ànima mateixa... això ja són figures d'un altre paner. Aquest sentiment, cal haver-lo amat.

[...] Darrerament varem visitar-ne a Cuernavaca la família Farré. La meva Lola els hi va fer un arròs que hi cantaven els àngels. T'envio una foto d'aquell dia. En el fons s'hi veu un cap que estava modelant de l'esposa del cònsol americà. Va quedar bé i el varen pagar en dòlars.

Després d'escriure aquesta carta em sento molt més tranquil. Per fi quedo bé amb la família Ferrer, com un autèntic amic.

Barcelona, 1-XII-1974

Estimat i distingit amic:

Us acompanyo còpia de la carta de Madame Carner relativa al trasllat de les despulles del poeta, que va servir de punt de partida per a les gestions iniciades prop de Joan B. Cendrós.

Estic intranquil perquè no puc localitzar a Madame per a concretar les gestions a fer i només tenim uns quants mesos per a resoldre el problema.

Com veureu, madame Noulet us suggereix que es formi una comissió amb el vostre nom i els de Manent, Saltor i Garcés. I parlant amb l'amic Saltor vam pensar la conveniència de reservar un lloc al cementiri de Sarrià on, com sabeu, hi ha les despulles de Joan Maragall i Carles Riba. He aconseguit el tros de terra pel preu de 50.000 pessetes. Però queden encara una pila de gestions més a fer i necessitem comunicar-nos amb Madame Carner perquè els documents de la tomba de Brussel·les els té ella, naturalment. I el lloguer acaba el 4 de juny vinent. Si no es pot fer el trasllat abans, caldrà renovar el lloguer per 15 anys més.

Estic a la vostra disposició per tot el que hi pugui ajudar.

Aprofito aquesta avinentesa per a demanar-vos l'any en què el malaguanyat doctor Pere Bosch Gimpera va ingressar a l'Institut perquè veig que ningú no ho sap i al volum del vint-i-cinquè aniversari, que vaig comprar de Mèxic estant i que porta data del 35, no veig que hi figuri.

Perdoneu totes aquestes molèsties i disposeu del vostre afectíssim.

<sup>25</sup> Aramon i Cases, Ramon (Barcelona, 1907-2000). Filòleg, ajudant de Pompeu Fabra a la Universitat de Barcelona. Secretari de l'Institut d'Estudis Catalans (1942-1989), esdevingué el seu president d'honor (1989-2000).



Barcelona, 5-XII-1974

Estimat amic:

He rebut la vostra carta del 1er. del corrent, amb la còpia de la de Madame Carner. La vídua Carner és ja una persona molt vella, i no és estrany que moltes vegades tingui absències. Això ens ha passat moltes vegades amb ella.

Sobre la qüestió de portar les restes del gran Poeta a Catalunya, els nostres comuns amics Aramon i Manent opinen que potser encara no és el moment de fer-ho.

Us prego, doncs, de posar-vos en contacte amb ells i aclarir aquesta situació. Aramon em diu que el mes de gener pròxim serà a Brussel·les i podrà entrevistar-se amb la senyora Carner, la qual acaba d'escriure'm una carta molt amable amb motiu d'haver rebut alguns exemplars del llibre del seu marit que acabo d'editar «Proverbis d'ací i d'allà», del qual us prego de passar-ne a recollir un exemplar a l'editorial.

Això és tot el que us haig de dir per avui i com sempre rebeu les meves salutacions més cordials.

Barcelona, 16-XII-1974

Estimat Ferrer:

He rebut la teva carta del dia 13-XII-74. No cal que et digui (ja ho saps) que la idea que m'expliques mereix tota

<sup>26</sup> Cendrós i Carbonell, Joan Baptista (Barcelona, 1916-1986). Promotor cultural català. Amb els beneficis que li reportà la fabricació del popular massatge facial Floïd patrocinà nombroses activitats culturals catalanes durant el franquisme, com l'Institut d'Estudis Catalans i la Nova Cançó. Va ser cofundador d'Òmnium Cultural (1961).

<sup>27</sup> Calders i Rossinyol, Pere (Barcelona, 1912-1994). Escriptor i dibuixant. Arran de la Guerra Civil s'exilià a França, i després a Mèxic, on

la meva simpatia. Però no et puc amagar que encara estic una mica «escaldat» per la meva intervenció en el propòsit de retorn a Catalunya —en vida— d'en Josep Carner. En aquella ocasió, l'esquerra divina del país va considerar que l'il·lustre poeta havia de morir a l'exili i, lamentablement, ho va aconseguir; de cop i volta, algú em va fer sentir, gairebé, com un intrigant que maniobrava amb ganes d'explotar a benefici propi el prestigi del poeta. Ja deus saber que un dels nostres intel·lectuals va fer un viatge a Brussel·les per a entrevistar-se amb en Carner i la seva esposa, i que retornà a Barcelona que no hi havia res de res, que tot plegat era una invenció de gent d'aquí. Això ha deixat una certa fredor i un cert distanciament que encara perdura. Em doldria tornar a ensopegar amb la mateixa pedra.

M'adono que el que t'explico no és res al costat de la voluntat d'en Carner i que, si ell ho volia així, és obligació nostra procurar que es compleixi el seu desig. Tanmateix, m'agradaria molt que els qui aleshores es van oposar a la tornada d'en Carner, integressin ara la comissió organitzadora de la qual em parles. Seria una mena de reparació pòstuma, encara que comportés una dosi de tristíssima ironia.

De tota manera, Ferrer, estic a la teva disposició per a fer el que creguis més convenient. I jo i els meus corresponem de tot cor als teus bons auguris: bones festes i bon any nou, amb una forta abraçada.

---

residí fins al 1963. Cofundador de la revista *Lletres*, va col·laborar en les principals publicacions de l'exili. Obtingué diversos premis: el Víctor Català (1954), el Sant Jordi (1964), el Crítica Serra d'Or (1994), i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1986). Va ser doctor honoris causa per la UAB (1986) i Premi Nacional de Periodisme (1993).

Mèxic DF, 10-IV-1976

Benvolgut amic Ferrer:

Amb molt de gust responc a la vostra lletra del 6 passat, començant aquesta per dir-vos que *Historia y Vida* em va trametre un xec per 2.500 pessetes contra el Banamex o Banco Nacional de México per la meva col·laboració involuntària amb el capítol del meu llibre «*Cataluña en la guerra de España*». Quedo molt agraït al Sr. Federico Bravo Morata pels conceptes que fa de mi al seu llibre de la guerra espanyola, però caldria dir-li que a la Conselleria de Defensa de la nostra Generalitat, canviada més tard com Secció Tècnica i després com Estat Major de l'exèrcit de l'Est, que vaig tractar d'organitzar primerament com un gran Estat Major, hi havien seccions de: Organització, Informació, Operacions i Serveis; més una Inspecció General d'Artilleria i Assessoria d'Indústries de Guerra, altra d'Enginyers, altra de Sanitat i altres d'Administració, Transmissions i Assumptes Generals. Al meu modest llibre a la pàgina 200 faig el detall de l'organisme, depenent del Govern de Catalunya, i el mateix President Companys va suggerir la transformació del títol «Estat Major» en Secció Tècnica que va quedar al meu càrrec fins març de 1937 quan vaig passar al comandament del Front d'Aragó.

I no crec res de l'*apertura* que donarà la monarquia quasi franquista actual, on Joan Carles I és un presoner del «*Movimiento*» i de les dretes espanyoles. Cap persona civilitzada pot fer-se idea de l'existència d'uns «*Guerrilleros de Cristo*»

<sup>28</sup> Guarnier Vivancos, Vicenç (Maó, 1893-Mèxic, 1981). Militar. Estudià a l'Acadèmia d'Infanteria de Toledo i rebé formació d'Estat Major a Madrid. Fou tinent (1911), capità (1917) i diplomata d'estat major (1919). Fidel a la República, el 19-VII-1936 participà en l'esclafament del moviment rebel a Barcelona. Va ser cap del front d'Aragó (1937) i cap d'estat major de l'Exèrcit de l'Est, comandat pel general Pozas. S'exilià l'any 1939 al Marroc francès i després a Mèxic, on s'incorporà a l'exèrcit mexicà amb grau de coronel.

*Rey*» a Espanya. Per altra part el Rei imposat per Franco no tracta de fer-se respectar, per un sufragi popular, com feren els dos Napoleons de França. El sufragi, amb trampes i tot, legitimaria la monarquia donant-li un aspecte més o menys legal. L'Estatut català no pot ésser el mateix de la República de cap manera. Segurament l'Estatut de Núria podria ésser de nou votat per tots els catalans i esdevindria un començament per a un règim català d'alliberació futura total, amb fonament d'unes forces militars catalanes iniciades com una policia autonòmica, com la que tenia jo a càrrec. Tant en Tarradellas com els seus diputats no poden considerar-se més que com el fantasma de la darrera legalitat, el mateix que el govern republicà a París. Són tots ells «espectres» d'un passat que probablement no té ara cap arrel a Catalunya i a Espanya. Moralment tal vegada aquests «fantasmes» preocupin més o menys a l'actual govern espanyol, però no tenen molta eficàcia efectiva a la nació ni es poden considerar mai com un govern provisional per Espanya i per Catalunya, si cau la nova monarquia.

Jo era amic de Josep Rovira, sempre optimista i rialler i vaig estar amb ell al Comitè de Milícies Catalanes, del que tots dos érem membres. Em va demanar armes la vespra de l'alçament dels militars a Barcelona representant al POUM i als grups de lluita del seu partit. Crec recordar que molt prop d'ell, a la Universitat, va caure mort un altre amic del POUM, en Germinal Vidal. Josep Rovira va deixar el Comitè de Milícies per tal de comandar la columna més forta del POUM al front. La columna tenia com comissari a un altre amic meu, Jordi Arquer, que ací a Mèxic em va encomanar un epíleg pel llibre d'en Sieberer «*Cataluña en frente de España*», traduït per ell. La columna del POUM tenia com assessor militar un enginyer i capità professional italià, Russo, i els efectius eren uns dos mil treballadors voluntaris amb prop de cent estrangers. Sortí la columna de Barcelona el dia 24 de juliol en camions cap a Lleida-Sarinyena i Lecinyena, i va cobrir i fortificar un front al sud-est d'Osca davant del manicomi, amb post de comandament a Tierz. En Rovira va prendre part en les accions de Monte Aragón i Estrecho Quinto personalment. Quan vaig tractar de fer

divisions de les columnes, les forces comandades per l'amic Rovira varen esdevenir la Divisió Lenin núm. 29. El dia 17 de març de 1937 en Rovira va donar un magnífic cop de mà a la cota 509 fortificada amb trinxeres per l'enemic, al nord-est del manicomi, obtenint presoners i armament i el 12 d'abril va atacar la «Casa de Franco» i Ermita de Salas, rectificand les seves posicions fins el riu Isuela. La divisió 29, a les operacions dirigides pel general Pozas, esdevingué el nucli principal de l'Agrupació Sud, amb un grup d'assalt que li vàrem afegir i, amb moltes baixes, va ocupar la Loma de los Mártires el 16 de maig de 1937. Més tard, quan els soviètics i estalinistes decretaren la desaparició del POUM amb les lluites a Barcelona, el general Pozas (comunista), simulant donar-li ordres a l'amic Rovira, el va cridar a Barbastro. (Jo em vaig assabentar d'aquesta traïció a València). El va detenir, incomunicat, i la divisió fou dissolta. El procés quasi criminal del POUM és prou conegut i en Rovira esdevingué una víctima més de la iniquitat sense escrúpols dels comunistes espanyols. Us prego que li dieu a la vídua que em fa molta pena la mort del seu company.

I rebeu una abraçada del vostre amic.

30

PERE FOIX<sup>29</sup> A MIQUEL FERRER

Mèxic DF, 28-VI-1976

Benvolgut amic Miquel Ferrer:

Voldria tenir només cinc anys menys per a poder fruit, no contestant cartes dels amics que no m'obliden, sinó ajudar, aportant amb el meu granet de sorra, el meu ajut als qui lluiteu, com en els anys trenta i els primers mesos del 1931

<sup>29</sup> Foix i Cases, Pere (Torà de Riubregós, 1893-Barcelona, 1978). Sindicalista, periodista i escriptor. Afilliat a la CNT, s'integrà al corrent trentista. Vinculat posteriorment a ERC. Exiliat a Mèxic després de la guerra, col·laborà amb l'MSEC i el Partit Socialista Català, per participar més tard en l'organització de la secció de Mèxic de l'MSC.

a l'alliberació de Catalunya, perquè tinc fe en la victòria. La vostra actuació és encomanadissa. Ara mateix he llegit en el número 82 de *Xaloc* no solament la molt oportuna crida als treballadors ugetistes de Catalunya, com a secretari de la UGT catalana, sinó l'article tractant del problema polític del país basc. La teva activitat és envejable. Estic segur que hauràs rebut moltes i bones cartes encoratjadores.

Pel que fa a mi, fins i tot de vegades penso que aquests cinc anys susdits, potser els trobaria a Barcelona, braç a braç amb els qui veuen les coses tal com són i que els permet anar sempre endavant sense fer trencadisses perquè, amic meu, s'ha de convèncer el proïsme amb arguments, amb la ploma i amb el verb. El record de la guerra és massa punyent i no permet els aldarulls i menys la violència, puix que això, crec jo, fóra fer el joc a l'extrema dreta que vol frenar la democràcia i la llibertat.

Allò que no em plau són els grups i els grupets. En canvi, francament t'he de dir que m'ha agradat saber que s'ha fundat el Partit Socialista de Catalunya, encapçalat per Josep Pallach. El conec. És actiu, honest, intel·ligent i culte. Homes com ell, Heribert Barrera, tu i altres podeu fer molt bona feina. La feina que Catalunya necessita.

Fa molt bonic que el Centre de Lectura de Reus hagi decidit editar les Memòries del que fou molt bon amic meu, Marian Roca, en la Col·lecció «Rosa dels vents». De debò que m'ha acontentat molt. Si ell ho hagués pogut veure!

Jo sempre havia cregut que el nom de Diego Abad de Santillán era Diego Abad de Santillán, però en la nota del diari que em vas adjuntar en la teva carta diu que «*el verdadero nombre es Sinesio García Fernández*». Certament, el pseudònim sona més bé que Sinesio, etc. oi?

Em plauen les teves informacions. Per cert que coincideixen amb les que m'escriu l'amic Jordi Arquer que, segons sembla, va sovint de Perpinyà a Barcelona a donar conferències. També se'l veu molt actiu. Va bé.

Per la premsa d'ací sabem algunes coses de Catalunya però dediquen més espai a Madrid. Portugal ja té president de la República. Ha triomfat el que va votar el Partit Socialista de Mario Soares, com ja deveu saber pel mateix conducte

nostre. Ja deus tenir notícies de l'amic Alcàntara. Segueix anant a treballar cada matí. És valent. M'agrada que ho sigui i que duri.

Records de nosaltres dos per a la Maria. Abraçades.

P.D. Gràcies per la nota sobre «Apòstols i mercaders» de *La Vanguardia*.

31

MIQUEL FERRER A EDICIONS PROA

Barcelona, 26-VII-1976

Distingit compatriota [Vicenç Andrés]:

Vaig rebre la vostra carta-circular anunciant la propera aparició dels dotze volums de «El pelegrí apassionat», l'autor del qual vaig conèixer i tractar a casa del comú amic Jaume Aiguader i Miró, en temps de la Dictadura de Primo de Rivera.

Us agraeixo molt l'exemplar de l'estudi literari que n'ha fet Xavier Fort i Bufill, lamentant, però, que tingui tantes consideracions i faci acatament al principal dels protagonistes de la novel·la [Josep Tarradellas] perquè ha estat l'home més funest que hem patit a l'exili i és de doldre que encara hi hagi qui el presenti a les noves generacions com un català exemplar.

Podeu estar segur que, amb molt de gust, en parlaré a tot arreu on pugui fer-ho sense pèls a la llengua i podré aportar dades encara inèdites que figuren en el volum IV de les meves Memòries, que tinc escrit fins a la meitat i que suposo que serà el darrer, en el qual denuncio tota la conxorxa muntada per tal d'aconseguir la renúncia del veritablement honorable Josep Irla, per assaltar ell la presidència de la Generalitat. També podré recordar com va anar aquella sessió del Parlament de Catalunya on va ser elegit per nou diputats, set dels quals ja són morts, perquè vaig ésser un dels pocs privilegiats que hi va assistir i de la qual en vaig fer la crònica per a la revista *Ressorgiment* de Buenos Aires, dissortadament desapareguda. També vaig

publicar a la revista *Pont Blau* de Mèxic, igualment desapareguda, una crítica molt dura sobre el pensament polític i social de Puig i Ferrer i no pas en defensa del Terregada [sic], naturalment.

Suposo que ja disposeu del full del diari falangista barceloní *La Prensa* on van ser publicats fragments de cartes de l'home del qual es parla denunciant a la policia franquista les activitats patriòtiques catalanes d'Òmnium Cultural.

Sabeu-me a la vostra disposició per tot el que pugui servir-vos.

32

JAUME CAMPS<sup>30</sup> A MIQUEL FERRER

Mèxic DF, 2-IX-1976

Volgut amic:

Fent treballar la memòria, arribo a la conclusió que tu i jo vàrem deixar-nos d'escriure perquè no es rebien les cartes, la qual cosa feia inoperant intentar mantenir relacions.

Porto molt de temps pensant en escriure't novament, el que succeeix és que trencar novament el gel sempre dóna una mica de mandra. Tot arriba, però.

He sabut coses teves a través del Vidal i Duran Rosell que m'ha informat aixequés la bandera de la UGT amb la independència claríssima que li donà els acords del III Congrés. Ignoro l'èxit que tens. A mi la idea em sembla bona. Temo que et manqui equip per a dur-la a terme. Contestant una carta d'en Guerra li vaig dir que creia convenient que es posés en contacte amb tu. Ignoro si ho ha fet.

El Claudi Esteva ha passat vuit dies a casa. M'ha orientat bastant, naturalment, perquè les notícies que tinc són fragmentades i, per més que m'esforço, no acabo d'enten-

<sup>30</sup> Camps Illa, Jaume (Sabadell, 1910-Mèxic, 1984). Administratiu, sindicalista i polític. Afí a Josep Moix, participà en les negociacions per la fundació del PSUC i fou secretari seu al Ministeri de Treball (1938). Distantiat d'ell el 1940 participà activament en l'MSEC, un cop exiliat a Mèxic.



dre tot aquest intrincat joc que més que les coses les fan les persones que les manegen. Li vaig dir que et saludés.

Fa molt de temps va sopar a casa en Soler Vidal i el seu fill. Em tinguérem més de quatre hores fent-me preguntes. Sembla que tot el que volien saber sobre en Pep [Josep Moix], concretament, era perquè tu en fessis ús. Clar que per parlar d'en Pep i la seva època automàticament s'ha de fer història del 1928 fins al 1939. Com que res no me n'ha dit, ignoro si va ésser útil. A mi m'agradaria que se'm donés el resultat.

Deixa'm ser una mica pretensió. Tu podries recollir els articles publicats a *Treball*, al *Noticias*, a *La Rambla*, al *Vertical*, a la revista *Catalunya*, al *Ressorgiment*, a la *Nova Era*, etc. i un dia fer-ne una mena de síntesi de tot el que he escrit. Quan dic tot, vull dir tot el que bonament es pugui. Et dic això perquè tinc assaigs sobre salaris, sobre dumpings, sobre el Banc obrer, que potser no estan tan malament. A més dos assaigs sobre el Decret de Col·lectivitzacions, un article que tu em vares fer escriure sobre emigracions, etc. etc. M'agradaria que si et fos possible diguessis: hi havia un nano molt amic meu que tocava tots els temes imaginables. (Un altre que recordo per encàrrec teu, la crítica als Decrets de S'Agaró d'en Tarradellas). Si creus que rebasso l'equanimitat i tanmateix sóc massa pretensió, oblida-ho.

Penso tornar a Barcelona. Si no fos per la maleïda fàbrica que fou del Peypoch ja faria les maletes; però ací hi tinc gairebé tots els calés. Amb l'experiència de l'altra vegada, veig difícil guanyar-me les garrofes a Barcelona, hi quedaria massa curt de calés. Ahir es va devaluar el peso, ço que empitjora la situació. Tinc la fàbrica teòricament venuda. Paguem malament, si paguem per fi!, millor faig les maletes.

Sé que estàs millor de salut de quan jo et veia. Me'n alegro força. Jo em vaig defensant, el cor regular... potser si no fumés tant.

La vostra afillada deu estar ja feta tota una dona. La Silva molt bé. La Maria suposo que segueix tant gemada com sempre.

No t'enfadis i quan tinguis un lleure, escriu-me.

Abraçades per a tots dels vostres amics.

Ciudad Satélite (Mèxic), 11-X-1976

Estimat amic Ferrer:

Al seu degut temps vaig rebre la teva afectuosa carta però, malgrat que ja estic teòricament retirat, sempre estic una mica enfeinat i àdhuc tenint que sortir de Mèxic, per tant no m'havia estat possible contestar-te abans i expressar-te agraït les teves mostres d'amistat de la qual, però, n'estava ben segur.

Suposo que ja deus estar assabentat de la davallada que ha experimentat la nostra moneda la que, per a gent com nosaltres que teníem totes les nostres inversions en la mateixa, ha estat un trastorn que ja et pots imaginar, puix sense comptar la pèrdua que significa l'exagerada disminució del seu poder adquisitiu, cal mirar amb justificada malfiança la indiscutible espiral inflacionària que ens amenaça.

Afortunadament ja estic rebent amb tota regularitat revistes i papers de casa nostra, la qual cosa em permet estar qui-sap-lo al dia de les coses que es van esdevenint en el nostre país, de com es va afermant la nostra personalitat i de com evoluciona la situació política i social.

En primer lloc, els qui, vulguem o no, tenim el nostre record lligat al que fou el PSUC, la nostra decepció és immensa. La seva darrera actuació a València entorn del problema d'aquesta part dels països catalans, no pot ésser més depriment. Sembla mentida que gent que es diu catalana hagi pogut arribar a prendre decisions tan anticatalanes però, coneixent encara que només sigui una mica la general actuació del comunisme, no ens pot sorprendre en absolut, el partit està lligat a la general actuació del PCE del qual forma part com un apèndix amb una autonomia tan relativa que pot considerar-se gairebé inexistent.

<sup>31</sup> Bohigas i Serramalera, Joaquim (Manresa, 1909-Mèxic ?). Advocat i professor. Militant d'ERC, exercí com a magistrat i president de l'Audiència de Girona (1936-1937). L'any 1939 s'exilià a França i l'any 1942 a Mèxic. Va ser col·laborador de les publicacions *Pont Blau* i *Endavant*.

La festa (?) de l'onze de setembre per les notícies i per les fotografies sembla va ésser una concentració massiva d'afirmació catalana, però de totes maneres és indiscutible que s'hauran de superar obstacles molt difícils, l'hegemonia castellana no deixarà de manifestar-se (no vull insistir sobre les declaracions del primer ministre Suárez, ben explícites per cert) ja que en aquesta qüestió, tots estan d'acord, puix no puc oblidar la frase de Calvo Sotelo de «*Antes la España roja que la España rota*».

A través de la història ha estat evident la facultat assimilativa de Catalunya, però ara el país ha estat submergit en una onada d'immigrants forasters com mai i, francament, em fa por que molta d'aquesta gent que viu tancada i en ghettos sense necessitat de barrejar-se amb la resta de la ciutadania catalana, no s'incorpori a la majoria nacional i un neolerrouxisme faci la seva aparició en el nostre medi amb molta més força que la que tenia en l'època de l'esmentat Lerroux.

Tens tota la raó en mantenir-te una mica marginat de la caldera en què es mouen les tendències socialistes de casa nostra i cal fer tots els possibles per mantenir almenys la unitat i el significat de la UGT catalana però, donats els antecedents, ja m'imagino la quantitat de dificultats que trobes en el teu camí, i solament un home del teu tremp pot tractar de superar-les.

Em preguntes sobre la documentació del traspassat consogre Dot i he de dir-te que estiguis tranquil, tot el que li fou trobat d'interès polític o de govern es donà a l'amic Gerhard que, com a secretari del Parlament català, li corresponia. És ell, doncs, l'actual dipositari.

Per les cartes obertes de *Destino* veig la reacció de molta gent entorn del nostre problema i segueixo amb interès totes les manifestacions que es produeixen. Per una banda et dones compte de que el nostre problema, el nostre fet nacional segueix sense voler-se entendre. De com es van edificant castells, parlo de la proliferació d'autonomies que se sol·liciten, que sols tracten de sembrar confusió i alarma amb el risc de caure en un cantonalisme que no té altre motiu que el de tractar la impossibilitat de la constitució de les úniques i vertaderes autonomies nacionals i lingüístiques que hi ha a la península.

La posició terrorista d'alguna fracció basca em sembla a més d'impolítica, criminal, donada la praxi actual de l'esdeveniment peninsular; el risc d'un cop d'estat vigent; hi ha massa forces adverses que no han estat liquidades i, naturalment, la posició de l'exèrcit, triomfador en la guerra, és definitiva.

No em sento pessimista però no és igual veure «*los toros desde la barrera*» que submergit dintre del medi i ja m'imagino com vosaltres, els qui esteu i maldeu pel nostre ressorgiment, en quines circumstàncies i en quines dificultats us haureu de moure.

Jo tenia planejat l'any que ve fer una llarga excursió per tota Europa i, com és lògic, per Catalunya, però ara, amb l'enrenou sofert amb la nostra moneda, hauré de canviar radicalment els meus plans. Però, com és lògic, no deixo pas de banda la idea de veure la meva terra i abraçar els amics.

Malgrat la distància veig que de totes maneres continues lligat afectivament a Mèxic. El país ha variat molt, les condicions polítiques i socials no són les mateixes, però el sistema continua essent el mateix, la gent de la mateixa manera, només que ara som molts més i per tant els problemes són més angoixosos.

No cal dir com t'agraixo les teves notícies. Pensa només que tots els retalls i les noves dels amics són com alenades d'aire fresc per als qui, com jo, no podem oblidar la nostra Catalunya.

Una forta i cordial abraçada del teu amic.

34

JOSEP ANDREU I ABELLÓ<sup>32</sup> A MIQUEL FERRER

Barcelona, 2-III-1977

Benvolgut amic Ferrer:

He rebut la vostra carta i estic molt content de que esteu en ple treball. Les vostres memòries estic segur que seran

<sup>32</sup> Andreu i Abelló, Josep (Montblanc, 1906-Madrid, 1993). Advocat i polític, diputat al Parlament de Catalunya per ERC (1932). En començar

molt importants perquè les noves generacions coneguin una informació objectiva i honesta d'una època política de Catalunya que fins ara només la coneix per versions tendencioses i tergiversades.

Vaig llegir els dos articles al *Diari de Barcelona*. Del que feia referència als diputats he enviat una fotocòpia a l'amic Francesc Farreras i Duran que, al mateix temps que Taradellas, fou nomenat president, ell ho fóra del Parlament de Catalunya.

En els anys que fa que torno a viure a Catalunya confesso que aquest últim temps hi ha dies que em sento pessimista i desconcertat.

La meua opinió personal ha estat sempre la mateixa, defensar els ideals nacionalistes de Catalunya i com objectiu immediat la derogació de la Llei de Guerra, dictada per Franco que anul·la l'Estatut de Catalunya. Lo important són les institucions. Les persones que les representin (després dels anys transcorreguts) és el poble que ha de designar-les. Temo molt que una vegada més el nostre «seny» tradicional falli. Ara bé, jo faré tots els esforços per evitar-ho.

En la vostra llista de diputats heu descuidat un que, tot i que està malalt, viu a Barcelona, és el senyor Battestini.

Una abraçada.

---

la Guerra Civil fou nomenat president de l'Audiència Territorial de Barcelona i del Tribunal de Cassació de Catalunya, actuant amb energia per mantenir l'ordre jurídic. Exiliat a França, Mèxic i Tànger, tornà a Barcelona. Membre de l'Assemblea de Catalunya, abandonà ERC (1976) i s'incorporà al PSC-Congrés, pel qual fou elegit diputat a Corts (1977-1979). Va ser president de l'Assemblea de Parlamentaris (1977) i de la comissió redactora de l'avantprojecte d'Estatut de Sau (1978), senador a Madrid (1979-82) i diputat al Parlament de Catalunya (1980-1984).

Cuernavaca (Mèxic), 8-III-1977

Estimat amic Ferrer:

Avui he rebut de l'amic diputat Josep Andreu Abelló una carta del 2 d'aquest mes amb una fotocòpia del vostre escrit publicat el dia 11 de febrer al *Brusi* i m'afanyo a fer-vos arribar, amb el testimoni de la meva amistat de sempre, el meu pensament i unes aclaracions:

Primer.- Els diputats supervivents som més de dotze. De moment recordo l'amic Battestini i el President Tarradellas (també diputat). Per no remenar l'arxiu que seria demora no vaig comprovar els altres.

Segon.- Quan l'elecció del president senyor Tarradellas, el dia 5 d'agost de 1954, la presència física de nou diputats (més l'adhesió de Manuel Galés, segons carta que guardo) havien arribat per correu setze vots més. L'escrutini dóna vint-i-set vots dipositats. Dintre els vuit dies següents n'arribaren vuit més. Això vol dir que el resultat fou de trenta-cinc votants.

Tercer.- Per la renúncia prèvia de Gassol a qualsevol possible elecció, jo vàreig resultar elegit president del Parlament. Guardo un escrit autògraf d'en Gassol (que es féu públic) que així ho confirma.

Quart.- Quan dieu als diputats referint-vos a Tarradellas «el vostre President», sofriu un error. Tarradellas va resultar President de Catalunya, per tant de tots els catalans, vós inclusiu. Que un president ens agradi o no, és president de tot Catalunya, igual que si ho fóssiu vós o jo o qui sigui, no us sembla?

D'agost de 1954, ençà la Mesa ha estat informada i consultada constantment (així com molts diputats directament) pel sr. president. La Mesa la formàvem Folch, Gerhard i jo.

<sup>33</sup> Farreras Duran, Francesc (Manresa, 1900-Cuernavaca, 1985). Diputat per ERC (1932). Exiliat a Mèxic, fou elegit president del Parlament de Catalunya a l'exili, l'agost de 1954, en no acceptar Ventura Gassol.

Penso que tot hora és bona perquè els diputats i el sr. president de la Generalitat es reuneixin. Però això de demanar comptes que dieu. De què, de quins cabals? Demanar comptes o explicacions ja és una altra cosa.

Jo he provat sovint establir contacte amb tots els srs. diputats però estan escampats pel món i alguns ni poden viatjar. Folch mateix té l'esposa impossibilitada i no la pot deixar. Però sé que si cal, si hi ha una urgència, tots faríem el màxim esforç per acudir a complir amb el seu deure, com jo mateix.

Crec que el que cal és que el Parlament (no tant de paper), partits o grups catalanistes es posin d'acord per a presentar un front unit per a reivindicar l'Estatut. No ho creieu?

Us envio una còpia per si voleu, com a patriota que sou, per sobre de les diferències, fer una aclaració al *Brusi*.

L'amic Úrsul em dóna el vostre fascicle que trobo molt bé. Mentrestant una abraçada cordial. Vostre.

36

JOAQUIM VENTALLÓ<sup>34</sup> A MIQUEL FERRER

Barcelona, 20-V-1977

Estimat amic,

Suposo que el llibre es deu vendre com es mereix. Ja devíeu rebre uns mots meus al seu propòsit. Vós hi dieu, sobre el fill de Companys, que ningú n'ha sabut mai res de la seva fi. Si ens haguéssim vist us hauria dit el que us vaig a dir ara.

Per a puntualitzar, que sempre és interessant, poseu-vos en contacte —de part meva, si voleu, és el metge de la casa— amb el doctor Joan Anguera de Sojo —germà del que fou governador i ministre— que viu a Diagonal 359. Ell

<sup>34</sup> Ventalló i Vergés, Joaquim (Terrassa, 1899-Barcelona, 1996). Escriptor i publicista. Regidor de l'Ajuntament de Barcelona per ERC (1931), se'n separà l'any 1933 per cofundar el PNRE. Dirigí el diari *L'Opinió* (1931-1934) i *La Rambla* (1934-1936). Exiliat a França, tornà a Barcelona (1943), però no fou fins al 1967 que reprengué la seva activitat periodística.

era el metge que es cuidava del noi Companys i el tenien en una mena de sanatori —us donarà precisions— del qual els varen expulsar —a ell i al noi Companys— i us dirà com i a quina data es va perdre i el que pugui saber de després.

Manuel Viusà a la pàgina 121 del seu llibre que ha sortit ara sobre Companys en diu alguna cosa però és el doctor Anguera, que té noranta anys i és una excel·lent persona i un home molt trempat, qui us ho dirà.

Una abraçada.

37

MIQUEL FERRER A GONZALO BÁEZ CAMARGO  
«PEDRO GRINGOIRE»<sup>35</sup>

Barcelona, 7-XI-1977

Mi distinguido amigo:

Nuestro común amigo Alcántara —que me tiene al día de todo lo que dice la prensa mexicana relacionado con nuestro país—, ha tenido la gentileza de pasarme el recorte del artículo de usted en *Excelsior* del primero de este mes y me apresuro a expresarle mi más sincero agradecimiento por la atención que, desde hace tantos años, viene usted dedicando a los problemas de la libertad de nuestro país y, muy especialmente, de Cataluña y el País Vasco o Euskadi en lucha por nuestras respectivas reivindicaciones nacionales y democráticas. El amigo Alcántara sabe que ambos leíamos los artículos de usted con gran interés y yo tengo un ejemplar del libro que reúne varios de sus trabajos relativos a nuestra tierra, publicado en 1970, cinco años después de mi repatriación.

<sup>35</sup> «Gringoire, Pedro», pseudònim de Báez Camargo, Gonzalo (Oaxaca, 1899-Mèxic, 1983). Periodista i escriptor. Participà a la revolució mexicana dins la brigada del general Carranza. Col·laborà amb diverses publicacions mexicanes i internacionals. El govern francès li concedí la medalla de plata de la República (1947) i el govern de la República espanyola l'Orden de la Liberación (1967). Autor prolífic, l'Orfeó Català de Mèxic publicà la seva obra *i Por Cataluña!* (1970).



Su artículo titulado «Visca Catalunya lliure» es una prueba más de su noble identificación con nuestra causa. Bien quisiéramos que este «Visca» fuera muy pronto una realidad alcanzada. Pero todavía estamos muy lejos del ideal que queremos ver realizado o sea el ejercicio del derecho de autodeterminación; todavía estamos muy lejos de aquella República Catalana de 1931 aunque sólo duró tres días bajo el régimen republicano español que acababa de nacer por la proclama de Macià.

En este momento nos encontramos en vísperas de un régimen más o menos autonómico en lo administrativo, descentralizado probablemente en una mínima parte y, por lo tanto, con pocas posibilidades para la reconstrucción nacional catalana. Porque ni antes ni ahora existen verdaderos federalistas entre los gobernantes centralistas de Madrid y los que hablan de federalismo no lo entienden a base de pacto, de igual a igual, sino de simples concesiones impuestas y aceptadas por nosotros como simples limosnas con la ilusión de que con ellas podremos realizar grandes cosas al servicio de Cataluña y de los demás Países Catalanes ya que, entre todos, formamos nuestra nación: Cataluña, el País Valenciano y las Islas Baleares, de momento; aunque quedarían el Rosellón y Andorra, hoy sometidas a la tutela de Francia. Los actuales movimientos autonomistas valenciano y balear confirman el avance de la consciencia de estos países que integran nuestra nación y que podrán integrarse y hermanarse espiritual y materialmente si logran alcanzar el reconocimiento de su personalidad y el derecho a decidir sobre sus destinos, para formar la confederación de Países Catalanes, estrechamente hermanados nuevamente como en el pasado y libres de federarse o confederarse libremente con otras naciones en ejercicio del derecho de autodeterminación vigente a través de la ONU. Los primeros intentos por lo que respecta a Cataluña ya se dieron en tiempos recientes de Macià y Companys.

Esperamos y deseamos que nuestros países sigan el camino iniciado, con vistas a tener la personalidad nacional reconocida en los organismos internacionales, cosa perfectamente compatible con el movimiento europeo actual

y el respeto debido a la voluntad de las personas y de las colectividades. Esto que parece un sueño tiene ya, hoy, sus organismos para ser una auténtica realidad si logramos vencer todos los afanes imperialistas de ayer y de hoy: antes con las colonias y hoy con las pequeñas nacionalidades que aparecían ya protegidas después de la Primera Guerra Mundial y solamente lo fueron en parte quizás porque las otras no estaban bastante maduras o tuvieron la desgracia de encontrarse bajo otras tutelas menos comprensivas.

Perdone usted la extensión de esta carta que todavía podría ampliarse.

Con la mayor estima, le saluda atentamente.

38

JOSEP MARIA MURIÀ<sup>36</sup> A MIQUEL FERRER

Guadalajara (Mèxic), 24-XII-1977

Amic Ferrer:

En tornar de Catalunya lleigeixo l'article «El nostre sis d'octubre» del qual sou autor. Encara que l'opinió dels que som fora no compta gaire pels que sou dintre, us vull dir, per necessitat de comunicació, que estic d'acord en el que declareu de que el 6 d'octubre no es pot considerar un greu error. La gesta fou bona en intenció o, millor dit, en essència, i per creure-ho així els separatistes hi vam participar. La falla es troba en l'execució, i ningú no la pot carregar exclusivament —com s'ha pretès— a un conseller i a un cap d'ordre públic, indiscutiblement ineptes. Els responsables dels disbarats foren tots els membres del govern, començant pel president. Són molts els punts negatius que podria assenyalar, cosa que no faré perquè seria massa llarg. Tampoc no és el meu fort la dissecció històrica. Em sembla,

<sup>36</sup> Murià i Romaní, Josep Maria (Barcelona, 1907-Guadalajara, Mèxic 1999). Escriptor. Militant d'EC, ACR i PNC. Va ser funcionari de la Generalitat i voluntari a la Batalla de l'Ebre. Exiliat a França (1939), marxà a Mèxic (1942). És autor de diversos llibres d'assaig, poesia i contes.

però, que ve a tomb recordar el que digué un company del meu Partit Nacionalista Català aquella tristíssima nit: «Jo no he vist mai que les revolucions es fessin esperant ésser atacats, sinó atacant».

Un aspecte vull aclarir sobre la participació dels separatistes en aquell 6 d'octubre. El nostre objectiu principal era de recolzar una proclamació que intentava adjudicar-nos més autonomia. Els interessos espanyols tant se'ns en fotia. (Deixem de banda les simpaties personals que la majoria —entre ells jo— sentíem pels miners asturians). Com ja he sostingut moltes vegades, això d'anar-nos a fer matar pels enemics representa una acció contrària a Catalunya.

Una altra cosa. M'he assabentat que heu publicat un llibret, en el qual deixeu en Tarradellas com un pellingot. Estic segur que dieu unes quantes veritats; però, encara que jo no entengui res en política, em penso que hauria estat millor que ho haguéssiu guardat per una altra ocasió. Jo també m'he hagut d'aguantar de dir-hi la meua per moltes ganes que en tingués, com també durant molts anys he silenciado moltes coses que volia dir sobre el govern català des d'abans de la guerra fins després. Sempre cal evitar el risc de fer el joc a l'enemic.

Bé, perdoneu-me aquesta expansió, la qual us prego que accepteu com un testimoni de consideració i afecte.

Una amistosa abraçada per a vós i per a la Maria. També us desitjo un any nou ben feliç.

39

MIQUEL FERRER A MANUEL ALCÀNTARA

Barcelona, 26-XII-1977

Estimat amic Alcàntara:

Fa prop de tres mesos que us deixo tranquil i reprenc el diàleg cuita-corrents perquè voldria posar-me el corrent de correspondència abans d'acabar-se l'any. I en tinc un munt per contestar. De lluny estant sento com m'estiren la pell els que fa temps que esperen carta meua. No saben amb qui juguen.

Un resum telegràfic de la situació política actual, vista des del meu mirador: A desgrat de les patacades que reben, els tarradellistes empedreïts no escarmenten. El virrei està per damunt de diputats i de tothom i és intocable i indiscutible. Mentre a totes les contrades —nacionalitats i regions— la veu cantant la porten els parlamentaris del 15 de juny, com és lògic, a casa nostra no poden res contra JTJ [Josep Tarradellas Joan]. Està ben apuntalat a Madrid d'ençà la primera relació directa establerta el mes d'octubre del 76, oferint-se en tot i per tot per a parar els peus a qui sigui que intenti d'exigir res de res. Com a virrei de R.O. [Reial Ordre] està per damunt del bé i del mal. La formació del Consell provisional i de les Comissions de treball es va acabar amb un «*Viva España!*» de l'home del qual es parla, per cantar «Els Segadors» a peu dret en acabar. No cal dir que és un esplai, tot això, i no cal comentari.

L'amic Civit em deia l'altre dia, per carta, que el president del Parlament de Catalunya s'havia queixat de tenir-lo al marge de tot i de tothom, en els moments del tropell sofert per JTJ i amb el ferm propòsit de complir amb el seu deure com a successor legal, si passava qualsevol desgràcia.

L'Estatut del 32 ja ha passat a la història. La campanya i les manifestacions en pro de l'autonomia que va servir de consigna general, ja ningú la recorda. Hi ha un desencís amargat a més no poder i estic esperant el resultat de la pressió màxima dels diputats per a fer valer la representació popular que ostenten per damunt dels nomenaments de R.O. Potser s'aclarirà un dia d'aquests. Perquè a tot arreu són acatats per Madrid, menys a casa nostra, gràcies a l'únic virrei designat fins ara sense representació popular del país.

L'amic Batista que havia caigut al parany ha fet marxa enrere a temps. Està molt desmillorat. Però encara té amics per a empènyer la preparació de la IV Conferència que en principi se celebrarà a Reus, a l'estatge del Centre de Lectura, si ens és permès, és clar.

Veureu a *Serra d'Or* de desembre un article de Josep Faulí, l'exdirector del diari *Avui* i actualment cap de premsa de la Presidència, un article sobre els Jocs Florals de l'exili, on hi sou esmentat com un de tants. Si es podria disposar

de tot l'arxiu del Patronat de Mèxic, juntament amb el de l'amic Guinart, es podria encarregar la història completa dels 37 anys d'activitat als dos continents. ¿No hi hauria manera de fer-los arribar a Barcelona i, concretament, a Albert Manent, posem per cas, o bé centralitzar-ho tot a Montpeller i anar-ho a recollir, ara que ja no es necessiten passaports ni controls?

Bon any a vós i a les vostres Laures de part nostra. Abraçades cordialíssimes.

40

FIVALLER SERAS<sup>37</sup> A MIQUEL FERRER

Buenos Aires, 15-VIII-1978

Amic Ferrer:

Podeu comptar amb l'alegria que vaig donar compte a la colla d'amics d'ací de la vostra lletra del 18 d'abril. Ja fa quatre mesos!...

Lamentablement la nostra activitat va de baixa. La gent és escassa i no respon pas com caldria a la nostra tasca. Després d'un bon període que va del 1966 al 1976 amb l'Obra Cultural, les condicions econòmiques i polítiques d'ací han perjudicat força l'estat anímic dels companys que m'han fet costat.

Sembla, per altra banda, que ara és l'hora dels «doctors tarradellistes» o millor dit acomodaticis: els Cuatrecases, Rocamores o Rossells. Amb ells, desgraciadament no ens podem entendre.

Hem limitat la tasca a la impressió mensual d'un recull de retalls periodístics, principalment extrets de l'*Avui* i del *Canigó*, que rebem per via aèria. Estem, doncs, força al corrent de la situació que viviu.

<sup>37</sup> Seras i Leonart, Fivaller (Buenos Aires, 1930-2009). Fill de Pere Seras i Isern, català exiliat a l'Argentina l'any 1913 per no complir el servei militar. Com el seu pare, es dedicà a mantenir viu el moviment cultural a l'Argentina. Fundador del Grup Joventut Catalana de Buenos Aires, de caire independentista, i de l'Obra Cultural Catalana.

Us hem anat seguint a *Xaloc* i darrerament al *Canigó*. També vam rebre, al seu moment, el vostre llibre «La Generalitat a l'exili».

La tasca més important que en aquests moments portem a cap és la confecció de l'índex general del *Ressorgiment*. La part tècnica la realitzen les germanes Nacente i la financiació està al meu exclusiu càrrec. Ja estem per la meitat. Amb això he volgut retre homenatge a Nadal i al seu *Ressorgiment* i donar una eina de treball als estudiosos en general.

Nadal ja fa més de dos anys que ha quedat totalment anul·lat, ja no coneix pràcticament a la seva pròpia família, i viu un procés de regressió que angunieja de veritat. És una verdadera llàstima. De salut física, però, en té força. Què hi farem...

Si res me'n priva, a cap d'any tindrà la sort de poder-vos saludar personalment i conèixer a qui ha estat, sense dubte, un dels meus mestres de catalanitat.

Vostre.

41

MIQUEL FERRER A ABELARD TONA<sup>38</sup>

Barcelona, 2-I-1979

Amic Tona:

Estic avergonyit en veure que la teva darrera carta és del 28 d'agost i encara pendent de resposta per part meva. És clar que hi ha diversos motius que podrien justificar una mica aquest desori de la meva correspondència. Has de pensar que des del 31 de desembre fins avui he despatxat tot el correu que tenia endarrerit.

El motiu del meu llarg silenci és justificat per una sèrie de mals vents [...]. Després o quasi simultàniament, la repre-

<sup>38</sup> Tona Nadalmà, Abelard (Barcelona, 1901-Baixa Califòrnia, 1981). Polític i escriptor. Procedent del catalanisme radical, s'afilià a la USC i al PSUC. Fou greument ferit en la lluita contra els militars revoltats a Barcelona el 19-VII-1936. Exiliat a Mèxic, trencà amb el PSUC i fou un dels impulsors del MSEC.

sa de relacions amb Batista i Roca i la preparació de la IV Conferència Nacional a Reus, amb la necessària rectificació de la política tarradellista que estaven realitzant i el retorn als nostres principis de la primera del 53, que ja havia estat un xic mistificada per les conferències següents, una vegada passada la direcció a Batista, qui es va deixar entabanar per Tarradellas i va figurar entre els grups polítics que constituïen un fantasmagòric Consell Consultiu que mai no fou consultat, però que va fer figurar en un dels butlletins de la seva Generalitat a França, comproment-nos a tots de mala manera.

Ha costat de demostrar als nostres amics que havia estat un greu error deixar-se conquerir per una política que era l'antítesi de la nacional adoptada per nosaltres. La davallada ja es va iniciar en la Segona Conferència celebrada a Mèxic l'any 1966, tot i la col·laboració del nostre Artur Costa que, encara no m'explico, que es deixés portar per aquells camins perdedors. I bé. A partir dels acords esquemàtics de Reus, obligat a formar part de l'Executiu a proposta del pobre Batista que ja s'havia refet de la intoxicació tarradellista i retornava al bon camí, que era el nostre i el d'ell.

El programa del nou CNC no comencem a realitzar-lo fins ara i, tot i que he volgut quedar al marge de la feina material que comporta, no he pogut evitar de formar part de l'executiu atenent els darrers moments de Batista, mort a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Ara me n'adono que de tot això ja havíem parlat. Però m'ha servit per refrescar la memòria.

Efectivament, estàs ben assabentat de la trajectòria del nostre tarambana Joaquim Fons que ara, i molt abans que jo, ja havia establert contacte amb Batista i el va atendre tant com va poder portant-lo a Suïssa i a Romania, en consulta i tractaments mèdics especialitzats. Ha esdevingut un inseparable i em té moltes atencions a casa seva i a les reunions. S'ha tornat un home d'acció política per bé que de tipus pràctic, segons ell. Per això se li fa difícil la convivència amb la resta de l'equip sorgit a la darrera entrevista col·lectiva que vàrem fer pocs dies abans de morir Batista. Un cop celebrada la IV Conferència, amb la meua incorporació, ha

continuat la nostra amistat i les seves confidències del seu passat immediat per bé que s'ha callat unes quantes coses que ja sabia —havia estat de l'equip de col·laboradors dels afers de Francesc Cambó. Suposo que des d'allà va passar a Alger i no sé per què m'imaginava que havia estat lligat amb el franquisme, però mai m'ho ha confessat. Sabia què havia fet amb el teu germà Rafel i en parla molt bé, en guarda unes quantes pintures i es veu que li va agafar afició a l'oli i té el pis ple d'originals seus que són ben diferents dels del teu germà. El teu germà que, com cada any, m'ha fet arribar una tarja, sempre de bon gust, reproducció d'un original seu, continua amb ganes de venir a exposar novament a Barcelona però no s'acaba de decidir pel mal resultat de la primera vegada.

Tornem al CNC: fins ara no es comença a concretar el pla de treball corresponent als acords de Reus. Tothom té feina molt personal i cal vigilar les desviacions dels que tenen pressa per a escalar llocs. Jordi Vilanova sembla que em conegui de tota la vida però darrerament va esgarriar-se cap al tarradellisme i li hem hagut de parar els peus. Mort ell, ha passat a ocupar la presidència provisional el nostre Artur Costa, fins a la propera assemblea que elegirà l'equip definitiu, democràticament i no continuant amb els nomenaments amb el dit. Estem plenament identificats en la realització política de Països, com indiques. Tenim un incondicional d'aquesta política que és en Joan Ballester i Canals que té una llibreria i gasta molts diners en la propaganda dels Països i planta cara a tota mena de desviacions d'aquesta ruta també nostra. Avui es disposa d'elements de les Illes i del País Valencià, prestigiosos i fermament convençuts de la nostra línia. Soler en viu un xic al marge, de Gavà estant. Ha tornat de Mèxic.

Restablert el contacte, seguirem parlant i canviant impressions. Salut als teus. Abraçades.



S.l. [Pineda de Mar?], 20-I-1980

Estimat Ferrer:

Una vida severa de da-li, da-li, da-li, porta alguns goigs intel·lectuals però tan pocs d'afectius, que es marquen tots amb pedra blanca; però la d'aquesta setmana, la teva carta, ha estat de les grosses enmig d'aquest mullader editorial, res de tant alt preu, com veure que m'equipares a això de l'obra «feta a la quieta», que ha estat el qualificatiu millor de la teva: aquest és el teu estil! Vau ser ben indulgents tu i el meu pare de creure que valia per reservar-me a una tasca tenaç, a cobert de traumes i desenganys. El dèficit de visió intuïtiva em va provar d'arriscar-me més (el 1er de novembre de 1926 jo estava acampat sol, entre Oix i Talaià, esperant una mica a la babalà no sabia què...) després no he fet més que tornem-hi, tornem-hi. Has estat ben bo d'escriure'm tan espontàniament: el teu judici té per a mi un valor incomparable: cap gran personatge per a mi com tu! Molt lluent el que m'ha arribat a sortir: més m'hauria estimat que fos més suat i més útil per als que estimem amb l'ànima i no pas amb el cervell.

Em poses la mel a la boca dient que vols venir un dia... i després me'n desmamaràs? Un diumenge o dissabte bé podries venir i et duria a dinar junts en un antic mas a l'arrencada del Montnegre. Dóna'm una telefonada i xalaríem enraonant!

Moltes gràcies de debò i t'abraça fort.

<sup>39</sup> Coromines i Vigneaux, Joan (Barcelona 1905-Pineda de Mar 1997). Lingüista. Fill del polític Pere Coromines. Profundament catalanista, després de la Guerra Civil espanyola s'exilià en diversos països, fins a establir-se a Chicago, on aconseguí una càtedra a la Universitat (1948). Tornà a Catalunya l'any 1967. Fou Medalla d'Or de la Generalitat (1980), Premi d'Honor Jaume I (1981), Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1984), Premio Nacional de las Letras Españolas (1989), Premi Sanchis Guarner (1989) i Premi de la Institució de les Lletres Catalanes (1996).

Barcelona, 3-III-1980

Estimats Francesc i Zina:

Aprofitant la carta de la nostra Montserrat a la vostra Magdalena, perquè el correu espanyol ha pujat de mala manera i ara costa 30 peles, us faré quatre mots per a saludar-vos tot fent extensives les salutacions al Joan, a la Iris i a la descendència.

Hem anat seguint les notícies de l'estada de Jordi Pujol a Mèxic i suposem que devia semblar-vos un home de la difunta Acció Catalana dels bons temps. Veritablement de tots els partits polítics de disciplina catalana és el que s'acosta més al que també fou el meu partit de Nicolau i Bofill i Mates, aquest darrer molt més subversiu de paraula que no pas Nicolau, però lamentablement penedit d'haver sortit de la Lliga. Tot amb tot, hi ha moltes bones coses en el seu llibre titulat «L'altra concòrdia», com a rèplica a la *concordia* intentada per Cambó. Coses que Jordi Pujol va llegir quan li vaig deixar amb tot un munt d'altres llibres que no coneixia i que volia revisar en temps d'elaboració de l'Estatut de Sau. Després, val a dir, que me'ls va tornar tots menys un que no hi ha manera de recuperarlo i que em dol molt haver perdut. Em refereixo al «Lluís Companys» d'Ángel Ossorio y Gallardo, editat a Buenos Aires. Tot i que s'ha fet una reedició a casa nostra, ja no és la primera edició de l'exili i això té molta importància per a un aspirant a l'adquisició d'edicions originals ni que no siguin de bibliòfil.

Les meves converses amb Jordi Pujol daten de fa molts anys. Era a començaments de la meva arribada a Barcelona, procedent de Ciutat de Mèxic. Hi vàrem tenir unes quantes reunions clandestines i eminentment subversives de cara al

<sup>40</sup> Úrsul Vidal, Francesc (Rubí, 1905-?). Empresari i militant d'Acció Catalana Republicana. Exiliat a Mèxic administrà les revistes *Vida Catalana* i *La Nostra Revista*.

futur més o menys immediat i semblava que ens seria possible bastir els fonaments d'una aliança nacional catalana de cara al futur més o menys immediat. Després, però, tot es va malmetre quan es tractà de bastir un moviment subversiu per por de la repressió que es podia fer i ell ja estava escarmentat de les seves il·lusions de joventut que el van portar a mans de la policia i li van deixar una esquena com un lliri, després d'haver-li fet malbé els peus a cop de culata, segons la versió que en tinc. I això em va portar a la memòria l'episodi del nostre proteccionisme d'exiliats, quan vàrem fer-li arribar, per mitjà del doctor Leandre Cervera que em serví de mitjancer, l'oferta d'ajudar-lo econòmicament des de l'exili. Naturalment la seva dona ens féu contestar que no en tenien necessitat però que ens ho agraiïa moltíssim. Naturalment. El més lamentable fou que no es pensava pas que fóssim els de la nostra edat sinó els de les joventuts catalanes de l'exili! Una planxa divertida, oi?

Com us diu la nostra Montserrat en la carta que adreça a la Magda, no m'entenc de feina i abunda la que t'obliga a pagar més que no pas a cobrar. Això i l'augment del correu m'ha aconsellat de moderar la meua mania d'empipar els amics amb la meua correspondència.

Actualment em limito a la més indispensable, com és ara la del Tona que està molt malament de salut i ara s'ha revifat una mica quan li ha passat l'aprovació del seu expedient de jubilació com a ex-funcionari de la Generalitat del 32. En canvi, jo no ho aconseguixo perquè el Col·legi d'Advocats no va pagar la quota miserable de previsió.

Un cop reprès el contacte epistolar, ja seré més llarg en notícies. Records.

Mèxic DF, 7-III-1980

Amic Miquel Ferrer:

Ahir dia 6 he rebut la teva del passat 27 de febrer el que confirma tot el que dius del correu.

No puc continuar aquesta carta sense primer fer un reconeixement a la teva perseverança i dedicació a l'amistat i als quefers cívics. El dia que instaurin el Nobel d'aquesta branca, tinguda a menys, el guanyaràs tu.

Jo crec, amic Miquel, que hem de plegar veles. No hi ha res a fer després d'un malson de quaranta anys, la majoria ha quedat «atontada», no saben el que diuen ni el que fan. No et cansis, han de passar, com quan de la primera República a la segona, seixanta anys per tornar a desvetllar-los. No t'escarrassis, deixa'ls fer xivarri, pas a pas, «golpe a golpe», garrotada a garrotada trobaran el camí. Així són. Fa riure, per exemple, a part la nota que m'envies de Carles Sentís fent aprovar per absència del constipat president la bonica xifra de quatre-centes mil pessetes mensuals, quan jo amb només quaranta mil en tindria prou per tornar i viure amb la meva muller encara que fos al barri més pobre de la ciutat. Aquest Sentís és un camàndula.

He llegit a *Cambio 16* les declaracions de Tarradellas amb motiu de la seva propera retirada. Amb tot el que diu, no saltres en tenim prou per comprendre-ho tot. De tot allò no queda res i ara es dóna compte que li han aixecat la camisa, potser encara ho haurien pogut adobar fent alguna desfilada reparadora.

Tot això no val ni cinc. Deixem-ho de costat i dediquem el que en queda de vida a reivindicar el passat que se l'estant passant per Felip V. Abandona tota acció a curt plaç i dedi-

<sup>41</sup> Martínez Cuenca, Marià (Cartagena, 1899-Mèxic, 1984). Impressor, sindicalista i polític. Milità a les Joventuts Socialistes i fou secretari de la FCP SOE, abans d'integrar-se a la USC (1923). Deixà la UGT per fundar la UG SOC. Ingressà al PSUC i durant la guerra fou regidor de Barcelona. Exiliat a Mèxic, s'integrà al MSEC.

quem-nos a restablir la veritat, més ben dit les veritats del nostre temps. Si ho deixem a mans dels actuals intel·lectuals ho empastifaran tot, com pots veure que ja ho estan fent. Pel camí actual ni deu ens coneixerà, em refereixo a aquells fets de les dècades dels vint als quaranta. Ja estic cansat de sentir glorificar merdes sonores i cagallons niquelats. Si de debò hi ha gent disposta a treballar, fem-ho ara, però ja!

[...] Estic molt content que encara treballis i que tinguis bona salut. El mateix et dic de la teva muller. Elvira se'n recorda sempre d'ella. Sí, la nostra jubilació, d'Elvira i la meva, que treballàvem plegats al mateix taller, ja fa un any i mig que la cobrem i ens ajuda bastant. És això el que ens ha engrescat per anar amb vosaltres. Encara faríem barrila amb els actuals saviassos.

Res més, que rebis tu i els teus els nostres afectes.

45

MIQUEL FERRER A JOSEP MARIA AINAUD DE LASARTE<sup>42</sup>

Barcelona, 8-III-1980

Benvolgut i distingit amic Ainaud de Lasarte:

Gràcies per la vostra amable carta del 15 de febrer el contingut de la qual em plau en gran manera.

Com sabeu, l'anomenat Arxiu de la Generalitat de Catalunya a l'exili, del qual es parla molt aquests dies, no és un arxiu particular sinó un arxiu oficial del temps de la nostra guerra i del nostre exili i, especialment, de la Conselleria de Finances ocupada per Josep Tarradellas des del 26 de setembre de 1936 fins al final de la nostra guerra i del seu exili. Tot plegat ja fa més de 40 anys!

<sup>42</sup> Ainaud de Lasarte, Josep Maria (Barcelona, 1925). Historiador, promotor cultural, advocat i periodista. Fou diputat al Parlament de Catalunya (1980-1984) i regidor de l'Ajuntament de Barcelona (1987-1990) per CiU. Ha obtingut diversos guardons per la seva trajectòria en pro de la cultura catalana. Fou medalla President Macià de la Generalitat (2000) i medalla d'honor de la ciutat de Barcelona (2006).

Ara es parla de la recuperació d'aquell ja famós arxiu de Saint-Martin-le-Beau —per bé que m'asseguren que ja fa dies que fou traslladat a Tours—, com si es tractés d'un arxiu particular i no de l'arxiu oficial de la Generalitat el qual hauria de destinar-se a la biblioteca del pròxim Parlament de Catalunya o, més ben dit, de la modesta assemblea de Comunitat Catalana, tal com precisa l'apartat primer de l'article 152 de la Constitució de la Monarquia espanyola de Juan Carlos I, perquè enlloc s'esmenta la qualificació de «Parlament» per a cap de les diverses nacionalitats que integren l'actual Estat espanyol.

Cal esperar que la vostra activa i patriòtica intervenció com a diputat per Catalunya farà que sigui rectificat el mal propòsit i que aconseguireu que l'arxiu del qual es parla no serà dipositat al Monestir de Poblet perquè les consultes es farien mot difícils, costoses i plenes d'inconvenients per als afeccionats a la nostra història contemporània i, per tant, esperem que, si ja fos un fet el destí de Poblet, aconseguireu que sigui traslladat al nou arxiu-biblioteca del Parlament de Catalunya o de la modesta Assemblea que ens serà atorgada.

Ben cordialment vostre.

46

MIQUEL FERRER A JOAQUIM FERRER I ROCA<sup>43</sup>

Barcelona, 7-V-1980

Benvolgut amic Joaquim Ferrer:

Repassant la correspondència que tinc pendent, trobo les teves cartes del 6 de febrer i del 28 de març i em cau la cara de vergonya.

<sup>43</sup> Ferrer i Roca, Joaquim (Barcelona, 1937). Historiador i polític. Milità al Reagrupament Socialista i Democràtic de Josep Pallach. Després d'una breu estada als rengles del PSC passà a CDC (1978). Fou diputat al Congrés (1982-1985), conseller de Cultura de la Generalitat (1985-1988), diputat al parlament català i senador i portaveu del grup de CiU (1988-1999). Va ser col·laborador assidu dels mitjans de comunicació i autor de diversos assaigs i biografies.

Pel que fa a la primera no puc pas ajudar-te a completar la col·lecció del periòdic *Endavant* perquè, entre la paperassa que tinc pendent d'ordenar, encara no he trobat cap número dels de França. I en la teva carta del 28 de març, veig que els números que et manquen s'han reduït a tres: el 64, el 106 i el 113. Ara no ho entenc.

El que sí tinc i que potser no tens tu, és el primer número de la revista *Endavant* que vàrem editar a Mèxic el mes d'agost del 1946. No recordo si en vàrem fer més números. Potser no.

Vaig llegir la teva carta sobre la sortida dels rengles del PSC-PSOE i el teu traspàs a Convergència i no hi tinc res a dir en contra. Perquè la cosa principal que ens cal vetllar és la disciplina estrictament catalana de la nostra política nacional i social. Per tant, trobo que has fet ben fet de separar-te de la política sucursalista i passar-te a la nacional catalana. Tu ho pots fer i pots ésser molt útil i més encara si pots donar una empenta a un socialisme com cal entre la gent amb la qual fas camí.

Fet i fet, el grup o partit de Convergència em sembla el millor de tots els que hi ha per triar a casa nostra. Però només hi pot treballar la gent jove. No pas els que ja som massa vells per a retornar a un passat que em recorda molt Acció Catalana Republicana de la primera joventut meva.

Estic preparant les coses que tinc disponibles per a ésser editades i són un munt entre els divuit premis de Jocs Florals de l'Exili que em vàrem premiar i els volums que podríem fer no solament ordenant en diversos volums les meves Memòries i afegir-hi tot el que puc dir de les meves activitats d'exiliat. Però la vida és curta per a fer tot el que voldria deixar, sense cap mica de pretensió però amb la il·lusió de poder-ho escriure tenint com tinc molta documentació per a fer la història del nostre exili polític i social. Foren vint-i-sis anys de no parar, entre una cosa i altra.

Ben cordialment.

Montpeller, 2-X-1980

Estimat amic Ferrer:

[...] Esmenteu Pau Vila, la mort del qual no m'esperava després d'haver-lo vist als Jocs Florals de Barcelona (hi vaig ésser invitat) del darrer maig, on, als seus 99 anys, dret com un pal, improvisava lúcidament el parlament del president del Jurat... Però, i Ballester? El llibreter, oi? Hem estat sempre en contacte corresposnal. En temps adversos, havia venut 15 exemplars de cada número de *Vida Nova*. Justament, si no rebo la vostra carta, jo anava a escriure-li la manera d'adquirir (francs, despeses de correus) els primers volums de la Gran Enciclopèdia Catalana. Amb en Ballester perdem un català de soca-rel, és a dir, un independentista. A aquestes tristes notícies hem d'afegir-hi les referents a Gassol. Sembla que una multitud ha seguit el fèretre, que han voleiat moltes banderes nostres i han cantat «Els Segadors» després del parlament de Jordi Pujol. La premsa francesa n'ha parlat; jo ho llegit al *Monde* de París i al *Midi Libre* de Montpeller.

Rebo *Xaloc* i remarco els vostres articles i els de Josep Murià que lleigeixo amb molt de gust, sobretot perquè tenen la particularitat de que, avui per avui, no en poden aparèixer d'aquesta mena en cap periòdic de Catalunya. I és que el catalanisme ha sofert una baixa de tensió, comparant-lo amb la vigoria que manifestava abans de la sublevació franquista. La conclusió de l'article de Sánchez Albornoz, que em vau enviar (*La bandera de España que tiene en su despacho el gran Tarradellas...*), deu haver suggerit a la nostra premsa el punt a no ultrapassar en matèria d'exegesi patriòtica.

Però existeixen encara entitats com Estat Català i Consell Nacional Català. No sé res del bon amic Planxart que

<sup>44</sup> Guinart i Castellà, Miquel (Barcelona 1895-Montpeller? 1987). Polític i periodista. Diputat al Parlament de Catalunya (1932), integrat a ERC. Exiliat l'any 1939 fou un dels principals organitzadors dels Jocs Florals de la Llengua Catalana. Fou editor de la revista *Vida Nova*.



presidia la primera. Però del CNC, en Víctor Castells, de qui ja us he parlat, es lamenta de que en Jordi Vilanova rebutja col·laboracions i al·lega que el CNC *és ell*. És cert que Batista va dir-me un dia que volia intensificar les activitats del Consell i que, si ell morís, ja havia designat a Jordi Vilanova per a què el substituís i seguís les seves instruccions. No dubto gens, ara, que en Batista es va equivocar de mig a mig...

Aquest dia, amb el transistor, vaig escoltar «Radio España de Barcelona» que donava un llarg discurs, pronunciat en castellà, per un diputat andalús del Parlament català, contestant —i criticant— el programa de govern exposat pel president de la Generalitat. Si fossin gent correcta i delicada, aquests dos andalusos que s'han introduït al nostre Parlament no voldrien ocupar un lloc que no és propi per ells i no voldrien pertorbar atemptatòriament un ambient d'absoluta catalanitat!

A Madrid, Convergència forma amb UCD la majoria que sosté al govern. A Catalunya en Pujol és president, gràcies a Convergència però també a UCD i a ERC. Barrera és president del Parlament, gràcies a UCD... Malgrat aquestes genuflexions dels catalans, el govern, ara, nomenarà un «supergovernador» que serà la més alta personalitat civil de Catalunya. No, no podem estar eufòrics!

Vostre cordialment.

48

MIQUEL FERRER A CASIMIR MARTÍ<sup>45</sup>

Barcelona, 21-V-1981

Benvolgut i distingit amic Casimir Martí:

Fins avui no he pogut recollir les primeres adreces particulars dels exiliats o ex-exiliats que podrien fer aportació

<sup>45</sup> Martí i Martí, Casimir (Vilanova i la Geltrú, 1926). Historiador, un dels fundadors i primer director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, on treballà fins a la seva jubilació (1980-91). És autor de diversos assaigs sobre obrerisme que han esdevingut autèntics clàssics.

de premsa, documents i llibres editats i relatius als anys del nostre exili. Després us faré la relació de les entitats catalanes d'Europa i Amèrica que encara fan la viu-viu i que han sobreviscut al retorn dels exiliats.

A tots aquells amics de la llista podeu dir que els escriu perquè jo us he donat les adreces però no trobaria res d'estrany que més de quatre no es volguessin desfer de les publicacions i documents que tenen guarits i dels llibres catalans editats a l'exili perquè probablement els voldran conservar a les respectives biblioteques socials o particulars.

Algunes de les adreces que em demaneu les trobareu en la llista que us acompanyo. Però no són pas totes, és clar. Pel que fa a Joan Baptista Gibernau us puc dir que tinc una carta de fa pocs dies en la qual em diu que vindrà a passar les vacances a Sant Pol de Mar. Aleshores podrem mirar d'aconseguir que us passi tota la paperassa que té de fa molts anys i potser també voldrà passar-vos la correspondència que ha tingut amb molts de nosaltres durant l'exili i després d'haver-nos repatriat.

Pel que fa a les revistes i documents de llibres catalans editats a l'exili que podria aportar jo, haureu d'esperar que enllesteixi la meua història d'exiliat, que en tinc per mesos, però que voldria deixar enllestida com a complement de les meves Memòries (1899-1939) que foren patrocinades per la Fundació Bofill de Barcelona i que fan unes dues mil holandeses, que van des del meu naixement fins a l'acabament de la nostra guerra. I no crec que trobi editor. Tinc por que, amb més documents que la primera part de les dites Memòries, em resultaran més llargues perquè el meu exili de vint-i-sis anys dóna molt per dir, sense comptar les experiències viscudes després d'haver-me repatriat ara fa quinze anys.

Pel que fa a les revistes catalanes d'Amèrica i d'Europa i de cara als companys d'exili i també de cara als països respectius que ens varen acollir i a l'acció internacionalitzadora de la causa nacional catalana, la relació també serà molt llarga però no em voldria deixar res del què he viscut de prop.

A més a més, voldria fer un recull de tot el munt d'articles que he fet durant els meus vint-i-sis anys d'exili i de retorn

a casa, juntament amb els textos dels divuit premis de Jocs Florals de l'Exili amb temes generalment sobre història i política catalana, dels Països Catalans i del moviment de Galeuzca, recreat a l'exili entre catalans, bascos i gallecs, tot plegat amb una sèrie de fotografies, esdevingudes històriques pels personatges que hi figuren. I encara voldria deixar ordenades i completades amb documents que no tenia a mà durant l'exili. A tot això hi afegiré el titulat «Noticiari de l'Interior», fet a base dels meus corresponals clandestins, que vaig distribuir entre les nostres revistes d'Amèrica i, especialment, entre les de Mèxic; tota la preparació i ponències de la Primera Conferència Nacional Catalana i notícia de les següents celebrades quan jo vaig repatriar-me sense pensar en el que em podia esperar.

Llàstima que no hi podrà figurar bona part de les revistes i documents que vaig passar en dipòsit al malaguanyat company i amic Jordi Arquer i que li varen comprar a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona contra el pagament de cinc milions de pessetes. Tot amb tot, val a dir que la classificació i conservació que n'han fet i les instal·lacions, establertes al pavelló universitari corresponent, dóna gust de veure.

Aprofito aquesta avinentesa per a saludar-vos ben cordialment.

49

ORFEÓ CATALÀ A MIQUEL FERRER

Barcelona, 20-XII-1985

Distingit senyor:

La Junta Directiva de l'Orfeó Català, a la darrera reunió, va prendre l'acord de felicitar-vos ben cordialment per haver-vos estat atorgada, per part de la nostra primera Institució, la Creu de Sant Jordi en reconeixement a la vostra eficaç i continuada tasca a favor de Catalunya.

La nostra entitat s'adhereix amb entusiasme a aquesta merescuda distinció, tot desitjant-vos que per molts anys

pugueu continuar el vostre treball, tan necessari a la nostra societat.

Aprofitem aquesta avinentesa per a reiterar-vos el testimoni de la nostra consideració i afecte.

50

JOAN GRIJALBO<sup>46</sup> A MIQUEL FERRER

Barcelona, 16-IX-1987

Estimat Miquel Ferrer:

Al Consolat vàrem xerrar del meu *Diccionario* i tot seguit he preparat una sentimental dedicatòria per fer que ben aviat el puguis veure.

Encara que mai ens veiem, sempre recordo els anys de guerra i de la confiança que et vàreig merèixer.

Et desitjo salut i ganes de viure i poder seguir amb la nova família mexicana que t'estima i cuida.

Una forta abraçada per tu, la Celerina i la Montserrat del teu bon amic.

<sup>46</sup> Grijalbo Serres, Joan (Gandesa 1911-Barcelona 2002). Editor i polític. Representant d'UGT de Banca, l'any 1936 s'integrà al PSUC. Durant la guerra ostentà diversos càrrecs polítics dins la Generalitat. Exiliat a França fou cap de correspondència del SERE. A Mèxic col·laborà en l'Editorial Atlante, vinculada al PSUC. Fundà Editorial Grijalbo (1946). Distancià de la política, fou membre honorari del Partido Comunista de Cuba i del PCE. Tornà a Barcelona, amb nacionalitat mexicana, i convertí el seu grup editorial (Grijalbo, Crítica) en un dels més prestigiosos i progressistes. Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona al Mèrit Cultural i Creu d'Isabel la Catòlica (2002).

## Articles de premsa i altres escrits



Tolosa, 1-III-1939

*Dades estadístiques*

Segons la premsa francesa es calcula que el total de refugiats és de 400.000, entrats a França des del 27 de gener fins al 12 de febrer. Al Departament dels Pirineus Orientals ha estat registrat el pas de 240.000 refugiats.

Els tres principals camps de concentració han estat Ar-gelès (amb nombre de refugiats de 65.000 a 90.000), Prats de Molló (amb uns 90.000 refugiats) i Saint-Cyprien (amb uns 72.000 refugiats).

Segons informes del Servei sanitari del govern francès han estat evacuats dels camps de concentració 11.000 refugiats entre ferits i malalts que ha calgut hospitalitzar. Per això han estat utilitzats sanatoris, residències i vaixells especials.

Al camp de Fort-les-Bains s'hi destinaren els 700 presoners feixistes que es portaren a França i respecte dels quals s'ha vingut fent una intensa campanya des de la premsa reaccionària francesa i per als quals s'han obert fins i tot subscripcions especials com, per exemple, la del diari de Toulouse *La Garonne*, sense que hagin arribat a reunir quantitats importants.

Malgrat la propaganda franquista i les coaccions de tota mena que han estat fetes als refugiats militars i civils es calcula que el total de refugiats repatriats a Catalunya és d'uns 55.000 entre civils i militars.

## *La vida als camps de concentració*

Argelès, Saint-Cyprien, Bourg Madame, La Tour de Carol són camps on la vida ha estat un infern durant les dues primeres setmanes. Després, quan de resultes de les gestions i de les campanyes, el Govern Daladier ha posat en mans militars (del general Ménard) els camps de concentració, la situació ha millorat, s'han fet barraques de fusta i el repartiment de queviures s'ha fet de manera normal. Al camp d'Argelès, per exemple, un dels més incòmodes, es dona carn, patates, cafè, sucre.

Els temporals de pluja i neu, amb les naturals conseqüències de malalts i morts, ha obligat a traslladar els refugiats de certa edat i els delicats de salut a camps de concentració situats en Departaments de l'interior, encara que provisionalment, com per exemple el de Bram (Var). Els serveis de l'interior dels camps han estat i segueixen funcionant malament però amb tendència a millorar. Els serveis d'higiene són els més mal atesos. La manca de roba interior i d'aigua per a beure han creat greus problemes i continuen plantejats. El servei de correus funciona, en alguns camps, amb certa regularitat d'ençà uns quants dies. De Toulouse a Argelès, Prats de Molló, La Tour de Carol, les lletres van o vénen en 24 hores però arriben als Grups de refugiats dels camps amb 4 o 5 dies de retard.

A Perpinyà s'han hagut d'enterrar diversos refugiats que no han pogut identificar-se.

## *Les dones i els infants*

La immensa majoria de les dones i criatures refugiades es troben fora dels camps de concentració, escampats per tot França i molts infants han anat a parar a Bèlgica, Suïssa, etc. sota la protecció oficial dels respectius governs o particularment acollits per famílies obreres i antifeixistes.

Són molts els ajuntaments que d'acord amb la policia atenen i controlen grups familiars de refugiats. Es fan subscripcions d'ajut, s'admeten donatius de roba i queviures,



es reparteixen entre les famílies franceses o s'instal·len en convents, com els de Lourdes.

Les organitzacions antifeixistes, els comitès d'ajut i especialment les organitzacions proletàries d'algunes poblacions rivalitzen en atendre els refugiats. En alguns llocs es destaquen els camarades comunistes, en altres els camarades socialistes, segons la preponderància o activitat dels militants.

### *L'ajut de les organitzacions franceses*

Públicament, les organitzacions capdavanteres de l'ajut als refugiats són les seccions socialistes (SFIO). La premsa socialista ha estat la primera en divulgar la seva organització d'ajut als refugiats. Organitzaren, des del primer moment, oficines d'informació, dipòsits de donatius de robes i queviures, i obriren a la premsa unes seccions gratuïtes per al correu dels refugiats.

A París tenen centralitzats tots aquests serveis d'ajut als refugiats a l'adreça, 7, rue Meslay; a Perpinyà, al Cercle Jean Jaurès, Place de la Loge; a Toulouse, 69, rue du Taur; a Marsella, 19 rue, des Récolettes.

El Partit Comunista de França s'ha dedicat, gairebé exclusivament, a treballar per l'ajut a la zona centre-sud d'Espanya. Dels refugiats només se n'ha ocupat en la campanya encaminada a fer millorar les condicions de vida als camps de concentració. Diversos reportatges de *L'Humanité* han fet sensació. Però, l'efecte primer i el més gran l'aconseguien els diputats socialistes francesos amb el seu informe, lliurat al Govern Daladier, com a resultat del viatge col·lectiu d'alguns dirigents als camps d'Argelès i Saint-Cyprien durant els dies 9 al 14 de febrer.

Recentment *L'Humanité* ha anunciat l'organització i funcionament d'una Oficina Francesa per als Refugiats Espanyols a París (4, square de la Bruyère) i Officine de Recherches pour les réfugiés espagnols (44 rue, de Peletier) a París.

La Confederació General del Treball (CGT) ha fet tot el que ha pogut a Perpinyà i a Toulouse. Especialment a Perpinyà gràcies a l'activitat del camarada Saunières, secretari

general, afiliat al Partit Comunista Francès, s'han trobat moltes facilitats i s'han vençut moltes dificultats motivades per la vigilància i repressió policíaques. A Toulouse, organització sindical menys dinàmica i entusiasta, dominada exclusivament pels camarades socialistes, s'han atès els ugetistes i s'han cedit unes secretaries al Comitè Nacional de la UGT d'Espanya i es treballa en estreta relació amb la secció socialista d'aquesta població (69, rue du Taur) on hi ha instal·lat el PSOE (Lamoneda, Huertas, de Francisco). Es diu que la FSI (Federació Sindical Internacional) ajudarà amb cent francs setmanals als presidents, secretaris generals i tresorers de les Federacions Nacionals d'Indústria de la UGT d'Espanya. *Le Peuple*, el diari central de la CGT, que es publica a París, s'ocupa molt poc dels refugiats i dels seus problemes.

Funciona un Comitè d'Ajut als intel·lectuals espanyols refugiats que recull donatius a París (29, rue d'Anjou) creat a iniciativa de Cassou, Picasso, Bergamín, Bloch, Aragon. D'altres intel·lectuals anglesos es preocupen de fer traslladar intel·lectuals a camps de concentració o residències especials de millors condicions que les actuals. Tenim companys dels camps que estan en relació amb aquests intel·lectuals.

### *La premsa francesa i els refugiats*

La premsa dels departaments on hi ha camps de concentració o grans nuclis de refugiats és la que s'ocupa més del problema. Hem parlat de *Le Populaire* i de *L'Humanité*, òrgans centrals socialista i comunista respectivament, que tracten diàriament dels refugiats. *Midi socialiste* de Toulouse fa una gran campanya i té oberta una secció permanent titulada «Correu dels Refugiats». *L'Indépendant* de Perpinyà, diari reaccionari, va donar gran importància a la secció «¿Dónde están ustedes?», per al correu dels refugiats, i ha aconseguit una gran difusió perquè hi ha dies que hi dedica dues pàgines senceres. Contrasta aquesta atenció amb les campanyes, notícies i reportatges contra els propis refugiats i a favor de Franco. La divulgació d'aquest diari

filofeixista entre els refugiats i llurs famílies costarà molt de combatre perquè ha aconseguit ésser el que dóna més facilitats per a posar en relació els refugiats i llurs famílies i tot de manera gratuïta.

Un altre diari filofeixista que s'ocupa molt del problema dels refugiats, per a incitar el govern i el poble francès contra d'ells fins aconseguir que se'ns expulsin de França, és *La Garonne* de Toulouse.

### *El Govern francès i les despeses dels refugiats*

El Govern Daladier porta invertits diversos milions de francs per a les atencions dels refugiats en camps de concentració. A més a més, cal tenir en compte el que li costen els ferits i malalts hospitalitzats, les dones i criatures residenciatas en edificis oficials. Hi ha, encara, les quantitats que despenen els municipis francesos per atendre una part de les despeses dels refugiats.

El total de despeses diàries dels refugiats es calcula en 9 milions de francs.

Es diu que Anglaterra està disposada a ajudar França en la càrrega que li representen els refugiats espanyols; que la URSS hi ha destinat 5 milions de francs; que la Societat de Nacions carregarà, al final, amb totes les despeses que hagin ocasionat a França.

### *Perspectives per a la repatriació o emigració*

S'ha dit que el Govern francès havia gestionat amb Franco la repatriació de dones i criatures amb la condició que les respectaria.

S'ha dit que Mèxic, tan bon punt acabi la guerra, es farà càrrec de trenta mil famílies de refugiats.

Hom suposa que la URSS es farà càrrec d'un gran nombre de refugiats.

Públicament, no s'ha dit res de les gestions que puguin haver fet el govern de la República espanyola i el Comitè

Internacional d'ajut que presideix Martínez Barrio, de cara a la col·locació dels refugiats.

*La UGT de Catalunya i el PSU davant el problema dels refugiats*

Amb l'acord de mantenir als camps de concentració la gairebé totalitat dels dirigents i activistes, es planteja a la UGT i al PSU el problema del contacte permanent i regular amb els camarades i els respectius comitès de grup o de camp. Cal que els comitès responsables dels camps de concentració puguin disposar d'uns francs per atendre, com a mínim, les despeses de relació amb la direcció de la UGT i del partit. Cal facilitar als companys la roba interior que necessiten i els abrigoals indispensables. Cal organitzar un servei d'informació que els permeti localitzar llurs familiars i tenir-hi relació regular, sempre sota el patronatge UGT-PSU, cosa que no s'ha fet fins ara d'una manera eficaç i això fa que alguns camarades expressin llurs queixes per correspondència.

Juntament amb les instruccions de tipus polític, cal donar als comitès responsables de grup o de camp respostes concretes sobre les diverses qüestions que es plantegen entre els refugiats. Per això, convindria que els informes sobre l'estat d'esperit dels companys dels camps continguessin aquestes inquietuds perquè els secretariats de la UGT i del PSU poguessin indicar les respostes adequades que es creguin més convenients d'acord amb la línia d'actuació acordada.

Per exemple: hi ha companys que es plantegen coses com aquestes: com s'explica el silenci de la URSS sobre el problema dels refugiats espanyols? (Cal tenir en compte que la premsa reaccionària especula a l'entorn d'aquest silenci); s'ha previst l'emigració de militants i familiars de la UGT i del PSU? (Aquesta manca d'informació sobre aquesta qüestió ha fet que alguns refugiats hagin decidit anar amb Franco); Quines perspectives de treball il·legal es tenen per a Catalunya?

Cal organitzar una bona difusió de *Treball* amb unes pàgines dedicades al Correu dels Refugiats per tal de

desbancar a l'*Indépendant*. El diari nostre ha de donar àmplia ressenya de la repressió de Franco a Catalunya, del que fa amb els soldats republicans que hi tornen, donant detalls que poden recollir-se de les informacions de tota la premsa francesa i espanyola. *La Voz de Madrid*, setmanal, fa quelcom en aquest sentit però pot ésser superat per nosaltres.

Miquel Ferrer [Signat].

## 2

### INVITACIONS AL FEDERALISME PRAT DE LA RIBA-MACIÀ-COMPANYS

Mèxic, XII-1941

La nostra generació ha vist que cada vegada que la política espanyola arrossega Catalunya per camins perjudicials als seus interessos morals i econòmics, quan els partits i els homes de la política espanyola són sacsejats per moviments que amenacen les seves llibertats i els catalans volem salvar-nos d'aquell perill, no pas d'una manera egoista sinó en benefici de tots els pobles hispànics, sorgeix una veu catalana que dóna la fórmula que ha de permetre la convivència, evitar els estralls de l'unitarisme espanyol i donar el primer pas envers l'estructura federal ibèrica.

L'any 1917, davant la situació política creada amb el naixement de les Juntes de Defensa militars i els perills que tot plegat representava per a Catalunya, Enric Prat de la Riba, president de la Mancomunitat, redactava un manifest titulat «Els parlamentaris regionalistes al país», en el qual proposava com a solució el règim federatiu i com a mitjà immediat l'obertura del Parlament espanyol. Més tard, havent fet el sord el govern espanyol, fou de Prat de la Riba la iniciativa de celebrar l'Assemblea de Parlamentaris, els acords de la qual foren traïts pels seus propis amics de partit, els homes de la Lliga, pocs dies després del traspàs del primer president de la Mancomunitat de Catalunya. Espanya vivia sota un règim monàrquic.

L'any 1931, Francesc Macià, el 14 d'abril, des del Palau de la Generalitat s'adreça a la multitud congregada i diu: «En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català, sota el règim d'una República Catalana que, lliurement i amb tota cordialitat, anhela i demana als altres pobles d'Espanya llur col·laboració en la creació d'una confederació de pobles ibèrics i els ofereix, pels mitjans que siguin, d'alliberar-los de la monarquia borbònica...» Al cap de pocs dies, el republicanisme i el socialisme espanyol, amb la col·laboració catalana, rebutjaven la fórmula federal proposada per Macià i les males arts de les Constituents espanyoles desestimaven fins i tot la voluntat lliurement expressada en un plebiscit del poble de Catalunya que reclamava un règim d'autonomia política, econòmica i social molt més avançat del que li fou imposat per una majoria de parlamentaris espanyols que es deien d'esquerra o socialistes.

L'any 1934, és Lluís Companys qui, el 6 d'octubre, davant les investides del govern Lerro —Gil Robles contra els drets estatutaris de Catalunya i per solidaritat amb els miners d'Astúries, proclama la República Catalana dintre la República Federal Espanyola. Derrotat, va a presidir amb els homes que formaven el Consell de la Generalitat i quan surten, per la voluntat popular expressada en les eleccions del 16 de febrer de 1936, és impossible plantejar a la gent de Madrid el problema de la nova estructura política de la República perquè, com sempre, no admeten la iniciativa catalana com a qüestió prèvia i Catalunya és arrossegada a partir les conseqüències d'un alçament militar que els governs de Madrid foren incapaços de preveure i d'evitar a temps.

\* \* \*

Ara els toca als espanyols demostrar llur desig de convivència peninsular. Nosaltres no podem caure altra vegada en la mateixa equivocació de sempre. Les circumstàncies són favorables com mai per al plantejament del problema de la nostra independència nacional i cal jugar fort, mantenint-nos fermes en la nostra actual posició política, plantejant com a qüestió prèvia per a qualsevol entesa o pacte de tendència federal el reconeixement previ de la personalitat nacional de Catalunya i el dret a la seva independència, si

aquesta és la seva voluntat. Com a veritables demòcrates que som, estem disposats a estudiar, entre catalans, les fórmules que, el dia de demà, representin una garantia per a respectar la voluntat majoritària del nostre poble si, cosa improbable, volia rectificar la posició que avui defensem els catalans lliures interpretant el desig dels nostres germans sotmesos a la tirania franquista. Però no estem disposats a admetre la tutela que representa la pretensió d'alguns polítics espanyols que a l'exili discuteixen la nostra posició independentista amb l'excusa de defensar la voluntat del nostre poble. Aquest és un problema dels catalans i no pas dels espanyols que volen continuar llur domini polític damunt la nostra terra.

### *El nostre federalisme*

Republicans, socialistes i comunistes espanyols coincideixen en defensar la Constitució republicana del 31 que, per a nosaltres, ja és morta i enterrada. Continuen considerant Catalunya com a poble sotmès al règim autonòmic atorgat fa prop de deu anys —i encara no vigent del tot el 19 de juliol del 36— i, davant les democràcies, voldrien parlar en nom dels catalans com si fossin de Cuenca, de Burgos o de les Illes Canàries. Quan tot fa preveure que el món de la postguerra serà estructurat d'una manera molt diferent del que ho és avui, ells giren la vista al passat i ajornen la transformació política progressiva en llur propi país.

Uns quants catalans que també es diuen comunistes o d'esquerra, els han fet i estan fent de comparsa i es conformen amb aquell Estatut atorgat; volen ajornar el plantejament del nostre problema nacional i blasmen i fan befa dels que som partidaris de fer reconèixer la personalitat nacional de Catalunya, de preparar el seu nou règim polític interior i el de convivència amb els altres pobles veïns, de la Península Ibèrica i d'Europa.

Però els catalans nacionals hem de continuar fermes en la nostra posició reivindicativa de la personalitat nacional del nostre poble i del seu dret a la independència política. Als

espanyols unitaristes hem de considerar-los com enemics de les llibertats de Catalunya i, a més a més, com traïdors a les doctrines de llibertat que diuen defensar. I als catalans que es conformen amb l'Estatut o, per la concòrdia, volen ajornar el plantejament del problema i s'obliden de les disposicions dels darrers governs de Catalunya que superaren el règim estatutari, hem d'expressar-los la nostra commiseració o el nostre menyspreu.

\* \* \*

La digna i ferma posició dels catalans que defensem la personalitat nacional del nostre poble i el dret a la seva llibertat i independència, sembla que ha començat a fer rectificar determinades posicions unitaristes d'alguns dels polítics espanyols que aquests darrers temps es mouen amb el propòsit d'aconseguir que Londres i Washington els reconeguïn com a representants de tots els antifeixistes dels diversos pobles hispànics.

Als espanyols que es diuen ara partidaris d'una estructura federal de la Península Ibèrica o dels pobles hispànics, cal exigir-los sinceritat en llurs manifestacions i rectitud de conducta. Perquè mai no podríem creure en la sinceritat de llur actual posició federalista si volien ajornar el diàleg deixant per a un demà l'establiment de les condicions bàsiques d'aquesta nova estructura federal o volien portar-nos, altra vegada, a un pacte-parany com el que fou per als catalans el que se signà durant els darrers temps de la monarquia borbònica a San Sebastián.

Només a base d'un pacte seriós entre els representants polítics degudament autoritzats es pot parlar de l'acció conjunta de cara a la reconquesta dels pobles que avui pateixen la tirania franquista. Si no es vol reconèixer la personalitat de les diverses nacionalitats que integren l'actual Estat espanyol, si es rebutja el diàleg i aquest pacte no és possible de fer-lo amb les garanties que els catalans tenim dret d'exigir després de tantes experiències viscudes, hem de continuar el nostre camí amb més coratge que mai.

I si, lamentablement, les democràcies arribessin a considerar com a representants nostres els polítics espanyols al·ludits, que sàpiga tothom que els catalans nacionals sem-



pre serem un obstacle i un gros entrebanc per a les tasques constructives que es proposin realitzar uns i altres mentre no es resolgui el problema nacional de Catalunya.

Miquel Ferrer.

3

L'ADHESIÓ DEL PARTIT SOCIALISTA CATALÀ  
AL MOVIMENT SOCIALISTA DE CATALUNYA  
Per Miquel Ferrer

Mèxic DF, X-1945

Atenent la invitació del consell directiu del Moviment Socialista de Catalunya i coincidint també amb el seu propòsit, el propòsit i l'orientació del Partit Socialista Català, nascut a Mèxic com a conseqüència de la reconstrucció del moviment socialista d'orientació democràtica i autènticament catalana, ha estat acordada la nostra adhesió col·lectiva a aquest moviment socialista que dintre de Catalunya i a l'exili té com a finalitat primordial preparar les condicions que puguin donar vida i fortitud al gran partit de la classe obrera catalana que és indispensable per a la reconquesta de les nostres llibertats i per a reconstruir el nostre país posant-lo al primer rengle entre els pobles lliures de la nova Europa.

El Partit Socialista Català, d'ençà de la seva fundació, ha vingut treballant per arribar a punts de coincidència amb els diversos grups o tendències del socialisme autòcton que hi havia a l'exili. Actualment, considera assolits bona part dels seus objectius d'unitat ampla i fraterna i té en els seus rengles companys de totes les diverses tendències del moviment obrer de casa nostra, homes que han exercit els més importants càrrecs públics a Catalunya i a la República; caps, oficials i soldats de l'Exèrcit Popular; antics militants i dirigents sindicals ugetistes; intel·lectuals de les diverses branques; professors universitaris, mestres d'escola, escriptors, artistes i treballadors de la ciutat i del camp de Catalunya. No remarquem aquesta munió selecta dels nostres

militants actius com a cosa que hagi de permetre prevaler els nostres punts de vista per damunt de criteris dels altres companys que a casa nostra, a Europa i a l'Àfrica, militen al Moviment Socialista de Catalunya. Ho fem per a remarcar amb goig que els esforços esmerçats han trobat ressò entre els socialistes més conscients de les diverses tendències que es troben exiliats al Continent Americà. La conjunció dels diversos sectors permet presentar davant dels companys de l'interior de Catalunya i davant dels de França i d'Àfrica un estol de militants disposats a la feina. Les nostres delegacions de la Gran Bretanya i de les principals repúbliques americanes ens permeten d'assegurar al Moviment Socialista una col·laboració intensa, variada i d'eficàcia per a la lluita antifranquista i de cara a la reconstrucció nacional catalana, orientada envers una confederació de pobles lliures d'Ibèria. També en aquest aspecte hem fet la nostra tasca i tenim establertes relacions ben cordials amb el companys d'Euskadi, els de Galícia i fins i tot amb uns quants destacats militants del socialisme espanyol que coincideixen amb els seus companys de l'interior d'Espanya en reivindicar acords ja vells però sempre actuals propugnadors d'una Federació de Repúbliques Ibèriques.

L'adhesió col·lectiva del Partit Socialista Català al Moviment Socialista de Catalunya ha de permetre una acció intensa i de gran eficàcia a tot arreu on hi ha nuclis d'exiliats catalans antifeixistes. El Consell Directiu de França podrà parlar en nom dels socialistes d'Amèrica davant dels altres partits i organitzacions catalanes, davant del moviment socialista i demòcrata espanyol, davant del moviment obrer internacional. Els que encara som a Amèrica podrem actuar amb la representació total del moviment socialista i això donarà molta més eficàcia a la nostra acció i ajudarà a decidir els treballadors més interessants de filiació socialista que encara resten al marge o sota disciplines forasteres contràries i enemigues morals i materials del nostre poble. Les nostres comissions de treball i d'estudi podran comptar amb un major contingent de col·laboradors i l'intercanvi d'idees i la multiplicació d'iniciatives permetrà demostrar com són de prometedores les perspectives que el socialisme

català té de cara al futur immediat de Catalunya. El nombros sector de dirigents militants del moviment sindical de casa nostra, en cordials relacions ugetistes i cenetistes, farà que, des d'ara, es pugui estructurar una organització sindical que haurà de substituir el sindicalisme falangista i que, a bon segur, esdevindrà com sempre una força impossible de deixar al marge en els problemes de la reconstrucció nacional que comportarà una intervenció directa en la nova ordenació econòmica de Catalunya.

I, el que és més important encara, donarà confiança als companys de l'interior de Catalunya i també ells podran presentar-se davant dels altres sectors polítics i sindicals amb tota la força representativa dels socialistes exiliats als dos continents. Força recolzadora de llur acció davant d'amics, d'adversaris o d'enemics. Força perquè està incondicionalment al seu servei.

Heus ací unes quantes dades per a demostrar la importància del Moviment Socialista que des d'ara ja és un sol bloc a Catalunya, a França, a l'Àfrica i en terres americanes.

Cap cosa del passat que pugui afeblir la nostra acció conjunta ha d'ésser suscitada. Ningú no ha de recordar errors i posicions d'altri que vinguin a fer sagnar de nou les ferides de la discòrdia socialista catalana. Les experiències de tots plegats són prou allisonadores. Els recents articles dels benivolguts companys Coll, Aleu, Carrion, Comabella, Xuriguera, Bueso, etc. han donat als que som a Amèrica la seguretat del bon camí emprès, la fermaça de com les lliçons del passat immediat han servit per a bastir un pensament comú alliberat de mites i de dogmes; capaç d'inspirar confiança al nostre poble i especialment a la classe obrera de Catalunya que veu en el socialisme autòcton que representem tots plegats un moviment coratjós i responsable, revolucionari i constructiu alhora.

En aquesta avinentesa, saludem amb emoció els companys de la Resistència capdavanters en la lluita antifranquista i mereixedors de tota la nostra preocupació i ajut; saludem als supervivents de la barbàrie nazi; trametem una fraternal abraçada a tots els fermes lluitadors del Moviment Socialista de França i de l'Àfrica. I tenim sempre un record

emocionat pels malaguanyats a casa nostra, als camps de tortura alemanys, als que moriren combatent per l'alliberament de França.

Fidels a la seva memòria, hem de fer-nos dignes d'ells actuant sempre al servei de Catalunya i del Socialisme.

4

Per a *Germanor*. Xile.

DOS MONÀRQUICS CATALANS COMPLICATS EN L'ASSASSINAT  
DEL PRESIDENT DE CATALUNYA

Ciutat de Mèxic, IV-1947

El projecte de llei de Franco per a la seva successió com a Cap de l'Estat espanyol, ve a reprendre la política de mà estesa als monàrquics que segueixen a Juan de Borbón.

Franco, en el discurs que ha pronunciat fent la presentació d'aquell projecte de llei, ha dit que no és indiferent a les intrigues que aspiren a pactes entre criminals i víctimes o a col·loquis entre llops i ovelles.

Aplicat a l'inrevés, som de la mateixa opinió.

Franco vol entendre's amb el pretendent al tron d'Espanya i Falange també. Un dels dirigents dels sindicats falangistes ha declarat aquests dies que ells estan disposats a recolzar l'adveniment de la monarquia i Franco s'ha decidit a donar aquest pas perquè veu els perills que representaria per a ell i els seus l'entesa entre monàrquics i republicans.

Franco i la Falange saben que entre ells i els monàrquics, fins fa poc franquistes, no hi ha cap mena de diferència. El que passa és que els Gil Robles-Lerroux-Ventosa els han passat al davant en propugnar un canvi de decorat en la vida espanyola. Però tots coincideixen perfectament en què només ha de canviar el decorat.

Pel que fa a Catalunya i als catalans, totes aquestes activitats tampoc no ens poden deixar indiferents perquè són l'anunci amenaçador de nous crims i misèries per al nostre poble. En aquestes picabaralles monàrquic-franquistes, hi sonen noms de polítics catalans i altres jerarquies de l'es-

glésia catòlica també de cognom català: Ventosa i Calvell, Pla i Deniel, Gomà, etc.

Qui sembla que porta la representació dels catalans partidaris del restabliment de la monarquia borbònica és Joan Ventosa i Calvell, fins fa poc temps col·laborador actiu i assessor de Franco en matèria de finances.

Joan Ventosa i Calvell, amb Francesc Cambó i Felip Rodés, foren tres dels ministres catalans que tingué el pare de l'actual pretendent a la corona espanyola. I tots tres han estat i són figures de primer rengle en la política de la Lliga, dintre i fora de Catalunya.

Els homes de la Lliga han estat de sempre els polítics més *realistes* de casa nostra. Han aprofitat totes les avinenteses per a recolzar l'acció dels militars i de la reacció espanyola quan els ha semblat que perillaven els interessos que representava el seu partit i quan han pensat que el govern del nostre poble seguiria a les seves mans, protegits per l'espasa de qualsevol general.

Només cal recordar la traïció comesa amb motiu de l'Assemblea de Parlamentaris; la col·laboració i recolzament a l'acció criminal dels generals Martínez Anido i Arlegui; l'adhesió a la política del govern Lerroux-Gil Robles amb motiu de la Llei catalana de contractes de conreu; la participació activa en el règim franquista i, finalment, el descobriment de darrera hora: la intervenció de Felip Rodés en el segrest de l'Honorable Lluís Companys, President de Catalunya.

Una informació que acabem de rebre de persona, que ens mereix tota la confiança i que està treballant en l'exigència de responsabilitats per l'assassinat del President Companys, ha posat al descobert a Felip Rodés com un dels principals complicats en la persecució i segrest realitzat a França durant l'ocupació nazi. Felip Rodés diu que fou el director dels falangistes que anaren a la cacera del President de Catalunya. Dirigí personalment totes les gestions i acabà aquella missió amb tot l'èxit que perseguia: l'assassinat del gran adversari polític dels homes de la Lliga que havia arribat a ocupar la més alta magistratura de Catalunya.

Aquests dies, les agències periodístiques han donat el nom de Joan Ventosa i Calvell com un dels que recolzen

el pretendent. Sembla que Ventosa és el que parla en nom dels monàrquics catalans. Es parla també de converses entre monàrquics i republicans de cara a un règim provisional o transitori.

La nostra guerra va provocar als rengles de la Lliga una o dues escissions, com a tots els partits polítics i organitzacions sindicals. El partit de Cambó es va dividir entre catalans dignes i catalans al servei de la traïció.

A l'exili hi ha alguns homes de la Lliga i d'altres que viuen fora de Catalunya però no pas com exiliats polítics. Voldríem poder donar un nom dels capdavanters de la Lliga que, de l'exili estant, hagi condemnat la col·laboració amb el franquisme i especialment l'assassinat del President Companys. El Comte de Güell, monàrquic de tota la vida, no és pas un dels homes dirigents de la política de Lliga Catalana. I el silenci dels dirigents màxims davant de tants de crims comesos és una evident complicitat.

Admetem que hi pugui haver-hi monàrquics més o menys demòcrates i àdhuc catalanistes. Però mai no podrem considerar d'aquesta mena els monàrquics del tipus Ventosa i Rodés.

Quin català seria capaç d'oblidar el passat immediat d'aquest home?

Qui podria pactar cap mena d'entesa amb els col·laboradors del crim?

Qui podria oblidar el mal que han fet aquests homes a la vida espiritual i econòmica de Catalunya i la misèria imposada als catalans d'ençà l'ocupació del territori català per les forces militars i policiaques del general Franco?

Miquel Ferrer.

CONSELL NACIONAL CATALÀ: DECLARACIÓ  
NOVA REDACCIÓ DE LES CONCLUSIONS  
DE LA PROPOSTA FERRER

S.L. [Ciutat de Mèxic], 5-I-1955

- I. El Consell Nacional Català ratifica la seva posició de respecte absolut a la llibertat de tendències dels seus adherits; ratifica també la seva afirmació de que no es proposa la creació d'un nou partit polític; i que no va contra res ni contra ningú que no sigui enemic de Catalunya. Però afirma també que segueix considerant els Acords de la Conferència Nacional Catalana com els més convenients per a la nostra causa nacional i voldria que tots els catalans coincidíssim en la defensa del nostre dret a la lliure determinació, considerant superades les situacions polítiques anteriors que negaven aquest dret al nostre poble i no reconeixien la nostra personalitat nacional.
- II. En espera de la Declaració Política del nou president de la Generalitat i tenint en compte la comunicació rebuda del senyor Tarradellas encaminada a cercar punts de coincidència per a una acció conjunta, el C.E. [Comitè Executiu] considera també que cal ratificar els Acords de la Conferència que tracten d'una possible acció conjunta de la democràcia catalana en l'acció exterior, davant la democràcia espanyola i de cara a les organitzacions de la democràcia mundial; i que tota acció, pacte o entesa unilaterals, tot lligam o compromís contrets particularment per alguna de les forces que integrin l'aliança democràtica nacional catalana, al marge de l'organisme representatiu del conjunt, haurà d'ésser denunciada i condemnada. Pel que fa a una possible aliança política antifranquista, prevista en l'Apartat VIII de la Declaració Política de la Conferència Nacional Catalana, el C.E. es ratifica en plantejar la qüestió prèvia del reconeixement de la personalitat nacional del nostre poble i del seu

dret a la plena sobirania, reconeixement previ sense el qual no és possible pactar amb dignitat en nom de Catalunya.

- III. El CNC voldria que els compatriotes que representen la continuïtat institucional catalana i que, a l'ensens, es declaren catalans nacionals, propugnessin l'alliberament institucional de la disciplina republicana espanyola per a situar-se, en nom de les institucions simbòliques de la Generalitat de Catalunya, en una posició pre-constituent catalana, la qual cosa facilitaria la possibilitat d'una gran entesa nacional i democràtica catalana capaç de fer respectar la personalitat i la voluntat del nostre poble, no solament als republicans espanyols sinó a tot el món.
- IV. Mentrestant, el CNC seguirà treballant pel desvetllament de la consciència nacional catalana, tot propugnant un règim constituent català, la proclamació de la tercera República Catalana i l'establiment d'un possible nou règim peninsular que sigui una veritable garantia per als drets i llibertats dels catalans; i dedicarà, preferentment, la seva acció a coordinar les activitats de l'interior i a promoure un moviment general d'ajut moral i material als lluitadors de la resistència patriòtica i cultural catalana.

## 6

### UNA NOVA LLEI DE JURISDICCIONS

s.l. s/d [Ciutat de Mèxic, ca. X-1960]

Al cap de vint anys de règim dictatorial i després de molts anys d'estar vigents lleis i decrets sobre qüestions d'ordre públic, dictades per Franco per a garantir la supervivència del seu sistema, ha sortit una nova disposició, que hom anomena «Decret de les penes de mort», datada el 21 de setembre i publicada al *Boletín Oficial del Estado* del 26 del mateix mes, que porta les signatures del dictador i del seu lacai Carrero Blanco, en funcions de sotssecretari de



la presidència. El decret diu que és promulgat a proposta dels ministres de Justícia i de l'Exèrcit<sup>1</sup>.

El preàmbul de dit decret diu que es considera arribat el moment de fer ús de la facultat de revisar i unificar la legislació que atribuïa a la jurisdicció militar la competència de determinats delictes.

¿Per què, al cap de més de 17 anys es considera arribat el moment d'unificar la llei de 1943 i el decret de 1947? Què passa?

El rumor de noves activitats subversives i d'atacs al règim dictatorial espanyol ha coincidit amb la mobilització cívica d'un nombre de barcelonins que, emparant-se en les mateixes lleis franquistes, han proclamat davant l'Audiència de Barcelona que no hi havia una situació de dret al país; que les pròpies lleis del règim són repetidament oblidades, amb tota la mala intenció, pels funcionaris més representatius de l'actual Estat espanyol.

Aquesta declaració, feta primer per l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, confirmada dos dies després per 420 ciutadans de les més diverses condicions i procedències, ha fet pensar a Franco en la necessitat d'aclarir la situació i de donar la raó als funcionaris acusats d'extralimitacions en l'aplicació de les lleis. No hi ha tals extralimitacions, doncs. Franco adapta les seves lleis a la interpretació que li han donat els seus subordinats.

La indignació del *Caudillo* ha estat gran en veure que gent, amb títol nobiliari i tot, signava documents de protesta contra el comportament dels seus funcionaris de més confiança. Professors, advocats i escriptors de llengua castellana s'han sumat a la protesta i Franco no ho acaba d'entendre, tractant-se de persones que no tenen pas idees catalanistes. I no capeix com és possible que gent apolítica, com és la majoria dels signants del document, s'atreveixin a criticar la intervenció dels tribunals militars en les causes d'índole política.

<sup>1</sup> *Decreto 1794, 1960, de 21 de septiembre, revisando y unificando la Ley de 2-III-1943 y el Decreto-Ley de 18-IV-1947* (BOE, núm. 231 de 26-IX-1960).

¿És que els catalans han oblidat aquella Llei de Jurisdiccions del temps de la monarquia borbònica? Doncs ja tenim el decret que posa al dia aquella llei tan famosa. Amb l'agreujant de què ara no es tracta de donar més facultats militars en un règim monàrquic, constitucional i parlamentari, sinó d'atorgar molt més de poder als militars servidors del règim dictatorial espanyol d'avui.

Tot seran delictes de rebel·lió militar. Tot seran judicis sumaríssims. Tot ho decidiran els consells de guerra.

No solament els intents d'alçament armat contra el sistema dictatorial espanyol de Franco; no solament contra l'escarni dels drets més elementals de la persona humana; no solament contra un règim d'oprobri que és la negació de la democràcia i dels postulats de les Nacions Unides, de les quals forma part l'Espanya franquista. Ara seran portats davant de consells de guerra els que difonguin notícies falses o tendencioses amb l'objecte de produir trastorns d'ordre públic o desprestigi de l'Estat, de les seves institucions, govern, exèrcit i autoritats (article primer); el que per qualsevol mitjà s'uneixi, conspiri o prengui part en reunions, conferències o manifestacions amb les mateixes finalitats; i els que plantegin vagues i organitzin sabotatges.

La Carta Universal dels Drets Humans és un paper mullat, a desgrat d'haver fet veure que l'acceptaven els representants diplomàtics de Franco. La llibertat d'expressió i d'informació que està damunt la taula per a ésser discutida per l'actual Assemblea general de les Nacions Unides, ja té el vot en contra de l'Espanya de Franco; els articles de la Carta que parlen de la llibertat d'expressió, de reunió, d'associació i de sindicació obrera, són esborrats en l'exemplar que utilitza el règim de Franco.

Aquest decret de Franco és el desafiament a les democràcies que figuren entre els 99 països que integren avui l'ONU. Són, però, 99 interpretacions diferents del que hom entén per Democràcia i Drets de l'Home.

El decret franquista avança el vot de l'Espanya actual sobre el tema del dret d'autodeterminació de pobles i nacions, que també figura a l'ordre del dia de l'actual Assemblea de l'ONU.

Franco és partidari de reduir a la mínima expressió l'articulat de la Carta de San Francisco; d'anul·lar la Carta Universal de Drets Humans; de no parlar més de llibertats fonamentals de la persona humana. Franco ha recordat als catalans l'antiga Llei de Jurisdiccions de la monarquia borbònica, però potser ha oblidat la mobilització que aquella llei espanyola va provocar a Catalunya. Abans de promulgar-se aquest «Decret de les penes de mort», la mobilització catalana ja s'havia produït i havia aconseguit les seves primeres victòries: la destitució de Galinsoga del càrrec de director de *La Vanguardia Española* i la destitució del governador Acedo Colunga, l'ex-virrei dels nou anys d'ignomínia.

Escriptors, advocats, capellans i frares, industrials, comerciants i obrers s'han posat en peu per a la defensa del nostre idioma i de la nostra cultura i també per la dignitat ciutadana trepitjada per la dictadura espanyola del general Franco. La democràcia catalana ja li ha perdut la por i el respecte. Només resten els caragirats, col·laboradors del règim, el comportament dels quals, com a catalans, és inqualificable i no té perdó.

La immensa majoria de Catalunya es redreça coratjosa-ment i aprofita totes les avinenteses per a posar en evidència un règim que deshonra tot els que el consenten passivament.

L'alçament de la democràcia catalana ja és un fet i res no hi valdran decrets com els que els propis catalans designen com el «Decret de les penes de mort», sense esporuguir-se.

Dintre quatre dies tot Catalunya haurà d'ésser sotmesa a judici sumaríssim.

Miquel Ferrer.

7

UN MISSATGE A L'INTERIOR

s.l. s/d [Ciutat de Mèxic, ca. I-1962]

Josep Tarradellas, signant com a president de la Generalitat de Catalunya, ha adreçat amb data del mes de desembre de 1961, un missatge polític als catalans de l'Interior.

És el primer contacte públic que recordem d'ençà que el van elegir com a President de nou diputats reunits a l'Ambaixada republicana espanyola de Mèxic el mes d'agost del 54, fa més de set anys. Els catalans de l'Interior donaran, segurament, la seva opinió sobre el contingut d'aquest Missatge. Per la nostra banda, hi volem fer algunes observacions.

El contingut d'aquest document és basat en la carta darrerament adreçada per Josep Tarradellas al seu delegat a Xile, Pelai Sala i Berenguer, explicant els motius de la seva inactivitat d'ençà que fou reelegit, aquesta vegada sense fórmules parlamentàries ni acord de la Mesa del Parlament.

La principal causa de la inactivitat diu que fou deguda a la mort de l'historiador Jaume Vicens Vives, a qui diu que va nomenar delegat seu a l'Interior de Catalunya. Mai ningú no n'havia sabut res i fins que ha estat mort no ha estat revelat aquest nomenament. Causarà una gran sorpresa entre els catalans de l'Interior, especialment, saber que Vicens Vives estava tan lligat a un sector de la política catalana de l'exili. I, més de quatre, no s'ho creuran perquè coneixent l'il·lustre historiador desaparegut no podran capir que, amb idees pròpies com tenia, s'avingués a representar un passat que havia criticat en els seus llibre d'una manera molt dura.

Un altre motiu de la inactivitat de Josep Tarradellas, s'explicava, en la mateixa carta a Pelai Sala, dient que els exdiputats retornats a Catalunya i altres elements feien una campanya violenta contra els homes de les darreres institucions de la Catalunya autònoma. Un altre argument justificatiu de la inactivitat era el negar-se a formar un Govern o Consell, tal com reclamaven alguns dels amics de Tarradellas. Ell, en canvi, considerava —segons la carta a Pelai Sala— que un Consell o Govern només serviria per a donar satisfacció personal a la vanitat d'uns quants. D'aquesta manera, al cap de set anys, pot presentar-se davant dels catalans de l'Interior amb un programa del qual n'és l'únic autor i responsable. Cadascú entén la democràcia a la seva manera.

I de quin programa es tracta?

Cal llegir el document mitja dotzena de vegades per a destriar els objectius polítics, econòmics i socials d'aquest programa personal de Josep Tarradellas.

De bon antuvi, ens sorprèn agradosament veure expressada una preocupació pels nostres germans de València i les Illes i veure recordar als catalans de l'Interior que Catalunya, en un altre temps, fou un Estat i mai no ha deixat d'ésser una nació. Però l'objectiu fonamental del Missatge és cridar als catalans a l'entorn de la Generalitat com un organisme de possible restauració.

I és entorn d'aquesta possible restauració on es troben les contradiccions més sorprenents del programa Tarradellas.

Si parlem de l'Estat català antic i de la Nació que encara és Catalunya, és una contradicció evident reivindicar el restabliment d'un règim de supeditació espanyola i de condició simplement regional com era el de la Generalitat; si parlem d'Estat i Nació, no podem parlar de la forçosa convivència de Catalunya amb l'Estat espanyol amb el qual la geografia, la història, les responsabilitats i els perills que uns i altres compartim, ens plaguin o no, ens diuen la raó de conviure-hi; si, ja situats en el pla de reivindicació regional espanyola, parlem de la política catalana del futur no escau de pensar en una nova política catalana respecte de l'església catòlica —com parla el Missatge— ni d'una política econòmica i social avançada, com parla la carta a Pelai Sala, perquè ni una cosa ni l'altre foren facultats de la Catalunya autònoma del 1932. I si es vol dir que hi ha el propòsit de reclamar ampliacions de les antigues facultats estatutàries, caldria aclarir als catalans de l'Interior si Josep Tarradellas és federal o partidari d'un sistema confederal lliurement pactat. En lloc d'això, diu que si restem fidels a nosaltres mateixos, és a dir, a les nostres institucions que ens donàrem unànimement, el triomf serà segur i esplendorós. El camí dreçar de Catalunya és servir fidelitats als ideals del seu ressorgiment que culminaren amb la Generalitat. Heus ací el retorn a la condició regional espanyola, com a culminació del nostre ressorgiment nacional.

Un cop llegit el Missatge, els catalans de l'Interior es preguntaran cap on els vol fer anar Josep Tarradellas i amb qui han d'anar acompanyats. Perquè, si al cap de set anys encara prefereix actuar tot sol, haurà d'explicar si és per manca absoluta de col·laboradors a l'exterior i —com es queixa quan

parla a Pelai Sala— de les males violences i de l'ambient contrari que troba a l'Interior entre els antics elements polítics del seu propi sector i en bona part de les noves generacions.

En parlar del moviment monarquitzant espanyol, la contradicció es fa més palesa si tenim present que tot s'ha de fer entorn de la Generalitat regional espanyola. Perquè en un dels paràgrafs del Missatge es tracta d'aquesta qüestió del restabliment monàrquic a Espanya i Josep Tarradellas afirma que si els de fora de casa es decideixen per la monarquia, nosaltres no ens hi hem d'oposar i el que hem de fer és respectar llur voluntat, de la mateixa manera que volen que ho facin amb la nostra. I afegeix: No seria pas la primera comunitat de pobles a conviure amb un règim institucional distint. Ves per on hem passat, en poques ratlles, de la situació regional espanyola a la confederal, a la manera de la Comunitat Britànica de Nacions.

Finalment, el Missatge basa tota la política catalana del futur en la caiguda del franquisme. I diu: Serà una monarquia? Un règim provisional sense signe institucional?

Aquestes alternatives semblen voler deixar de banda tota possibilitat d'evolució del sistema de dictadura d'avui. I aleshores, cal preguntar-se, perquè el Missatge no ho diu enlloc, si es pensa col·laborar, en nom de la Generalitat, a la lluita pel derrocament del franquisme o si, com sembla, l'autor del Missatge es refia de poder ocupar la presidència de la Generalitat restaurada en el règim provisional sense signe institucional, que diversos sectors propugnen, sempre partint de la base de la caiguda del sistema dictatorial de Franco com única possibilitat de realitzar aquella política. Però sense pensar en cap altra possibilitat de canvi revolucionari o evolutiu.

Per acabar de fer-nos rodar el camp, el Missatge recomana no sortir a la palestra propugnant possibles estructures de l'Estat espanyol, els pobles del qual, a l'excepció nostra, ignorem si les desitgen...

Amb aquesta afirmació, els catalans de l'Interior veuran ben clar que l'únic que es propugna amb el Missatge és un retorn de Catalunya a la condició regional espanyola, abandonant la idea confederal i fins i tot la simplement federal

que semblava aconsellar l'autor del document quan al·ludia a l'estructura de la Comunitat Britànica.

Miquel Ferrer.

8

LES ORGANITZACIONS OBRERES. CONCLUSIONS

Per Miquel Ferrer

s.l. s/d [Barcelona, ca. 1975]

1.- Els partits polítics de la classe obrera convé que siguin d'orientació autènticament democràtica i de disciplina exclusivament catalana; partidaris de l'establiment d'una aliança democràtica nacional; i amb seccions autònomes a tots els països de llengua catalana per tal de constituir partits autènticament nacionals d'estructura federal i confederal, a base dels afiliats de l'antic Principat, del País Valencià i de les Illes Balears.

2.- Les organitzacions sindicals també han de ser d'orientació democràtica i actuant al marge del control dels partits polítics perquè han d'aplegar tots els treballadors assalariats, manuals, intel·lectuals i tècnics, i han de respectar les idees i els sentiments de cadascun. La constitució d'una Central Sindical Catalana única és una aspiració indefugible però sotmesa a les possibilitats del moment. Mentrestant, les organitzacions sindicals més afins poden fusionar-se, respectant la llibertat de tendències i establint una veritable democràcia interna, evitant el predomini d'un sector determinat. Per a crear el clima de convivència que ens és indispensable, seria bo que, des d'ara, àdhuc en la clandestinitat, comencéssim a posar-nos d'acord per a una acció solidària conjunta de reivindicacions contra el règim dictatorial espanyol i contra qualsevol règim antipopular que pugui substituir-lo. Les organitzacions sindicals dels treballadors, un cop marginats els elements de la burgesia amb els quals vénen obligats a conviure sota el règim franquista, han de tenir la representació proporcional corresponent als organismes consultius i assessors de tots els

organismes oficials de govern i dels municipis relacionats amb l'economia, l'assistència social i la cultura de les masses populars. Els Sindicats han de ser, també, formats per afiliats dels tres països catalans: Catalunya, País Valencià i les Illes.

3.- El moviment cooperatiu català, de tan digna tradició, s'ha de reorganitzar situant-lo novament, al marge de l'Estat, amb vida plenament autònoma però gaudint de la deguda protecció oficial; i s'ha de fomentar més que mai la formació de cooperatives de consum per a millorar el nivell de vida dels treballadors i eliminar la intervenció dels comerciants i distribuïdors dels productes de primera necessitat. Les cooperatives de producció hauran de crear-se, i fusionar-se les que ja existeixen d'un mateix ram, per tal de possibilitar la seva incorporació en el planejament econòmic de la producció, sumant-les a les empreses de propietat privada o col·lectives del mateix ram, de cara al mercat exterior, i, especialment, de cara al Mercat Comú Europeu on no és possible de col·laborar a base de petit nuclis de productors amb costos superiors als de la competència. El cooperativisme català ha de comprendre totes les terres catalanes.

4.- Els antics Sindicats Agrícoles Cooperatius han de recobrar la seva personalitat independent del control governamental i han de comptar amb l'ajut i recolzament de les corporacions públiques per al seu millorament i multiplicació. Han de tenir el dret de federar-se i de confederar-se amb les organitzacions germanes i constituir un conjunt econòmic de productors del camp català, valencià i balear.

5.- Entorn dels Ateneus Populars o entitats similars de cada població i barriada s'haurien de concentrar tota mena d'activitats culturals dels treballadors i el Poder públic hauria de destinar una partida del pressupost suficient per atendre les múltiples activitats avui disperses i sotmeses a la migradesa de les aportacions particulars de les masses i als donatius escadussers del reduït nombre de mecenes que les protegeixen en alguns indrets. Els agrupaments teatrals, les masses corals, els clubs d'esports, els ballets populars, etc. concentrats en aquesta mena d'entitats, donarien una major



eficàcia en el camp de la nostra cultura i podrien desenvolupar-se amb majors mitjans econòmics que fins ara. Situats al marge de l'Estat, amb plena vida autònoma i eludint el control partidista, la convivència dels treballadors d'idees i sentiments diversos crearia un clima de tolerància que fomentaria l'esperit de ciutadania i de solidaritat nacional que ens és indispensable per al greu període de la reconstrucció dels països catalans i la seva organització federativa atenent sempre la voluntat majoritària de cadascun. Mentrestant, durant el camí a recórrer per aconseguir el desvetllament de la consciència i voluntat nacional catalanes, els agrupaments de cultura popular que preconitzem podrien fer una gran feina establint relació fraterna amb els altres agrupaments culturals similars, de la mateixa manera que ho faran els partits polítics i les organitzacions sindicals de la classe obrera en l'acció encaminada a federar totes aquestes activitats de catalans, valencians i illencs.

6.- La intervenció del moviment polític, sindical i cultural dels treballadors en els diversos organismes governamentals i municipals, haurà de permetre de fer sentir la veu de la classe obrera en totes les activitats del Poder públic i de les corporacions locals, comarcals i de vegueria o regió de totes les terres catalanes. Tal com veiem en els països més democràticament desenvolupats, la representació dels treballadors té personalitat reconeguda a gairebé tots els ministeris i departaments especials, perquè a tot arreu hi ha interessos en joc que afecten d'una manera directa o indirecta a la classe obrera. Des del servei diplomàtic fins als organismes directament relacionats amb les qüestions de treball i assegurances socials, la representació dels treballadors organitzats hi és present. No cal dir com és d'indispensable en els organismes econòmics, ja iniciada en el temps de la nostra guerra i que ha servit d'experiència arreu del món després de la Segona Guerra Mundial. El mateix dret és reconegut per a la intervenció obrera en les empreses. La indústria, el comerç i la banca, quan es tracta d'empreses no nacionalitzades, és profitosa per a patrons i obrers i àdhuc per al govern. I quan es tracta d'empreses nacionalitzades, res no es podria fer de profitós sense

la col·laboració entusiasta i activa dels obrers. Els serveis socials centrals, comarcals i locals han de ser administrats pels treballadors, amb intervenció d'un delegat del govern, de l'organisme comarcal o del municipi. Els edificis que avui serveixen d'estatge a les organitzacions sindicals han de continuar prestant el mateix servei quan els sindicats obrers disfrutin de plena autonomia. Així mateix, els camps d'esports i les organitzacions d'esbargiment i també totes les colònies de repòs i residències de mar i de muntanya destinades als treballadors en general.

7.- La cordialitat de relacions entre les entitats obreres peninsulars només serà possible quan les organitzacions espanyoles o de llengua castellana renunciïn a imposar llur voluntat a la dels altres països, utilitzant el pes dels seus vots majoritaris. Mentre persisteixi la mentalitat centralista castellana o espanyola no es pot pensar en estructures de tipus confederal, i menys encara federal, si no són fetes en igualtat de condicions. Mentrestant, haurem de limitar les relacions i constituir la primera organització confederal peninsular amb els treballadors demòcrates i nacionals del País Basc i de Galícia, amb els quals es podria iniciar la confederació sindical ibèrica, amb un mínim de lligams i el màxim de llibertat per a les organitzacions que l'integressin; i amb el dret indiscutible a la separació en el moment que convingui a qualsevol de les parts pactants. Aquesta estructura sindical obrera peninsular podria servir d'exemple a la futura confederació ibèrica de nacions.

8.- Les relacions internacionals del moviment obrer català s'han de reprendre el més aviat possible vencent tots els obstacles existents. Cal convèncer les organitzacions obreres internacionals de la voluntat catalana d'integrar-se amb plena personalitat i no a través d'organitzacions espanyoles. El moviment obrer català ha d'intervenir activament en el moviment polític, sindical, econòmic i cultural de filiació econòmica i cultural de filiació democràtica, europeu i mundial. També ha de fer acte de presència davant dels organismes internacionals reivindicant la pròpia personalitat independent, presentant documents d'adhesió i solidaritat catalana.

9.- El moviment obrer català, sempre representat pel conjunt de catalans, valencians i balears, ha d'adherir-se a totes les causes de llibertat, democràcia i germanor que ha estat la característica de les nostres organitzacions socials del passat. La solidaritat internacional del moviment obrer català no solament ha de persistir sinó que s'ha d'intensificar en aquesta època que es caracteritza pel desvetllament de la personalitat i la voluntat d'independència de tants països fins ara sotmesos.

10.- La solidaritat internacional i democràtica del moviment obrer català no ens ha de fer oblidar però que, evidentment, hem d'enfortir la solidaritat nacional democràtica catalana. Perquè no hi pot haver un moviment internacional sense l'existència de nacionalitats independents, constituïdes democràticament i al servei de la llibertat.

## 9

### LA UGT DE CATALUNYA S'ADREÇA ALS ANTICS MILITANTS UGETISTES I, EN GENERAL, A LA CLASSE OBRERA DEL NOSTRE PAÍS

Barcelona, IV-1976

Una vegada iniciades les consultes entre els antics dirigents i els suplents de les 29 Federacions Catalanes d'Indústria que tenia la UGT, el Secretari General elegit en el III Congrés celebrat a Barcelona els dies 13 al 18 de novembre de 1937, assabenta als ugetistes i als treballadors de Catalunya en general que, tan bon punt l'Estat espanyol hagi ratificat davant l'Organització Internacional del Treball (OIT) el Conveni núm. 87 relatiu a la llibertat sindical i a la protecció del dret de sindicació, aprovat l'any 1948, procedirà a obrir la inscripció als nous sindicats de la Unió General de Treballadors de Catalunya, nascuda al nostre propi país l'any 1888, els quals seran reorganitzats d'una manera independent, és a dir al marge de qualsevol mena de control polític exclusiu.

Per assabentar als obrers de les noves generacions, especialment sobre els acords principals del nostre III Congrés, celebrat l'any 1937, els resumirem a continuació:

1. Recollint el desig unànime de tota la classe obrera de Catalunya i especialment dels sindicats de la Unió General de Treballadors, el Congrés es pronuncia per la unitat d'acció amb la CNT, unitat que hauria de plasmar-se en realitzacions concretes i resultats positius;
2. El III Congrés de la UGT de Catalunya es declara partidari de la lliure determinació dels pobles i del respecte degut a les característiques de cadascun d'ells i afirma que els pobles hispànics es donaran l'estructura política que lliurement determinin les masses populars;
3. El Congrés declara que la missió de governar correspon als partits polítics i considera, en canvi, que és indispensable la participació dels sindicats obrers en la gestió encomanada als ajuntaments perquè es tracta d'affers que no són exclusivament polítics.

El IV Congrés de la UGT de Catalunya ratificarà o modificarà aquests i els altres acords tenint en compte les circumstàncies del moment.

El Secretari General de la UGT de Catalunya.

10

PER UNA ALIANÇA NACIONAL INDEPENDENTISTA CATALANA  
(ANIC) O ALIANÇA NACIONAL DELS PAÏSOS CATALANS  
(ANPC)

Barcelona, 26-IX-1978

La suggerència feta per l'amic Fèlix Cucurull en la darrera sessió del Consell [Consell Nacional Català] ens fa pensar en promoure la formació d'una Aliança Nacional Independentista Catalana, sota el patronatge del nostre Consell.

Considerant que la iniciativa és molt interessant i oportuna, proposem que sigui estudiada a fons i amb caràcter d'urgència, a base de les següents condicions:

1. Podran adherir-se a l'Aliança els partits i organitzacions de disciplina estrictament catalana —de l'antic Principat, del País Valencià, de les Illes i de Catalunya Nord— i, per tant, cap dels partits i organitzacions

més o menys independentistes de disciplina forastera —espanyola o francesa— no en podrà formar part, encara que es digui de Catalunya, del País Valencià, de les Illes i de Catalunya Nord. Per exemple: el Partit del Treball de Catalunya, filial del d'Espanya.

2. El Consell Central de l'Aliança serà integrat pels presidents o secretaris generals dels partits adherits i, si és admès, la presidència de l'Aliança serà exercida per un representant del Consell Nacional Català: Fèlix Cucurull.
3. Les normes bàsiques de l'Aliança hauran d'establir-se al més aviat possible dedicant un apartat del Pacte al tema següent: Cap dels partits que integrin l'Aliança no podrà participar a les eleccions a diputats o senadors dels Estats centralistes d'Espanya i França. Tractes amb l'enemic, no!
4. Els partits i organitzacions de l'Aliança podran participar —això, sí— a les eleccions dels respectius parlaments —amb la qual cosa podrem disposar d'amics amb immunitat parlamentària per a qualsevol gestió internacional— i també podran participar, naturalment, a les eleccions municipals, de comarca o de vegueria de Catalunya, si s'escau.
5. El Consell Executiu del Consell Nacional Català establirà una primera relació dels partits independentistes de Catalunya —per començar— que hauran d'ésser invitats a l'assemblea d'informació sobre la projectada Aliança. Després, l'Aliança de Catalunya podrà invitar als partits independentistes de la resta dels Països Catalans per a completar l'Aliança Nacional.
6. El Consell Nacional Català designarà el membre o membres que hagin de formar part del Consell Directiu de l'Aliança, a més del company Cucurull.

Miquel Ferrer [Signat].



## Índex de transcripcions

### *Correspondència*

Núm.	Correspondència	Origen i data	Arxiu
1	Josep Moix a Miquel Ferrer	Le Vésinet (França), 29-VI-1939	9/4(5)
2	Miquel Ferrer a secretariat de Catalunya de la UGT	Pauillac-Trompeloup (França), 10-VII-1939	11/3(1)
3	Manuel Serra i Moret a Miquel Ferrer	París, 1-II-1947	10/2(1)
4	Joan Fronjosa a Miquel Ferrer	Caracas, 28-VII-1954	9/1(3)
5	Miquel Ferrer a Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya	Ciutat de Mèxic, 9-VII-1956	11/5(4)
6	Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya a Miquel Ferrer	Saint-Martin-le-Beau (França), 15-VII-1957	11/7(2)
7	Hipòlit Nadal i Mallol a Miquel Ferrer	Buenos Aires, 17-XI-1958	9/4(3)
8	Josep Carner i Puig-Oriol a Miquel Ferrer	Brussel·les, 11-XI-1961	8/3(2)
9	Miquel Ferrer a Òmnium Cultural	Mèxic DF, 25-VII-1963	11/1(1)
10	Miquel Ferrer a Avel·lí Artís Gener «Tísner»	Colònia Güell, 15-VI-1965	10/3(2)
11	Avel·lí Artís Gener «Tísner» a Miquel Ferrer	San Mateo (Mèxic), 20-XI-1965	10/3(2)
12	Miquel Ferrer a Abelard Fàbrega	Colònia Güell, 12-XII-1965	9/1(1)
13	Miquel Ferrer a Manuel Alcàntara Gusart	Barcelona, 27-XII-1966	8/1(1)
14	Vicenç Riera Llorca a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 16-III-1968	10/1(2)
15	Joan Casanelles a Miquel Ferrer	Bougival (França), 10-XII-1969	8/3(5)
16	Manuel Alcàntara Gusart a Miquel Ferrer	Ciutat de Mèxic, 26-I-1970	8/1(1)

17	Miquel Ferrer a Víctor Castells	Barcelona, 27-III-1970	8/3(4)
18	Albert Manent a Miquel Ferrer	Barcelona, 15-IV-1970	11/2(3)
19	Émilie Noulet, vídua de J. Carner, a Miquel Ferrer	s.l. s/d [posterior a 4-VI-1970]	8/3(3)
20	Pere Bosch-Gimpera a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 12-X-1970	8/2(3)
21	Xavier Benguerel a Miquel Ferrer	Barcelona, 22-VI-1971	8/2(1)
22	Jordi Arquer a Miquel Ferrer	les Escaldes (Andorra), 15-IX-1971	8/1(2)
23	Emili Granier-Barrera a Miquel Ferrer	Caracas, 2-V-1973	9/2(4)
24	Josep M. Huertas Claveria a Miquel Ferrer	Barcelona, 9-VIII-1973	9/3(2)
25	Deogràcies Civit a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 6-III-1974	8/3(5)
26	Miquel Ferrer a Ramon Aramon	Barcelona, 1-XII-1974	8/3(6)
27	Joan B. Cendrós a Miquel Ferrer	Barcelona, 5-XII-1974	8/3(6)
28	Pere Calders a Miquel Ferrer	Barcelona, 16-XII-1974	8/3(6)
29	Vicenç Guarnier Vivancos a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 10-IV-1976	9/2(4)
30	Pere Foix a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 28-VI-1976	9/1(2)
31	Miquel Ferrer a Edicions Proa	Barcelona, 26-VII-1976	11/2(1)
32	Jaume Camps a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 2-IX-1976	8/3(1)
33	Joaquim Bohigas Serramallera a Miquel Ferrer	Ciudad Satélite (Mèxic), 11-X-1976	8/2(2)
34	Josep Andreu i Abelló a Miquel Ferrer	Barcelona, 2-III-1977	8/1(3)
35	Francesc Farreras i Duran, president del Parlament de Catalunya, a Miquel Ferrer	Cuernavaca (Mèxic), 8-III-1977	11/8(3)
36	Joaquim Ventalló a Miquel Ferrer	Barcelona, 20-V-1977	10/4(5)
37	Miquel Ferrer a Gonzalo Báez Camargo «Pedro Gringoire»	Barcelona, 7-XI-1977	8/2(4)
38	Josep M. Murià a Miquel Ferrer	Guadalajara (Mèxic), 24-XII-1977	9/4(1)
39	Miquel Ferrer a Manuel Alcàntara Gusart	Barcelona, 26-XII-1977	8/1(1)
40	Fivaller Seràs a Miquel Ferrer	Buenos Aires, 15-VIII-1978	9/1(4)
41	Miquel Ferrer a Abelard Tona	Barcelona, 2-I-1979	10/3(3)
42	Joan Coromines a Miquel Ferrer	s.l. [Pineda de Mar?], 20-I-1980	8/3(5)
43	Miquel Ferrer a Francesc Úrsul	Barcelona, 3-III-1980	10/3(4)
44	Marià Martínez Cuenca a Miquel Ferrer	Mèxic DF, 7-III-1980	9/4(5)
45	Miquel Ferrer a Josep M. Ainaud de Lasarte	Barcelona, 8-III-1980	8/1(3)
46	Miquel Ferrer a Joaquim Ferrer i Roca	Barcelona, 7-V-1980	9/1(4)
47	Miquel Guinart a Miquel Ferrer	Montpeller, 2-X-1980	9/2(2)
48	Miquel Ferrer a Casimir Martí	Barcelona, 21-V-1981	11/3(4)



49	Orfeó Català a Miquel Ferrer	Barcelona, 20-XII-1985	11/1(6)
50	Joan Grijalbo a Miquel Ferrer	Barcelona, 16-IX-1987	11/2(3)

### *Articles de premsa i altres escrits*

Núm.	Document	Lloc i data	Arxiu
1	Informe sobre els refugiats	Tolosa, 1-III-1939	4/1(58)
2	Invitacions al federalisme. Prat de la Ribamacià-Companys	Mèxic DF, XII-1941	4/1(52)
3	L'adhesió del Partit Socialista Català al Moviment Socialista de Catalunya	Mèxic DF, X-1945	7/3(31)
4	Dos monàrquics catalans complicats en l'assassinat del president de Catalunya	Ciutat de Mèxic, IV-1947	4/1(39)
5	Consell Nacional Català. Declaració. Redacció de les conclusions de la proposta Ferrer	s.l. [Ciutat de Mèxic, 5-I-1955]	6/6(8)
6	Una nova Llei de Jurisdiccions	s.l. s/d [Ciutat de Mèxic, ca. X-1960]	4/1(54)
7	Un missatge a l'interior	s.l. s/d [Ciutat de Mèxic, ca. I-1962]	4/1(21)
8	Les organitzacions obreres. Conclusions	s.l. s/d [Barcelona, ca. 1975]	4/1(45)
9	La UGT de Catalunya s'adreça als antics militants ugetistes i, en general, a la classe obrera del nostre país	Barcelona, IV-1976	7/14(42)
10	Per una Aliança Nacional Independentista Catalana (ANIC) o Aliança Nacional dels Països Catalans (ANPC)	Barcelona, 26-IX-1978	4/1(74)



## Índex de sigles

- AC: Acció Catalana.  
ACR: Acció Catalana Republicana.  
BOC: Bloc Obrer i Camperol.  
CADCI: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria.  
CDC: Convergència Democràtica de Catalunya.  
CGT: Confédération Générale du Travail.  
CiU: Convergència i Unió.  
CNC: Consell Nacional Català.  
CNDC: Consell Nacional de la Democràcia Catalana.  
CNT: Confederació Nacional del Treball.  
EC: Estat Català.  
ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.  
FCPSOE: Federació Catalana del PSOE.  
GALEUZCA: acrònim de Galícia-Euzkadi-Catalunya.  
MSC: Moviment Socialista de Catalunya.  
MSEC: Moviment Socialista d'Emancipació Catalana.  
PCC: Partit Comunista Català.  
PCE: Partido Comunista de España.  
PCP: Partit Català Proletari.  
PNC: Partit Nacionalista Català.  
PNRE: Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.  
POUM: Partido Obrero de Unificación Marxista.  
PSC-Congrés: Partit Socialista de Catalunya-Congrés.  
PSOE: Partido Socialista Obrero Español.  
PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya.

SEM: Societat d'Estudis Militars.  
SERE: Servicio de Evacuación de Refugiados Españoles.  
UCD: Unión de Centro Democrático.  
UGSOC: Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya.  
UGT: Unió General de Treballadors.  
USC: Unió Socialista de Catalunya.

## Bibliografia

### *Llibres publicats de Miquel Ferrer i Sanxis*

*Enric Prat de la Riba i l'assemblea de parlamentaris del 1917*, col·lecció «Estudis i documents; 3», Club del Llibre Català, Ciutat de Mèxic:1961.

*Pompeu Fabra: exemple i guia*, col·lecció «d'aportació catalana; 4», Mediterrània, Barcelona:1968.

*Del provincialisme al regionalisme: 1833-1900*, col·lecció «Episodis de la història; 195», Rafael Dalmau, Barcelona:1975.

*De la fundació de la Lliga Regionalista a la Primera Guerra Mundial (1901-1918)*, col·lecció «Episodis de la història; 211», Rafael Dalmau, Barcelona:1977.

*La Generalitat de Catalunya a l'exili*, col·lecció «Documents de Catalunya», Aymà, Barcelona:1977.

*L'evolució del pensament polític català 1923-1939*, pròleg d'Isabel Clara-Simó, cloenda: reivindicació federal del 6 d'octubre de 1934 de Lluís Crusellas, El Llamp, Barcelona:1982.

*Memòries. 50 anys d'acció política, social i cultural catalana (1920-1970)*, adaptació i edició a cura de Miquel-Àngel Velasco Martín, Fundació Josep Comaposada/Pagès, Barcelona-Lleida:2008.

*Col·laborador en les següents obres*

*Els agrupaments industrials i comercials*, introducció de Ramon Fuster, Edicions UGT, Barcelona:1937.

*La Unió General de Treballadors i la municipalització de serveis. Articles de Ramon Fuster publicats al diari Las Noticias*, Edicions UGT, Barcelona:1937.

*Acords del III Congrés de la Unió General de Treballadors a Catalunya: 13-18 de novembre del 1937*, introducció de Rafael Vidiella, pròleg de Miquel Ferrer, Edicions UGT, Barcelona:1937.

UNIÓ GENERAL DE TREBALLADORS DE CATALUNYA-COMITÈ DE CATALUNYA A L'EXILI: *Informe del Secretariat de Catalunya de la Unió General de Treballadors a l'exili i projecte de bases econòmiques i socials sobre la reconstrucció de Catalunya*, Editorial Intercontinental, Mèxic:1937.

*Entrades a publicacions*

*Diccionaris i llibres*

ARTAL, F. et al. (1979): *Ictineu. Diccionari de les ciències i de la societat als països catalans*, Edicions 62, Barcelona:1979, p. 193.

DD.AA. (2000): *Diccionari biogràfic del Moviment obrer als Països Catalans*, Universitat de Barcelona/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, pp. 563-564.

MANENT, Albert (dir.) (1992): *Diccionari dels Catalans d'Amèrica*, Comissió Amèrica i Catalunya 1992/Generalitat de Catalunya, Barcelona, p. 225.

MESTRES I CAMPI, Jesús (dir.) (1992): *Diccionari d'Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, p. 448.

MURIÀ, Josep Maria (coord.) (1996): *Diccionario de los catalanes de México*, El Colegio de Jalisco, Zapopan (Jalisco), pp. 159-160.

RIERA LLORCA, Vicenç (1994): *Els exiliats catalans a Mèxic*, col. «La Mata de Jonc núm. 29», Curial, Barcelona, pp. 269-270.

*Pàgines web (consultes 4-X-2011)*

BUXADERA I VILÀ, Julià: [www.buxaweb.com/historia/personatges](http://www.buxaweb.com/historia/personatges) (biografies extretes de la Gran Enciclopèdia Catalana, amb autorització de l'empresa editora).

Arxiu Virtual dels Marxistes-Secció Catalana: [www.marxists.org/catala/enciclopedia/people/index.htm](http://www.marxists.org/catala/enciclopedia/people/index.htm).

Diccionari de Sindicats, Sindicalistes i de la Història del Moviment Obrer de Catalunya: [www.veuobrera.org](http://www.veuobrera.org).

Enciclopèdia Catalana en línia: [http://www.enciclopedia.cat/fitxa\\_v2.jsp?NDCHEC=0026793](http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0026793).

UGT DE CATALUNYA: Memòria històrica de la UGT.

Biografies: [http://historia.sindicalista.org/index.php?option=com\\_content&task=view&id=50&Itemid=30](http://historia.sindicalista.org/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=30).

ESQUERRA NACIONAL: Hemeroteca: <http://www.esquerra.cat/documents/en/en104-memoria.pdf>.





S'acabà d'imprimir  
a la Ribera del Xúquer  
el 20 de juny  
del 2012





els papers del pavelló de la república

1. Josep TERMES (ed.): *Fons Jordi Arquer. Correspondència (1939-1985)*, 194 pp.
2. Antoni SEGURA & Jordi SOLÉ (eds.): *El fons MIL. Entre el record i la història*, 162 pp.
3. Andreu MAYAYO & Miquel Àngel VELASCO (eds.): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963). Cartes, articles de premsa i documents*, 176 pp.
4. Susanna TAVERA (ed.): *Fons La Revista Blanca. Federica Montseny i la dona nova (1923-1931)*, 170 pp.
5. Francesc ROCA (ed.): *Jaume Miravittles: informes sobre l'economia franquista de postguerra (textos originals en anglès)*, 228 pp.
6. Jaume BUSQUÉ I BARCELÓ (ed.): *Xavier Vinader i Sánchez. Periodisme i compromís. Pròleg d'Antoni Segura*, 242 pp.
7. Jordi AMAT (ed.): *Fons José María Valverde (1942-1996). Fragments d'una biografia intel·lectual*, 152 pp.
8. Alberto PELLEGRINI & José Manuel RÚA FERNÁNDEZ (eds.): *Pssst... Passa-ho. La lluita per la democràcia a Catalunya (1939-1975)*, 204 pp.
9. Miquel-Àngel VELASCO (ed.): *Fons Miquel Ferrer i Sanxis (1939-1989)*, 156 pp.

recerca i pensament

1. Andreu MAYAYO I ARTAL: *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya (1894-1994)*. Pròleg de Josep M. Riera, 320 pp.
2. Josep GUIA I MARÍN: *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del Tirant lo Blanc*. Pròleg de Curt Wittlin, 304 pp.
3. Gil-Manuel HERNÁNDEZ I MARTÍ: *Falles i franquisme a València*. Pròleg d'Alfons Cucó, 416 pp.
4. Lluís DURAN: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Presentació de Josep Termes, 422 pp.
5. Antoni QUINTANA I TORRES: *La Festa de l'Estendard. Cultura i cerimonial a Mallorca (segles XIV-XX)*. Presentació de Joan F. Mira, 308 pp.
6. Jill R. WEBSTER: *Per Déu o per diners. Els mendicants i el clergat al País Valencià*. Pròleg de Robert I. Burns, S. J., 204 pp.

7. José R. MODESTO ALAPONT: *A ús i costum de bon llaurador. L'arrendament de terres a l'Horta de València, 1780-1860*. Pròleg de Jesús Millan, 332 pp.
8. Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Les raons del passat. Tendències historiogràfiques actuals*, 308 pp.
9. José Alberto GÓMEZ RODA: *Política i poder local. Catarroja: un municipi valencià durant el primer franquisme*. Pròleg d'Ismael Saz Campos, 224 pp.
10. Alfons CUCÓ: *El valencianisme polític, 1874-1939*. Segona edició ampliada i revisada. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 320 pp.
11. Dolores PLA BRUGAT: *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*. Proemi de Josep M. Solé i Sabaté. Pròleg d'Avel·lí Artís-Gener, 404 pp.
12. Pau VICIANO: *Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló (1366-1500)*. Pròleg de Guy Bois, 204 pp.
13. Ernest LLUCH: *La via valenciana*. Segona edició. Pròleg, epíleg i bibliografia de Vicent Soler, 398 pp.
14. Núria SALES: *De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*, 232 pp.
15. Josep PICH I MITJANA: *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*. Pròleg d'Agustí Colomines i Companys, 298 pp.
16. Albert BALCELLS & Enric PUJOL: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I (1907-1942)*, 396 pp.
17. Immaculada DOMÈNECH SUBIRANAS & Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La repressió franquista a l'àmbit local. Manlleu (1939-1945)*. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 302 pp.
18. Enric PUJOL: *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*, 370 pp.
19. Manuel ARDIT: *Creixement econòmic i conflicte social. La foia de Llombai entre els segles XIII i XIX*, 650 pp.
20. Miquel PÉREZ LATRE: *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*. Pròleg d'Ernest Belenguier, 332 pp.
21. Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La rebel·lió dels tribunals. L'Administració de justícia a Catalunya (1931-1953). La judicatura i el ministeri fiscal*. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 320 pp.

22. Josep TERMES: *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, 288 pp.
23. James CASEY: *La terra i els homes. El País Valencià a l'època dels Àustria*. Pròleg de Manuel Ardit, 340 pp.
24. Ricard Camil TORRES FABRA: *Camp i política. La Falange en una comunitat rural valenciana (la Ribera Baixa)*. Pròleg de Pelai Pagès, 252 pp.
25. Xavier FERRÉ I TRILL: *De la nació cultural a la nació política. La ideologia nacional d'Antoni Rovira i Virgili*. Pròleg d'Anna Sallés, 254 pp.
26. Josep PICH I MITJANA: *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*. Pròleg de Marició Janué i Miret, 310 pp.
27. Santiago IZQUIERDO I BALLESTER: *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres, 1904-1931*. Pròleg de Josep Termes, 226 pp.
28. James CASEY: *El regne de València al segle XVII*. Segona edició revisada, 318 pp.
29. Arnau GONZÀLEZ I VILALTA: *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*, 380 pp.
30. Òscar JANÉ I CHECA: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés i Jean-Pierre Amalric, 462 pp.
31. Sebastià GARCIA MARTÍNEZ: *El País Valencià modern. Societat, política i cultura a l'època dels Àustria*. Pròleg de Manuel Ardit, 336 pp.
32. Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO & Enric PUJOL: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. II (De 1942 als temps recents)*, 506 pp.
33. Lluís DURAN: *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Pròleg de Josep Termes. Epíleg de Josep Maria Solé i Sabaté, 394 pp.
34. Josep TERMES: *La catalanitat obrera. La República Catalana, l'Estatut de 1932 i el Moviment Obrer*, 334 pp.
35. Josep TERMES: *Història de combat*, 402 pp.
36. Giovanni C. CATTINI: *Historiografia i catalanisme. Josep Coroleu i Inglada (1839-1895)*. Pròleg de Jordi Casassas Ymbert, 292 pp.

37. Pau VICIANO: *Senyors, camperols i mercaders. El món rural valencià al segle XV*, 268 pp.
38. Llorenç FERRER I ALÒS: *Hereus, pubilles i cabalers. El sistema d'hereu a Catalunya*, 432 pp.
39. Xavier BOSCH BELLA: *L'energia elèctrica a Catalunya 1944-1958*. Pròleg d'Antoni Segura, 288 pp.
40. Arnau GONZÀLEZ I VILALTA: *Valencianistes a Catalunya. Actuació Valencianista d'Esquerra de Barcelona (1932-1939)*. Presentació de Vicent Partal, 50 pp.
41. Manuel PÉREZ NESPEREIRA: *La secessió catalana. Els corrents culturals europeus a la fi del segle (1872-1900)*. Pròleg de Jordi Casassas Ymbert, 230 pp.
42. Lluís MIRÓ I SOLÀ: *L'alba dels matiners. El procés dels trabucaires (Perpinyà, 1845-1846)*, 304 pp.
43. Queralt SOLÉ I BARJAU: *Els morts clandestins. Les fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. Pròleg de Joan Villarroya i Font, 610 pp.
44. Sebastià GARCIA MARTÍNEZ i Vicent L. SALAVERT FABIANI: *L'ocupació franquista de la Universitat de València el 1939*. Pròleg de Salvador Albiñana. Edició de Vicent Olmos, 160 pp.
45. Joan FUSTER: *Heretgies, revoltes i sermons. Tres assaigs d'història cultural*, 228 pp.
46. Giovanni C. CATTINI: *Prat de la Riba i la historiografia catalana. Intel·lectuals i crisi política a la fi del segle XIX*, 362 pp.
47. Pau VICIANO: *Barres i corones. La bandera de la ciutat de València (segles XIV-XIX)*, 88 pp.
48. Paola LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Pròleg d'Agustí Colomines, 396 pp.
49. Carmel FERRAGUD DOMINGO: *La cura dels animals. Menescals i menescalia a la València medieval*, 254 pp.
50. Jordi CASASSAS YMBERT: *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*. Pròleg de Juan-José López Burniol, 318 pp.
51. Joaquim MARTÍ MESTRE: *Josep Bernat i Baldoví. La tradició popular i burlesca*, 396 pp.
52. Òscar JANÉ CHECA: *Catalunya sense Espanya. Ramon Trobat. Ideologia i catalanitat a l'emparedat de França*, 380 pp.

53. Xavier SERRA: *Història social de la filosofia catalana. La Lògica (1900-1980)*, 270 pp.
54. Albert TOLDRA I VILARDELL: *Mestre Vicent ho diu per spantar. El més enllà medieval*, 372 pp.
55. Faust RIPOLL: *Valencianistes en la postguerra (1939-1951). Estratègies de supervivència i de reproducció cultural*, 318 pp.
56. Manuel PÉREZ NESPEREIRA: *La fallida del parlamentarisme. Catalanisme i corporativisme (1900-1936)*, 242 pp.
57. Àlvar MARTÍNEZ VIDAL (coord.): *Exili, medicina i filantropia. L'Hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc (1944-1950)*, 92 pp.
58. Rafael ARACIL, Andreu MAYAYO, Antoni SEGURA (eds.): *Diari d'una postguerra. La Vanguardia Española (1939-1946)*, 232 pp.
59. Jordi FONT AGULLÓ (dir.): *Reflexionant l'exili. Aproximació a l'exili republicà: entre la història, l'art i el testimoniatge*, 336 pp.
60. Josep Lluís MARTÍN BERBOIS: *Joventut Nacionalista de Catalunya. Escola de patriotes*. Pròlegs de Gerard Martí Figueras, Jordi Cuminal i Jordi Pujol, 432 pp.
61. Vicent FLOR: *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*. Pròleg de Salvador Cardús, 382 pp.
62. Juan Vicente GARCÍA MARSILLA: *Art i societat a la València medieval*, 348 pp.
63. Flocel SABATÉ (coord.): *L'edat mitjana: món real i espai imaginat*, 324 pp.
64. Lluís GUIA MARÍN: *Sardenya, una història pròxima. El regne sard a l'època moderna*, 400 pp.
65. Ferran ARCHILÉS I CARDONA: *Una singularitat amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*, 432 pp.

els llibres del contemporani

1. Rosa MONTORIOL I SABATÉ: *Ferran Soldevila (1894-1971). Una aproximació biobibliogràfica*. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 148 pp.
2. Norberto BOBBIO: *Dreta i esquerra. Raons i significats d'una distinció política*. Pròleg de Joan Subirats, 152 pp.

3. Jaume COMELLAS I COLLDEFORNIS: *Aquí hi ha gana! Debat sobre la marginació social a Barcelona*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. Epíleg de Jaume Lorés, 184 pp.
4. Francesc ROCA: *El miracle europeu i la via asiàtica. Viatges entorn de la modernitat*, 206 pp.
5. Ricard PÉREZ CASADO: *Conflicte, tolerància i mediació. Onze conferències de l'Administrador europeu a Mostar*. Presentació de Javier Solana Madariaga, 86 pp.
6. Isaiah BERLIN: *Entre la filosofia i la història de les idees. Una conversa amb Steven Lukes*. Introducció de S. Lukes: «El singular i el plural», 104 pp.
7. J. GARCÉS, F. RÓDENAS, S. SÁNCHEZ i I. VERDEGUER: *Política social, exclusió i pobresa a Rússia*, 130 pp.
8. Pere MAYOR: *Un país amb futur. Converses amb Víctor G. Labrado*. Pròleg de Ramon Lapiedra, 2a ed., 124 pp.
9. Norbert BILBENY: *Política noucentista. De Maragall a D'Ors*, 160 pp.
10. Carles SANTACANA i TORRES: *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*, 2a ed., 148 pp.
11. Agustí COLOMINES i COMPANYYS: *Testimoni públic. Política, cultura i nacionalisme*. Pròleg de Francesc-Marc Álvaro, 286 pp.
12. Andreu MAYAYO i ARTAL: *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*, 286 pp.
13. Joan FUSTER: *De viva veu. Entrevistes (1952-1992)*. Edició a cura d'Isidre Crespo. Pròleg d'Enric Sòria, 456 pp.
14. Pilar PARCERISAS: *Art & Co. La màquina de l'art*. Pròleg de Manuel Guerrero, 208 pp.
15. Josep Lluís BLASCO: *La nau del coneixement*. Edició a cura de Jesús Alcolea i Xavier Sierra. Pròleg d'Enric Casaban i Tobies Grimaltos, 406 pp.
16. Jordi SEBASTIÀ: *El parany cosmopolita. Una mirada a les arrels ideològiques de la globalització*, 180 pp.
17. Simona ŠKRABEC: *L'atzar de la lluita. El concepte d'Europa Central al segle XX*, 280 pp.



18. Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Pensar la contemporaneïtat. Divuit converses sobre la història*, 362 pp.
19. Pau VICIANO: *El regne perdut. Quatre historiadors a la recerca de la identitat valenciana*, 176 pp.
20. Rodolf LLORENS I JORDANA: *Catalunya des de l'esquerra. Una lectura moderna i popular de la cultura nacional*. Edició a cura de Joan Cuscó i Clarasó, 174 pp.
21. Gemma SANGINÉS & Àngel VELASCO (eds.): *Identitats. Convivència o conflicte?*, 130 pp.
22. Albert MESTRES: *Història i tragèdia. A propòsit dels catalans jueus*, 220 pp.
23. Montserrat COMAS I GÜELL: *Víctor Balaguer i la identitat col·lectiva*, 264 pp.
24. Antoni FERRANDO (ed.): *El primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i el País Valencià. Els reptes del futur*. Introducció d'Antoni Ferrando, 274 pp.
25. Pilar PARCERISAS: *Barcelona Art/Zona. De l'avantguarda a les noves estratègies culturals*. Pròleg de Vicenç Altaió, 194 pp.
26. Doro BALAGUER: *Lesquerra agònica. Records i reflexions*. Pròleg de Francesc Pérez i Moragón, 264 pp.
27. Àngel VELASCO i Quim GIBERT (eds.): *Removent consciències. Transgressió cívica i fet nacional*. Pròleg de Susanna Barquín, 116 pp.
28. Alexandre CIRICI PELLICER: *Viure l'art, transformar la vida*. Edició a càrrec de Narcís Selles, 250 pp.
29. Gustau MUÑOZ (ed.): *Els reaccionaris valencians. La tradició amagada*. Introducció de Gustau Muñoz, 216 pp.
30. Francesc PÉREZ MORAGÓN: *Himnes i paraules. Misèries de la Transició valenciana*. Pròleg d'Adolf Beltran, 164 pp.
31. Ramon TRIAS FARGAS: *Narració d'una asfíxia premeditada*. Pròleg d'Elisenda Paluzie, 162 pp.

el món de les nacions

1. François THUAL: *Els conflictes identitaris*, 184 pp.
2. Alfons CUCÓ: *Els confins d'Europa. Nacionalisme, geopolítica i drets humans a la Mediterrània oriental*, 190 pp.
3. Ernest GELLNER: *Nacionalisme*, 112 pp.

4. Liah GREENFELD: *Nacionalisme i modernitat*, 196 pp.
5. Daniele CONVERSI: *La desintegració de Iugoslàvia*, 212 pp.
6. Miroslav HROCH: *La naturalesa de la nació*, 182 pp.
7. Anthony D. SMITH: *La nació en la història*, 132 pp.
8. Gérard BOUCHARD: *La nació quebequesa: futur i passat*, 204 pp.
9. Josep R. LLOBERA: *La teoria del nacionalisme a França*, 162 pp.
10. Benedict ANDERSON: *Comunitats imaginades. Reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Edició revisada i ampliada, 260 pp.
11. Albert MONCUSÍ I FERRÉ: *Fronteres, identitats nacionals i integració europea. El cas de la Cerdanya*. Pròleg de Joan J. Pujadas, 258 pp.
12. Michael BILLIG: *Nacionalisme banal*, 308 pp.
13. Craig CALHOUN: *Nacionalisme*, 208 pp.
14. Anthony D. SMITH: *Els orígens ètnics de les nacions*, 472 pp.
15. Xosé Manoel NÚÑEZ SEIXAS: *Internacionalitzant el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1935)*, 286 pp.

#### textos clàssics

1. JAUME I: *Llibre dels fets*. Introducció i versió modernitzada a cura d'Antoni Ferrando i Vicent Josep Escartí, 334 pp.
2. Pere TOMIC: *Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*. Introducció i edició a cura de Joan Iborra, 354 pp.

#### personatges

1. Enric PUJOL: *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés, 370 pp.
2. Albert FORMENT: *Josep Renau. Història d'un fotomuntador*. Pròleg d'F. J. Yvars, 388 pp.
3. Joaquim FERRER: *Francesc Layret (1880-1920)*. Pròleg de Josep M. Álvarez, 224 pp.
4. Felip CID: *Memòries inútils*, 340 pp.

5. Santiago IZQUIERDO: *Pere Coromines (1870-1939)*. Pròleg de Josep Termes, 262 pp.
6. Josep POUS I PAGÈS: *Dietaris i memòries de l'exili*. Edició a cura de M. Àngels Bosch, 286 pp.
7. Manuel SANCHIS GUARNER: *Lletres de resistència (1939-1981)*. Edició a cura de Santi Cortés. Presentació d'Antoni Ferrando, 426 pp.
8. Narcís SELLES RIGAT: *Alexandre Cirici Pellicer. Una biografia intel·lectual*, 396 pp.
9. Fermí RUBIRALTA I CASAS: *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Una biografia política*, 228 pp.

#### literatures

1. Francisco MATEU: *Cita amb ningú*. Pròleg de Joan Iborra, 112 pp.
2. Jorge BROTONS: *La raó de les sèquies*, 48 pp.
3. Francisco MATEU: *Chez Lyon blues*. Pròleg de Joan Iborra, 128 pp.
4. Antoni GÓMEZ: *Eros és l'escriptura. La literatura com a estimulant vital*, 224 pp.
5. Xavier SERRA & Francesc VERA: *A peu de foto*, 142 pp.

#### estudis locals

1. Manuel CIVERA I GÓMEZ: *Morvedre hebreu (segles XIII-XVI)*. Pròleg d'Enric Guinot, 430 pp.

#### actes de congressos

1. *Els catalans a Espanya, 1760-1914*. M. Teresa Pérez Picazo, Antoni Segura i Mas i Llorenç Ferrer i Alòs (eds.). Actes del Congrés «Els catalans a Espanya» (Barcelona, 21 i 22 de novembre de 1996), 504 pp.
2. *Sense memòria no hi ha futur*. Actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadores de la Universitat de Barcelona (Barcelona, 13, 14 i 15 de març del 2003), 400 pp.
3. *Fosses comunes i simbologia franquista*. Antoni Segura, Andreu Mayayo i Queralt Solé (eds.). Ponències de les Jornades, Barcelona, 9 i 10 d'octubre 2008, 382 pp.
4. *La guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Núria Sauch Cruz (ed.). Jornades d'estudi, El Bruc (l'Anoia),

23, 24 i 25 de maig de 2008, Bicentenari de les batalles del Bruc, 564 pp.

5. *Autobiografies, memòries, autoficcions*. Joaquim Espinós, Dari Escandell, Isabel Marcillas i Maria Jesús Francés (eds.), 392 pp.
6. *Història local. Recorreguts pel liberalisme i el carlisme. Homenatge al doctor Pere Anguera (I)*. Ramon Arnabat i Antoni Gavaldà (eds.), 506 pp.

mirmanda

1. Òscar JANÉ & Eric FORCADA (eds.): *L'afrontera. De la dominació a l'art de transgredir*, 224 pp.
2. Òscar JANÉ & Queralt SOLÉ (eds.): *Observar les fronteres, veure el món*, 352 pp.

revistes de l'editorial afers

*Afers. Fulls de recerca i pensament* (quadrimestral).  
*Segle XX. Revista catalana d'història* (anual).



